

ТЕРНОПІЛЬЩИНА

Збараж, що у Тернопільській області, — невизнане невдячними нащадками місто-герой. Адже й назва його походить від того, що тут збиралися мужні люди, щоб захистити рідний край від загарбників. Та й за всю свою історію не одним подвигом славне це місто та його мешканці.

Звели оборонну споруду у Збаражі на горі, яку оточували непрохідні болота, а з правого боку протікала ріка Гнізна. Христофор та Юрій Збаразькі почали будівництво у 1626, а завершили у 1631 році. Замковий

У ЗБАРАЖІ НА ГОРІ

та збаражці щоразу давали гідну відсіч, — занадто волелюбними були. З часом виснажилися міщани.

У 1474 році орда підійшла під самі мури, — татари були впевнені у своїй перемозі. Але не так все легко було. Погрози та залякування не допомагали. Розлютилися нападники, спалили фортецю і людей, що в ній були. Так орді вдалося знищити твердиню у Збаражі, проте не

зультатом став Зборівський договір.

Наступним власником фортеці був Дмитро Вишневецький. У 1675 році турки спалили замок, та князь майже повністю його

1995 року територію замку приєднали до Державного історико-архітектурного заповідника у м. Збаражі.

відбудував.

1707 року споруду у Збаражі відвідали гетьман Іван Мазепа та цар Петро I. Останній був вражений величчю й міцністю фортифікації.

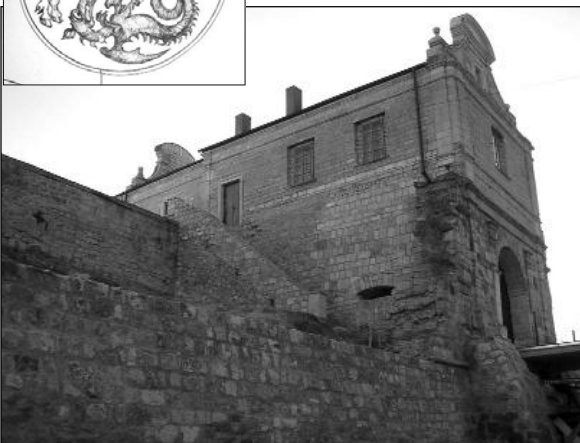
комплекс розташували на 1,5 гектарах.

Набіги татар усе частішали.

вдалося вбити мужність і відважність захисників.

На замковому подвір'ї були палац, каземати, в'їздова вежа, бастіони, ескарпи. Споруди мали чотирикутну форму. Замок оточував рів, також із зовнішнього боку було чотири в'їздові вежі. Двоповерховий палац мав елементи пізнього ренесансу.

1649 року у часи національно-визвольної війни відбулася битва війська під проводом Хмельницького та польського гарнізону, яким керував король Ян II Казимир. Битва завершилася вже під Зборовим. Її ре-

БУДУВАЛА АННА

Перша згадка про Микулинці датується 1096 роком, її можна знайти у "Повчанні дітям" Володимира Мономаха.

Цей замок унікальний тим, що ініціатором його зведення була жінка. У 1550 році власниця Микулинців Анна Йорданова (з роду Сенявських) вирішує будувати на пагорбі фортецю. Оборонне укріплення було дуже потрібне місту, адже через нього проходив відомий Чорний шлях (дорога, якою переважно йшли татари). На замок часто нападали орда, та він захищав мешканців міста.

У XVI—XVII столітті власниками замку були магнати Конєцпольські та Боровські.

У 1672 році споруду взяли в облогу турки і не полишали мури 15 діб. Аж тоді відважні оборонці краю здалися. Майже все населення Микулинців було винищене: чоловіків

убивали, а жінок і дітей забирали в полон.

У другій половині XVIII століття під час володарювання Потоцького замок почав руйнуватися.

На початку XIX століття власником міста й замку стає австрійський барон Ян фон Кнопка. Барон переобладнав замок на тканинну фабрику. Проте справи йшли не дуже вдало, і фон Кнопка припинив її діяльність.

Так і сумує відтоді замок, покинутий і нікому не потрібний...

Далі буде.

Підготувала
Євгена СЛОБОДЯНЮК
Видавнича компанія
"АТЛАНТИК"

новник:
українське
во "Просвіта"
мені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний
редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА
Ярема ГОЯН
Павло МОВЧАН
Анатолій ПОГРІБНИЙ
Олександр ПОНОМАРІВ
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора,
відділ політики
Володимир ПАВЛІВ
279-49-47

Заступник головного
редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ культури
Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57

Спеціальний кореспондент
відділу культури
Олександр ЄВТУШЕНКО
270-55-57

Відділ просвітницької роботи
Ольга СКРИПКА
279-49-47

Відділ листів
Людмила ІЛЬЄНКО
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна МИХАЙЛЕНКО
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail:
slovo_prosvity@ukr.net

http://
slovoprosivity.com.ua

Індекс газети
"Слово Просвіти" — 30617

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
"Преса України" у середі.
Зам. № 3301226

Наклад — 12000

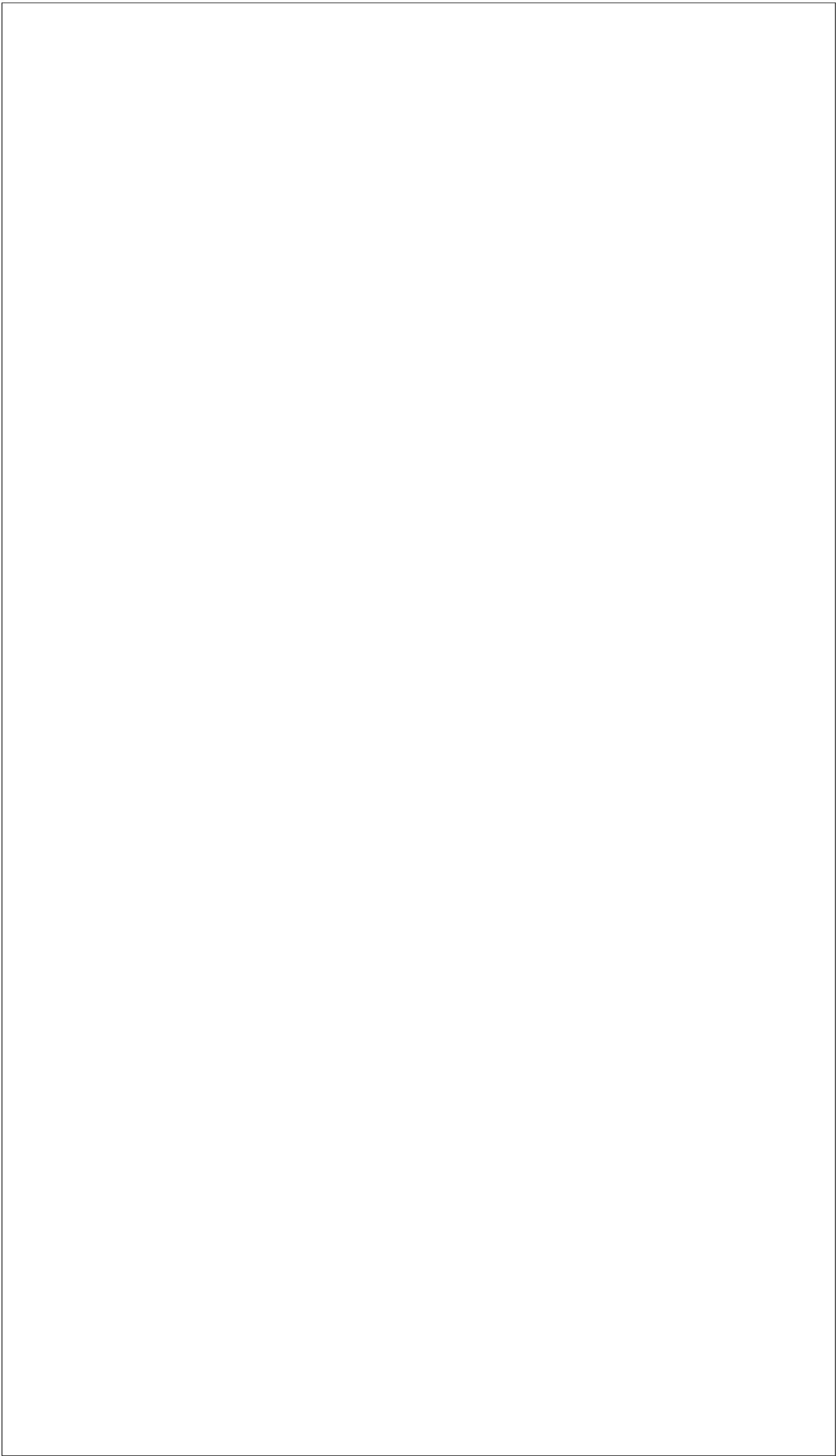
Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

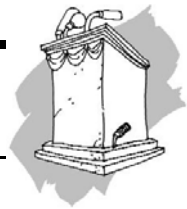
Відповідальність за достовір-
ність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою
право редагування та скорочення
текстів.

При використанні наших
публікацій посилання на "Слово
Просвіти" обов'язкове.

Передплатна ціна, врахо-
вуючи поштові послуги:
на місяць — 3,29 грн.
на 3 місяці — 9,59 грн.
на 6 місяців — 19,18 грн.

ПАРТІЙНІ НОВИНИ

Головні питання. Під час звітно-ї доповіді УНП Юрій Костенко заявив, що складає з себе повноваження голови партії. Напередодні з'їзду він виступив з ініціативою переобрання всього складу керівництва УНП, що і відбулося під час з'їзду. "Це дозволить партії у демократичний спосіб після виборів визначитися з оцінкою діяльності керівництва та через вибори видати кредит довіри новому його складу", — зазначив Ю. Костенко.

З'їзд розглянув результати виборів—2006 — парламентських і місцевих, у яких УНП уперше за свою історію взяла самостійну участь. За їхніми результатами, до парламенту Український народний блок набрав 1,87 %; понад 10 тисяч представників УНП обрано депутатами місцевих рад, головами міст, сіл і селищ.

Вітання. Вітання з'їздові УНП надіслав Президент України Віктор Ющенко. Назвавши УНП "однією з потужних демократичних сил на полі нашої держави", він зазначив, що "протягом усіх років незалежності ваша команда віддано служить державним інтересам". "Ви виборювали, плакали та розбудовували Україну, ви зберегли автентичність укра-

ПОЗАЧЕРГОВИЙ З'ЇЗД УНП

24 червня 2006 р. в Центрі культури і мистецтв КПІ відбувся позачерговий з'їзд Української народної партії. Участь у ньому взяли 860 делегатів, які представляли 24 обласні, Кримську та міські Києва й Севастополя організації.

їнської ідеї та реально втілює її в життя... Сьогодні усіх нас єднають спільні погляди на майбутнє України. Ми разом прагнемо побудувати економічно та соціально сильну і стабільну державу, утвердити її в кордонах верховенства права і громадянського суспільства. Це благородна мета. Переконалий, спільно ми зуміємо її досягти", — зазнача-

ється в привітанні Президента.

Зміни до Статуту. З'їзд ухвалив зміни і доповнення до Статуту УНП. Цими змінами усунуто проблеми в організації роботи партії, які виявилися в процесі діяльності партійних органів, а також під час ведення виборчої кампанії.

Заяви. З'їзд у відповідних заявах висловив свою оцінку сучасної політичної ситуації в Україні, висловив ставлення УНП до питань регіоналізації країни, вступу до НАТО, визнання воїнів УПА, утворив робо-

чу групу з проведення переговорів із представниками правих партій щодо можливих шляхів об'єднання та виступив з вимогою виведення російських військ із території України. Короткий виклад цих документів — у наступному випуску.

Нове керівництво.

Головою партії на новий термін обрано Юрія Костенка, який обій-

мав цю посаду з 1999 р. За нього проголосувало 609 делегатів, 177 проти. Обрання голови партії відбувалося таємним голосуванням, як це передбачає Статут. Переобрано заступників голови партії: пост першого заступника зберіг за собою Іван Заєць (він відатиме питаннями ідеології), обрано заступниками — президента ЗАТ "Оболонь" Олександра Слободяна (з питань економіки), Антона Бутейка (з питань міжнародної політики) та голову Тернопільської обласної організації УНП, яка на виборах—2006 досягла найкращого результату, Ярослава Джоджика (з питань організаційної та методичної роботи).

Обрано також новий склад Центрального проводу партії. Критерієм для його формування стали насамперед результати, досягнуті на останніх парламентських і місцевих виборах.

Під час проведення передз'їздовських обласних конференцій відбулася зміна майже половини керівників обласних організацій УНП — зокрема, Полтавської, Одеської, Рівненської, Львівської, Івано-Франківської, Донецької, Кіровоградської, Запорізької та ін.

● **Ірина ЛУКОМСЬКА**

УНП ВИМАГАЄ

Вивести російські війська з України

Дати відповідні доручення МЗС та Міноборони України "невідкладно розпочати переговори з Російською Федерацією щодо виведення ЧФ з території України" звернувся до Президента України VIII (позачерговий) з'їзд Української народної партії.

Серед причин необхідності такого кроку УНП називає зокрема наступні: Російська Федерація "продовжує блокувати проведення інвентаризації землі, об'єктів нерухомості і майна, якими тимчасово користується ЧФ РФ в Україні; уникає вирішення питання щодо сплати реальної ціни за перебування своїх військ у Криму; постійно втручається у внутрішні справи України, підтримуючи сепаратистські організації Криму".

У документі підкреслюється, що "перебування та військові навчання ЧФ створюють постійну загрозу життю та здоров'ю громадян України; застаріла військова інфраструктура та військові кораблі постійно забруднюють навколишнє середовище, створюючи загрозу екологічній безпеці Кримського регіону; військовослужбовці ЧФ безоплатно користуються інфраструктурою міст Севастополя та Феодосії, погіршуючи і так складну соціально-економічну ситуацію в регіоні".

Визнати ветеранів УПА, які є членами Світової організації ветеранів воєн, борцями за самостійну Україну

З вимогою "відновити історичну, політичну, юридичну та соціальну справедливість щодо репресованої за окупаційних радянських часів частини українського суспільства і підтримати ініціативу УНП про законодавче визнання збройної боротьби Української Повстанської Армії (УПА) за незалежність України й надання воїнам УПА статусу борців за Українську державу" звернувся до Президента, Уряду, Верховної Ради делегати VIII з'їзду УНП.

"Сьогодні ветерани українського повстанського руху часів Другої світової війни є членами Світової організації ветеранів воєн. В Українській державі, незалежність якої вони, на відміну від інших армій, виборювали виключно на своїй етнічній території, їх досі не визнано борцями за самостійну Україну", — ідеться у документі.

"Боротьба велася проти німецьких, угорських, румунських, польських, московських загарбників України. УПА була українською партизанською армією, яка забезпечувалася повною політичною та матеріальною підтримкою українського народу. Понад десять років УПА вела збройну боротьбу і мала всі ознаки регулярного добровольчого війська, яке налічувало сотні тисяч осіб", — ідеться у Зверненні.

УНП закликала Верховну Раду "замість ганебного поділу портфелів в інтересах олігархічних кланів ліквідувати історичну несправедливість щодо борців за свободу й незалежність Української держави" і запропонувала Президентові "видати Указ про надання воїнам УПА статусу учасників збройної боротьби українського народу за незалежність України, а Уряду — відповідною постановою закріпити соціальні гарантії для колишніх воїнів УПА".

До Звернення додано проект Закону України "Про статус учасників національно-визвольного руху".

● **Ірина ЛУКОМСЬКА**

КУЛАКИ Й НОСАКИ В ЯКОСТІ АРГУМЕНТІВ

СКАНДАЛ

Інцидент (існує аматорський відеозапис) стався після традиційного молебня по загиблих козаках, що відбувся в Георгіївській церкві. Василь Червоний та Юрій Широ мали намір піднятися на трибуну, з якої під час мітингів традиційно виступають представники влади, політичних партій та громадських організацій.

"Голова облради О. Данильчук, побачивши цей намір, терміново повернувся на сцену, хоча йшов

Урочистості на Козацьких могилах у Берестечку проводяться з 1989 року. Їх започаткували Василь ЧЕРВОНІЙ і письменник Євген ШМОГУН, і відтоді Рівненська обласна організація УНП проводила урочистості щороку. Торік, під час керівництва областю Василя Червонія, урочистості на Козацьких могилах відбулися на державному рівні.

А вже цього року на Червонія нове керівництво Рівненщини напустило "Беркут". 25 червня під час урочистостей на Козацьких могилах у Берестечку голова облради намагався бити його ногами. Під удари потрапили також депутат Львівської облради Олег ТЯГНИБОК та відомий актор Богдан БЕНЮК.

покладати квіти, і почав ногами бити В. Червонія, не даючи йому зі сходів піднятися на сцену. Потім на нас кинулися бійці "Беркута" і почали гамселити. Це відбулося в присутності голови Рівненської ОДА В. Матчука. Свідками були

близько 10 тисяч учасників урочистостей", — повідомив Юрій Широ.

Наслідком цієї "зустрічі з новою демократичною владою" (В. Матчук представляє НСНУ, О. Данильчук — БЮТ), за словами Ю. Широ,

стали численні синці, розірваний одяг і взуття депутатів.

Василь Червоний має намір подати до суду на голову облради О. Данильчука.

● **Прес-служба УНП**

«ДЕМОКРАТІЯ ПЕРЕДБАЧАЄ ДОТРИМУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ»

26 червня лідер Комуністичної партії України Петро Симоненко заявив, що вважає незаконним намір коаліції проголосувати пакетом кандидатури голови Верховної Ради та прем'єр-міністра, адже це порушує Конституцію і регламент Верховної Ради.

У зв'язку з цим Центр досліджень політичних цінностей звернувся до політичних експертів із питанням: "Чи відбудеться пакетне голосування з обрання голови Верховної Ради та прем'єр-міністра?"

ку, не потрібно порушувати існуючі домовленості, тобто затвердженнями мають бути всі кандидатури. З іншого — не повинно порушуватися законодавство. Тож або мають бути внесені зміни в регламент, або, в разі відмови від пакету і розведення голосування по персоналіях, повинні бути отримані гарантії у позитивному голосуванні щодо всіх узгоджених кандидатур.

Володимир ФЕСЕНКО, голова правління Центру прикладних політичних досліджень "Пента":
— Сьогодні це єдиний спосіб компромісного розв'язання проблеми в умовах високого рівня недовіри між учасниками коаліції та всіма політичними силами, що представлені у Верховній Раді. Справді, є суттєві розбіжності з регламентом Верховної Ради щодо процедури пакетного голосування, але ж процедура пакетного голосування застосовувалася неодноразово, зокрема під час голосування щодо внесення змін до Конституції України. Тому учасникам коаліції, а краще, й більшості політичних сил, що нині представлені у Верховній Раді, треба знайти

такий шлях голосування, який би не суперечив регламенту Верховної Ради, або ж внести до регламенту відповідні зміни, після чого провести голосування по кандидатурі спікера й прем'єр-міністра.

Михайло ПОГРЕБІНСЬКИЙ, директор Центру політичних досліджень і конфліктології:

— Пакетне голосування порушує існуючу практику, законодавство, регламент і Конституцію. Якщо відбудеться спроба проведення такого голосування, то це буде іспит для двох сторін: з одного боку, правлячої коаліції, — наскільки вона готова ігнорувати закони та Конституцію, з іншого боку, опозиції, — чи здатна вона протидіяти спробам ігнорування законів.

Як на мене, це буде дуже цікава перевірка обох сторін, котру ми зможемо спостерігати протягом найближчих трьох днів.

Олександр ЛИТВИНЕНКО, провідний експерт політико-правових програм Українського Центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова:

МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ОРЕНБУРЗІ ГИНЕ

Кіровоградець Геннадій Козир, який певний час мешкав і працював у місті Оренбурзі (Росія), звернувся до Кіровоградської “Просвіти” з тривожним повідомленням: меморіальний музей Тараса Шевченка в Оренбурзі гине! У цьому невеличкому будиночку жив Шевченко, прямуючи до місця своєї солдатської служби, що була покаранням за його вільнолюбну поезію та українську душу.

Музей діяв за часів Радянського Союзу, там навіть збереглися деякі речі, якими свого часу користувався Тарас Григорович. Нині ж музей, розташований у центрі Оренбурга, зовсім занепадає. Поряд недавно побудовано велике модерне приміщення якогось банку, який, очевидно, зовсім не проти приєднати до своєї території кілька соток музейної садиби. Зрозуміло, опікуватися самим музеєм при цьому ніхто не збирається. Можливо, цю, уже

цілком давню споруду просто згорнуть бульдозером і від неї нічого не лишиться. У місті, за словами Геннадія Козиря, діє українська громада, але вона не має таких матеріальних потуг, аби взяти на себе турботу відбудувати і підтримувати музей.

Очевидно, тут потрібне втручання нашої держави (в особі Міністерства закордонних справ та Міністерства культури та туризму), адже Російська Федерація навряд чи турбуватиметься про збереження пам’яті великого українського поета. Звертаємося також і до товариства “Україна”, яке, маючи зв’язок із українською діаспорою Росії, може допомогти надати цьому факту ширшого громадського розголосу. Крім нас, свідомих українців, меморіальний музей нашого національного генія не рятуватиме ніхто.

● Світлана ОРЕЛ, м. Кіровоград

АРИТМІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

ПОГЛЯД

Однак є ще й інше пояснення. Культура втратила ритм, який задавала ще до початку 90-х років. Тож головною проблемою культури в Україні сьогодні є її аритмія, котра почалася ще з часів “перестройки”.

В останні десятиліття “совдепу” культура — і “кухонна”, і офіційна (тут треба відділити від неї половину ідеології і пропаганди) — була дуже поважною, солідною, самозаглибленою, а часом і самозакоханою в своїй глибинності. Її пульс бився впевнено, стабільно, сильно і повільно — в “есесері”, як і у вчності, поспішати було нікуди. Справжній митець був шанованою авторитетною людиною, а часто — й кумиром мас. Адепти культури прислухалися до людей культури, вірили їм, взурувалися на них, поважали врешті-решт...

Зміна політичного ладу, розпад наддержави, суспільні перетворення викликали неймовірне прискорення динаміки змін у всіх сферах життя — швидше втрачалися і зароблялися гроші, здоров’я, робилися і марнувалися кар’єри тощо. Не виняток і культурний процес — мистецтво почало ставати на комерційні рейки, для творців відкрилися закордонні сцени та галереї. Ми й не спам’яталися, як знамі артисти з’явилися у рекламі чи комерційних відверто “скандальних” проектах.

Нові види мистецтва і літератури перестали цуратися провокацій і “перченого” слівця — незнаних раніше і непеєднуваних із традиційним образом митця. Так людина культури втратила всенародний авторитет і визнання, а споживач культури — головні орієнтири і стандарти. Перед дилемою: чи потрібна мені культура і що є для мене культура? — так звана проста людина залишилася на самоті.

Унаслідок цього виникла пустка, яку швидко заповнили нові, переважно примітивні і поверхові, але швидкі ритми. Виявилось, що трудовій людині після цілоденної виснажливої праці та оздоровчих “два по сто”, “відполірованих” пивом, найбільше відповідають ритми типу “бум-

Упродовж останніх десятиліть у нас про національну культуру говорять, як “про живого” — або погано, або нічого. Коротко характеризуючи, що ж сталося в культурному процесі України за останні 20 років, можна повторити модне жаргонне прислів’я: “Бабло перемогло зло”. “Бабло” — це гроші, а “злом” у цьому випадку виявився творчий процес, незалежний від кон’юнктури.

чик-бум-чик” для того, щоб розслабитись і “атдахнуть”. Тим більше, коли в такт до цього “бум-цику” новоспечені зірки похитують найкращими частинами свого тіла (якими, звичайно ж, не є голова).

Натомість глибину полум’яних радянських поетів, що збирали колись повні зали чи й стадіони у країні робітників і селян, без особливих труднощів замінив блатняцький шансон, котрий не стільки текстами, скільки ритмами відповідав простій людині на її найважливіше філософське запитання в стилі — “шо за жизнь?”

Оскільки таких зірок і шансонних філософів розплодилось без ліку, їхня персональна ідентифікація теж втратила будь-який сенс. Таким чином, споживач культурного продукту не прив’язувався емоційно до “ісполнителя”, а виробник цього “продукту” не відчував жодної відповідальності перед своїм безликим клієнтом. І “культурний продукт” (званий раніше мистецьким твором) усе більше ставав подібним до товарів одноразового використання.

Що ж до так званої поважної культури, то вона через незмінність етичних і естетичних стандартів дуже швидко здобула собі славу застарілої і просто випала поза новітнє ритмічне поле. Представники цієї частини культури, здається, навіть не зауважали, що ніхто вже не хоче слухати їхнього моралізаторства, ще й у високодуховному викладі, оскільки цим уже професійно займаються священники. Зрозуміло, що поважна культура — це не “попса”, вона розвивається за своїми правилами, втім, і за своїми ритмами, але й вона повинна враховувати сучасну суспільну ритміку задля своєї широкої презентації. Сьогодні вже не можна роз-

повідати про культуру і мистецтво так, як робили це кілька десятиліть тому. При всій повазі до митців із поколінь 60—70-х років, дивлячись на їхню діяльність, хочеться вигукнути як анекдотний мачо до двірника, котрий меланхолійно шурхотів мітлою під вікном: “Мсьє, не збивайте з ритму весь Париж!”

Знаю, що переконати таких людей непросто. Будь-які пропозиції динамізації культурного процесу вони переважно сприймають як профанський замах на поважність “Культури”, котру намагаються не тільки писати, а й вимовляти з великої літери. Пригадую, як 10 років тому, починаючи телепрограму КІН, мені довелося сперечатися із редактором, котрий обурено картав мене: “Как ты не понимаешь, что делают трехминутные сюжеты о культуре, — это неэтично по отношению к культуре!”

Допомогти перервати це замкнене коло, надати швидшого ритму національній культурі мала б держава, котра може собі дозволити, незважаючи на некомерційність культурного продукту, культивувати і пропагувати національну культуру. У тім числі і державне чи громадське телебачення та радіо, для котрих це завдання є однією зі статутних “місій”. Саме цього ми очікували від нової влади після десятиліття кучминського культурного застою і деградації. Очікуємо й надалі.

Адже зрозуміло одне — пересічний українець не сповільнюватиме свого життєвого ритму, щоб пристосувати його до ритму національної культури. Це культура, якщо хоче вижити, повинна навчитися пристосовуватися до його (твого, мого) ритмів.

● Володимир ПАВЛІВ

ПІД ВЛАДОЮ БРЕХІОНА,

або ЯК ВИЖИТИ УКРАЇНЦЯМ В УКРАЇНСЬКОМУ МІСТІ?

Наполеони і гегемони, різні “дони”, “фони” й відверто вусаті фельдфебелі залишилися у минулому й сьогодні нас не турбують. (“Нас” — це стосується тих, що відчувають себе українцями і для кого Україна — святиня). Та останнім часом десь узялося й завелось інше лихо: Брехіон. У всякому випадку, в Кривому Розі мешканці будинків і кабінетів відчули, що він таки є. Бо ж ніхто інший, як він, цей таємничий повновладний нашіптувач і ляльковод, примушує поважних і чесних людей брехати.

Я ж твердо переконаний, що в питанні волюдіння криворіжцями рідною мовою без Брехіона не обійшлося. Правду кажу, не брешу, бо ж не глухий, і все чув на власні вуха.

Не так давно (ще й двох років не минуло) наш міський голова Юрій Любоненко суворо так говорив (дивлячись у вічі депутатам міськради й членам виконкому), що не допустить, аби надалі на сесіях чи на засіданнях міської виконавчої влади народні обранці й посадовці послуговувалися якоюсь іншою мовою, крім державної. Підкреслював, що візьме це під свій контроль, а тому відверто радив усім “наймати вчителів чи репетиторів, няньок”, щоб як слід опанувати українську. Та вже наприкінці літа, вийшовши з відпустки й повернувшись із зустрічі з тодішнім прем’єр-міністром Віктором Януковичем, він із півгодини звітував про неї місцевим “слугам народу” російською “з донецьким акцентом”. Тож і повелося з тих пір і стало майже правилом: доповіді й різні заяви посадовці читають державною мовою, а дебати й обговорення відбуваються російською. Та якби ж тільки це турбувало?! У місті майже сто відсотків газет виходить російською, бізнесмени теж нею послуговуються, не меншою пошаною вона користується й серед науковців і таке інше... Тож не дивно, що професор Валентина Явір із Криворізького педагогічного університету на засіданні “круглого столу” з мовних питань із розпацем підсумувала: “У Кривому Розі включилися вже, очевидно, процеси самоасиміляції”.

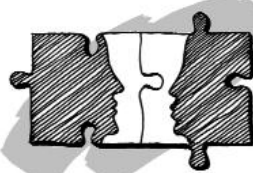
Те літо й стало для мене переломним: я повірив у присутність страшенно сильною енергетично (і водночас невидимої) істоти, яка впливає на людей заради свого зиску. Так, — зиску, бо бізнес теж, як відомо, може бути невидимим, тобто — тіньовим. А Брехіон — це і є, як мені здається, той князь-невидимка, що управляє людськими душами в нашому регіоні. Насамперед тими, кого влада назвала виконавцями своєї волі.

Та й правда: хіба ж могла цілком українськомовна (як вона себе декларує) редакція газети міськради “Червоний гірник” самостійно наплювати на рекомендації минулорічного “круглого столу”, організованого місцевою “Просвітою” за участю керівників парторганізацій національно-демократичних сил Криворіжжя і фахівців-мовників під назвою “Мова і нація”? А вона таки наплювала, бо оприлюднила тільки одну рекомендацію з шести, викресливши всі інші з матеріалу, підготовленого просвітнянами до друку. І тільки аж після третього (у липні 2005 року) щотижневого пікетування приміщення редакції, яке проводили просвітняни разом із активістами місцевого КУНу, редакція, так би мовити, виправила помилку. Та це вже трапилось після того, як пікетувальники поставили досить різкі вимоги, підкріплені гаслами. Вони, наприклад, вимагали відправити у відставку головного редактора газети Володимира Штельмаха й замінити керівника прес-служби міськради.

І ще одне. Якби не було впливу Брехіона, то сесія міськради залюбки пішла б назустріч просвітнянам і після створення групи з вивчення питання функціонування й розвитку української мови в Кривому Розі врахувала б усі зауваження й пропозиції і (наприкінці минулого або в перші місяці нинішнього року) затвердила вироблену програму з цього питання. Адже й останній перепис населення зафіксував, що в Кривому Розі проживають переважно українці, для яких рідною мовою є українська. Однак, на мій погляд, саме той нахабний Брехіон порекомендував керівництву депутатської комісії з питань освіти, науки й культури призначити керівником групи Віктора Гайдаша. А пан Гайдаш, хоч уже багато років і працює директором гімназії, на превеликий жаль, з українською мовою “не дружить”, бо спілкується російською. Тому (якщо іноді й бачили його на засіданнях цієї групи), то чули від нього щось мовлене українською з великою натугою, та й то — з російським акцентом. Отож порозмовляли так групою кілька разів та на цьому й поставили крапку, а правильніше буде сказати — “точку”. А винен у всьому цьому хто? Звичайно ж, Брехіон.

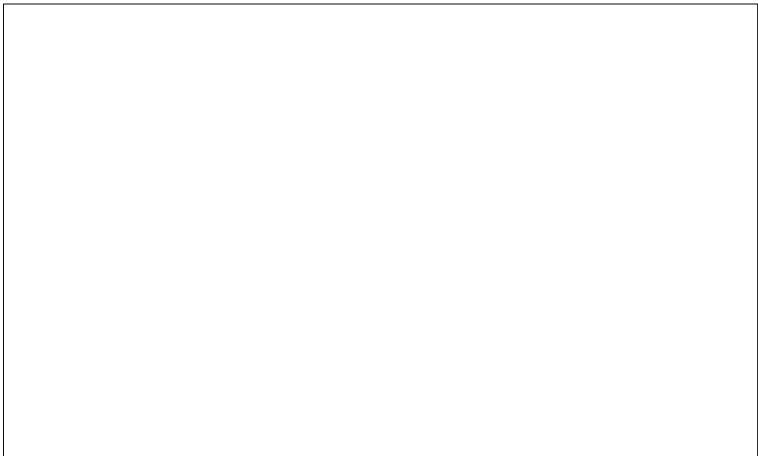
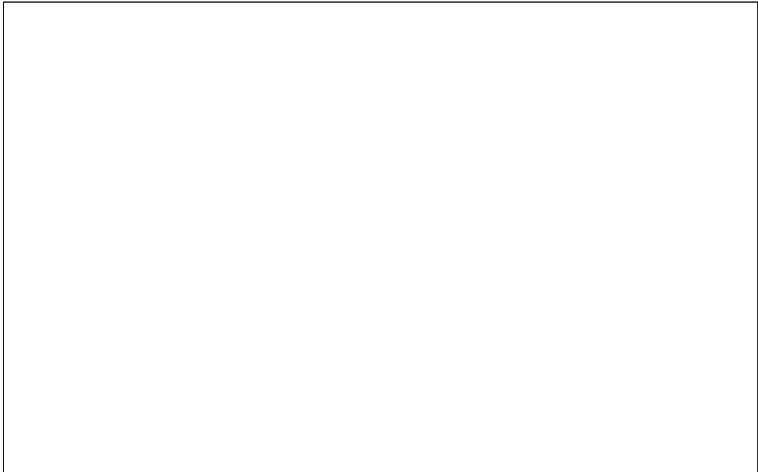
Але якщо й далі з цим “брехіонівським” впливом у Кривому Розі нічого не зроблять, то Брехіон створить партію (це ж нині не важко), виграє вибори й спокійнісінько (мирним шляхом) здобуде владу в місті. І правитимуть брехуни. Спитаєте, як же тоді виживати українцям в українському місті? Не знаю. А правильніше буде сказати: не знаю відповіді. Чому? Та тому що... Тому що мені все більше здається, що таку партію створено й вибори вже відбулися.

● Сергій ЗІНЧЕНКО, м. Кривий Ріг

АКЦІЯ

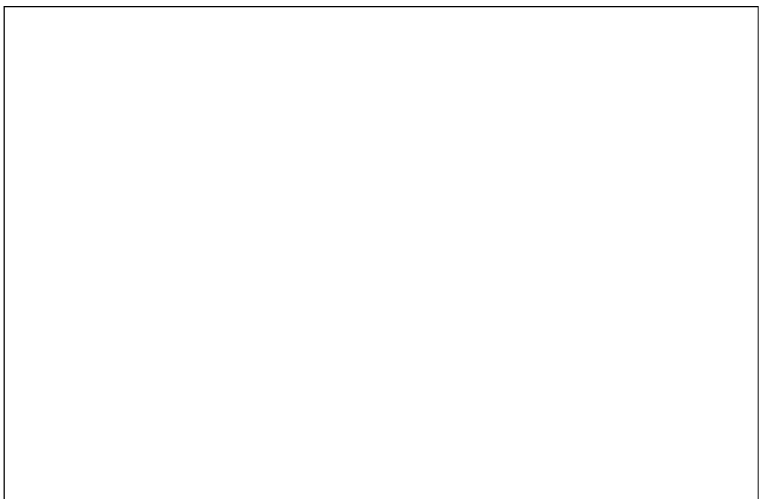
НАСТУПАЛЬНІСТЬ

ШАНОВНИЙ ПАНЕ ПРЕЗИДЕНТЕ!

*Наполеони і гегемони, різні “дони”, “фони” й відверто ву-
саті фельдфебелі залишилися у минулому й сьогодні нас не
турбують. (“Нас” — це стосується тих, що відчувають себе ук-
раїнцями і для кого Україна — святиня). Та останнім часом
десь узялося й завелось інше лихо: Брехіон. У всякому випад-
ку, в Кривому Розі мешканці будинків і кабінетів відчули, що
він таки є. Бо ж ніхто інший, як він, цей таємничий повновлад-
ний нашіптувач і ляльковод, примушує поважних і чесних лю-
дей брехати.*

*Я ж твердо переконаний, що в питанні володіння криворіж-
цями рідною мовою без Брехіона не обійшлося. Правду кажу,
не брешу, бо ж не глухий, і все чув на власні вуха.*

Не так давно (ще й двох років не минуло) наш міський голова Юрій Лю-
боненко суворо так говорив (дивлячись у вічі депутатам міськради й членам

•

ІНІЦІАТИВИ

•

МИКОЛА АМОСОВ. ЯК ЖИТИ, ЩОБ ВИЖИТИ

Закінчення. Початок на с. 5

Людина має в середньому п'ятиразовий резерв потужності. Навіть коли клітина “захворіє” (недуга первинно проявляється саме в клітинах), якщо створити їй нормальні умови, за певний час вона оновить свої структури й одужає. Детренованість — найважливіша причина патології клітини.

Тепер більшість людей прямує до здоров'я від хвороби. Причиною хворобливого стану багато людей вважає погоду. Але вона впливає тільки на незагартованих людей. Я погодних перепадів до 80 років не відчував. Найшкідливішим для людини є переїдання, брак сиров'язі. А ще детренованість серця, легенів, суглобів. Причиною діабету й ожиріння (порушення обміну речовин) є передусім неправильне схудання і детренованість. “Увінчують” перелік різних захворювань — інфаркт, інсульт і найстрашніше — серцево-легенева недостатність (від неї і вмирають). Для лікування цих хвороб треба жити надгодов і споживати сирі овочі й фрукти, не закутуватися, багато й швидко рухатися, спати, скільки хочеться (але не менш як сім годин). Природні захисні сили організму великі.

Голодування. Як лікувальний метод, воно має сенс тільки тоді, коли подальше харчування людини буде стриманим. А найпростіший спосіб схуднути — несмачно готувати. На жаль, сіль — один із способів зробити погану їжу смачною. Навіть сирі овочі, якщо посолити, можна їсти й без олії. Та краще споживати їх без солі. Сіль спричинює розвиток гіпертонії та склероз. Добра потреба солі 2—4 грами, а люди вживають по 10—20.

Вітаміни. Одержують їх, споживаючи свіжі фрукти й овочі. Наймінімальніша доза фруктів та овочів — 300 грамів щодня. Гадаю, потрібно — 500. Ще краще — кілограм. Прашури з'їдали два-три кілограми. Заміна сирих овочів і фруктів вареними — нерівнозначна. Краще вживати квашену і свіжу капусту, моркву, цибулю, салат.

Жири. Вони не так шкідливі, як підступні. Мають надто багато калорій — дев'ять на один грам. Твердження, що жири вкрай потрібні, — міф. Можна не вживати ані масла, ані сала, і навіть тоді в організм потрапить мінімальна кількість жирів. Вони є в молоці, м'ясі, навіть у хлібі, і цього досить. Рослинні жири нібито не сприяють розвитку атеросклерозу, але й ними не варто захоплюватися.

Щодо білків. Їх теж не треба надуживати. Людям малорухливим і похилого віку молока й трохи м'яса (грамів 50—70) — цілком достатньо.

Вуглеводи. Тут порада проста: їсти менше солодкого, інакше нормальному вагу зберегти важко. Доведеться стримуватись, адже один грам цукру дорівнює чотирьом калоріям.

Про воду. Пити треба багато.

КОРОТКО ПРО МОЄ ХАРЧУВАННЯ

Напружене життя починається зранку, тому й сніданок великий, грубий і некалорійний: 300—500 грамів свіжих овочів або капусти (свіжої чи квашеної), двійко яєць чи дві картоплини і кави з молоком.

Обід нерегулярний. Першу й другу страви — без хліба, без жирів, мінімум м'яса. Кефір, чай або сік — це на третє. Вечеря — чай з медом або з цукром уприкуску, сир, трохи ковбаси. Фрукти — за сезоном. За день за об'ємом набирається багато, а за калоріями — у межах витрат. Знайте, що маса тіла зростає в період великих нервових перенапружень.

Щодо сну. Якщо людина без снодійного добре спить, — з її нервами все гаразд. Перша порада. На сні не треба заощаджувати час — у середньому бажано спати по вісім годин. Друга порада. Не лякайтеся безсоння. Великої шкоди від однієї безсонної ночі

не буде. Надвечір накопичиться дводенна втома і вас здолає сон, але вечір треба звільнити для відпочинку. Якщо “погані” ночі йдуть одна за одною, вдайтеся до снодійного, однак контролюйте, щоб це не стало звичкою. А тим часом знайте: це серйозне застереження щодо розпорядку життя. Необхідно “випасти” з нього на кілька днів, щоб облишити снодійне. А розрахунок тут такий: не відрегулюєш свого життя — втратиш усе. Один із контрольних пунктів здоров'я — це сон.

СЬОГОДЕННЯ І ГЛОБАЛІСТИКА

Чи можна передбачити майбутнє людства? І так, і ні. Головне питання: як виникла складність світу? Від Бога? Мій матеріалізм довгий час цього не міг прийняти. У диво не вірив. Та років п'ять тому познайомився з ідеями самоорганізації Нобелівського лауреата Іллі Пригожина й багато питань з'ясував.

Я кажу: Бога немає, але він існує. І виступаю за релігію, тому що без неї не буде моралі. А без моралі не може бути капіталізму. Без моралі міг бути тільки соціалізм. Тому що там була інша ідея — колективу, колективної відповідальності, колективного контролю. У вільному ж суспільстві цією керівною силою може бути тільки мораль. А мораль без заповідей неможлива, адже відчуття свободи обов'язково кидає людину в різні боки, часто — до шкідливих потреб. Тож потрібна віра в те, що Бог є, що Він усе бачить, що може покарати чи довести, що Він незалежний і вищий суддя.

А тепер розглянемо динаміку окремих показників останнього століття. Кількість населення на Землі зросла в 3,7 раза. Показники економіки — у 40 разів. “Зелена революція” підняла врожайність утричі. Усі колонії отримали незалежність. Демократія майже всюди. Є гіркий, але корисний досвід історії: дві світові війни, фашизм, соціалізм, ГУЛАГ і Освенцим.

Збільшується населення. Та є втішні ознаки. У зв'язку з визріванням цивілізації темпи зростання людності загальмувалися порівняно з 60-ми роками (минулого століття. — *Ред.*) майже вдвічі. З'явилася впевненість, що років через 50—70 кількість населення планети стабілізується на рівні 9—11 мільярдів. Це багато, але ще посилено для природи. На швидку зміну життя у планетарному масштабі сподіватися не доводиться — люди не ангели. Але визрівання триватиме: бідні країни перейдуть у середні, а середні підтягнуться до багатих.

Ядерної війни, здається, не буде. Загальні зв'язки між взаємним впливом людськими закладено великими релігіями. А це — компріміси.

Ви запитуєте, чи можу я намалювати сценарій майбутнього людства? Якщо коротко, він, на мій погляд, може бути таким. Буде продовжуватись зростання економіки високорозвинених країн, але без істотного збільшення матеріальних і енергетичних затрат. Ідеологія в цих країнах не зазнає великих змін. Тут уже пробували і “праве”, й “ліве” і збалансували міру соціальної допомоги слабким і безпорадним так, щоб і на совість суспільства не тиснути, і трудящих не детренувати. Ці розвинені країни доведуть своє природне середовище до хорошого рівня. Але чекати від них великої допомоги слабозрозвинутим країнам не слід — не дозволить вроджений егоїзм, біологія.

Усі інші країни будуть іти за лідерами. Однак швидкий прогрес неможливий. Культура й демократія дозрівають від покоління до покоління довго — десятиліттями. Усе залежить від економіки. Саме вона робить ставку на освіченість. А та впливає на інтелект, духовність.

Підготувала
Таїса МОСТОВА

ДОБРА ПОРАДА

Найсприятливіша пора “схопити” хронічну втому — осінь. А страждають на неї зазвичай люди віком від двадцяти восьми до сорока п'яти років. Ті, хто постійно “горить” на роботі. На Заході цю хворобу також називають “синдромом менеджерів”, які в гонитві за кар'єрним зростанням і грошима не беруть свого організму і працюють щодня по 16 годин і більше. Тоді й з'являється підвищена втома, яка потім стає хронічною. Завідувач кафедри клінічної імунології та алергології Національного медичного університету Георгій Дранник називає те, що передє синдрому хронічної втоми, “третім станом” — ні здоров'я, ні хвороба. Тоді й з'являється втрата сну, втома через недосягання, зниження працездатності, загальмованість у діях, немотивована тривога, швидка зміна настрою та часті депресії.

Професор каже, що в людей навіть підвищується температура. Це зона ризику, коли в людини ослаблений імунітет і на неї чатують інфекційні захворювання, передусім РВЗ та грип.

Найчастіше синдром спостерігається у компаніях із жорсткими вимогами до підлеглих, якщо керівник — диктатор. Передують хронічній втомі й інфекційні захворювання або нервові виснаження. Те, що немало українців страждають на неї, на думку медиків, не дивно. Адже не всі можуть пристосуватися до соціальної та економічної нестабільності. Дасться взнаки й погана екологія. 1989 року

група вчених із Центру клінічної імунології обстежила близько тисячі киян, які протягом трьох років не виїжджали з міста після аварії на Чорнобильській атомній електростанції, і півроку не були на лікарняному. Коли почали аналізувати дані, виявилось, що 70 % цих практично здорових людей мали дуже схожі скарги. Після додаткового обстеження виявилось, що в більшості пацієнтів була порушена імун-

СЛУХАЙТЕ ЧАЙКОВСЬКОГО І ЗАБУДЬТЕ ПРО ВТОМУ

**Перенавантаження і суворий поря-
док на роботі безслідно не минають.
Нині, за даними Американського націо-
нального інституту проблем здоров'я і
професійної безпеки, понад сорок
мільйонів людей в усьому світі хворі-
ють на клінічну форму синдрому хро-
нічної втоми. Цей синдром іще нази-
вають “чумою ХХІ століття”.**

на функція. Тоді вчені назвали це підвищеною втомою, яка згодом стає хронічною.

В Україні службу клінічної імунології, яка опікується також і синдромом хронічної втоми, створено лише сім років тому, а відповідного інституту й досі немає. Тоді як у Сполучених Штатах він існує вже понад півстоліття. У нас, правда, вже є обласні центри з амбулаторіями, а інколи й зі стаціонаром. Проте пересічні люди поки що не знають про цю хворобу і йдуть до тих спеціалістів, які, як їм здається, можуть їх вилікувати: терапевта, інфекціоніста, дерматолога чи невропатолога. Насправді в усьому світі цей

синдром лікують клінічні імунологи.

Краще не хворіти, щоб потім не лікуватися. Тож найпростіший спосіб не загубитися в гонитві за виживання — не напружуватися. Фахівці радять частіше прислуховуватися до свого організму. Треба вміти вчасно сказати собі “стоп”, вважає Георгій Дранник, узяти тайм-аут на кілька днів і вести нормальний здоровий спосіб життя. Професор також каже, що в кожній людини обов'язково повинна бути культурна програма. Адже це позитивні емоції, які знімають стрес. А найкращим антидепресантом він вважає кохання.

Кохання — це чудово, проте не завадити правильно спланувати свій час. Спати не менше восьми годин з відкритою квартиркою, перед сном випити склянку молока з медом чи м'ятного чаю. А годинна прогулянка на свіжому повітрі — природне

шеплення від стресу. Лікарі також радять приймати ввечері теплі ванни з морською сіллю чи ромашкою, а зранку — контрастний душ. Не дасть впасти в депресію спілкування з домашньою тваринкою. Не завадить і арт-терапія. Причому бай-дуже, про хороше чи про погане життя складати вірші. Якщо і це не допомагає зняти напруження, уявіть себе оперним співаком або послушайте Чайковського. До речі, сюїта “Пер Гюнт” Гріга нормалізує сон, а “Весільний марш” Мендельсона покращує серцеву діяльність.

• **Вікторія ПАДАЛКО**

МЕЦЕНАТИ

Ніби й далеко ми відійшли в часі від старовинної Спарти з жорстоким її законом — убивати немовлят, які народилися не зовсім здоровими. Але й до справжнього гуманізму нам іще далеко. Статистичне управління не дуже охоче видає дані — скільки дітей відстають у ментальному розвитку, а тому змушені жити в закритих інтернатах, де умови далеко не завжди відповідають європейським нормам.

Але не так давно вітер благодатних змін торкнувся і дитбудинку селища міського типу Чинадієве на Закарпатті: молоді здорові українці приїхали з подарунками — іграшками і, головне, — спортивним причадаллям, щоб фізкультура і спорт внесли радість у життя маленьких вихованців. А днями в столичному дитсадку № 801 ті самі молоді люди, об'єднані у Всеукраїнський благодійний фонд прогресивного спорту на підтримку здорового способу життя, влаштували спортивне свято з призами й подарунками. Близько ста київських дітей, яких лікарі називають ментально відсталими, жваво й радісно брали участь у конкурсах, виявляючи спортивну кмітливість.

ВЕСЕЛІ СТАРТИ

Отже, молодий фонд, який очолив чемпіон України з бодібілдингу Сергій Бобчук, почасті перебирає на себе ті проблеми, яким не може дати ладу держава. У той час, як столиця стогне від непосильного тягаря реклами тютюнових виробів і алкогольних напоїв, а з телеекранів суцільним потоком летить кривава каламуть детективів і бойовиків, спортсмени конкретними справами пропагують здоровий спосіб життя.

Той, хто пізнав радість від занять на стадіоні чи у спортзалі, хто знає, яке це щастя — дихати на повні груди свіжим повітрям і бути володарем кожного свого поруху, прагне відновлювати і реконструювати, а де можна — будувати нові спортивно-оздоровчі комплекси. І дедалі більше молодих людей долучаються до заходів благодійного фонду, щоб сприяти престижу здорового меценатства і зрештою повернути славу українському спорту. На нашій пам'яті, як у дитячих спортивних школах тренери відшукували таланти для олімпійського резерву, радіючи, що виростає молоде здорове покоління.

Нині ж студенти Національного університету культу-

ри і мистецтв складають спортивний крос по кучугурах над високовольтним кабелем, прокладеним у бік бульвару Лесі Українки. А зовсім поряд, просто на колишньому стадіоні, з'явилося багатоповерхове кам'яне гето...

Тому так серйозно сприяються починання спортсменів-меценатів, які прагнуть відродити змагання “Веселі старты”, “Мама, тато і я — спортивна сім'я”. Молоді люди думають про пільгові абонементи для малозабезпечених верств населення в ті спортивні зали, котрі зуміли захистити свої підвальчики від зазіхань торговців алкогольними напоями.

“Здоров'я — скарб кожного громадянина, стратегічний ресурс держави, запорука розвитку міжнародної спільноти в цілому”, — записано в статуті молодого благодійного фонду.

Віриться, що ці добрі починання пустять глибоке розгалужене коріння, а кроною того дерева стане вже нинішня малеча.

• **Ганна КОЗАЧЕНКО**,
член правління
Українського фонду
культури

БІОКІБЕРНЕТИКА ПІДКАЗУЄ

“Майбутнє століття очевидно, стане періодом широкого використання психології і як науки, і як практичної служби — на зразок медичної. Чому? Тому що повністю “пустити” психіку людини напризволяще, мабуть, не можна. Я це говорю не тільки як медик, а й як кібернетик. Психологи будуть керувати вихованням дітей і дорослих, добирати робочі колективи, визначати міру праці, впливати на рівень душевного комфорту громадян. І ще: навряд чи можна розраховувати на те, щоб зробити всіх людей хорошими. Та соціальні психологи мають запропонувати й змінити систему освіти й виховання дітей і дорослих.

Або ось таке твердження. Учені свідчать, а практика доводить: існує біологічна потреба у приватній власності. Особистій, звичайно. А як же бути з колективною? Вона не біологічна. На ній базуються надії тільки соціалістів. До того ж, ні багатство нації, ні духовність ніколи не виростили на ґрунті колективного жебрацтва — така істина. Бідні люди ніколи не бувають щасливими.

А далі роздуми ще сумніші. Тоді й гадаєш: може, треба спершу злякатися, щоб почати діяти?

Запитуєте, яким буде середовище в найближчі десятиліття? Кінцевої моделі не бачу, але навіть приблизне передбачення оптимізму не додає. Людство живе сьогоднішнім днем, не має розуму в поведінці. Загине воно, не встигне переселитися на чисті ще планети. І загине внаслідок своєї біологічної згубності. Потреби людські перевищують можливості планети оновлювати ресурси.

Звичайно, наука, враховуючи біологічні якості етносів, може, скажімо, урівноважити жадібність до речей страхом екологічної катастрофи. Та ж наука може змінювати й координати щастя. Громадяни стають освіченішими, далекогляднішими, їхні потреби рухаються від матеріальної сфери до інтелектуальної, якщо не до духовної. Змінюватися починає первісна природа людини. Але наскільки? І як дозувати ідеологію, щоб не зірватися, — як недавно ми зірвалися на соціалізмі й комунізмі.

Питання про людську природу на часі, як ніколи. Біологія в людині постійно чинить спротив. Біологічного більше, ніж соціального. Надію на тренування характеру можна плекати. Але, думаю, можливості перебільшені. Скажімо, такі якості особистості, як заздрощі, престиж, жадібність, за моїми даними як біокібернетика, обігнали навіть свободу і страх. Десь там ідуть переконання, інтереси. Заздрощі обганяють багато чого, залишивши далеко позаду колективізм. На альтеруїзм також не слід покладати великих надій.

І якою ж тоді має бути критична маса вихованих серед популяції, якщо не можна (а це так!) радикально, саме радикально, перевиховати?

НОВЕ СУСПІЛЬСТВО НЕ ПІДРЕМОНТУЮТЬ. ЙОГО СТВОРЮЮТЬ ЗАНОВО

Про що думається на дев’ятому десятиріччі життя? Про все. Про життя і смерть, головне й другорядне, значуще для тебе й для суспільства, у якому живеш. Так і виникла моя “Ідеологія для України”, тому що зовсім небайдуже мені, як розвиватиметься, куди йтиме моя країна, яке майбутнє чекає на неї, а отже, на дітей і внуків наших.

Чому я, росіянин, який ще й досі розмовляє по-вологдському, сприйняв незалежність України? Тому що зрозумів: це — збереження українського народу. Народу, який має свою мову, свою самобутність. Саме тому він має право на незалежність. І саме тоді я зрозумів, що українці, живучи в складі Радянського Союзу, де домінували російська нація і російська мова, підсвідомо відчували свою другорядність. Нині ж триває становлення нової держави. Становлен-

ня нового народу України як єдиного народу. Вважаю, що Україні вигідна інтеграція із Західною Європою. Проте лишається й побоювання: не стати б ще меншим братом.

В Україні починалася моя серцева хірургія — справа мого життя. Тут я здобув авторитет і пошану. Тут мої корені. Мої пацієнти. І... мої могили. Адже не всіх хворих вдалося врятувати...

Що потрібно нам сьогодні? Будувати нове суспільство. Глибоко переконаний, що “підремонтувати” його не можна, його можна тільки заново створити. Нам тепер особливо потрібне сильне керівництво з пріоритетом виконавчої влади. А повернення до соціалізму вже неможливе. Чому? Займаючись комп’ютерним моделюванням

хоплення. Надзвичайно зацікавив штучний інтелект, тоді з’явилися книжки “Алгоритм розуму”, “Моделювання мислення”, “Природа людини”. Для мене людський організм — це диво-апарат, який має чудові резерви й системи дублювання. І прикро, що ставимося ми до цього апарата так, ніби змагаємося, хто швидше помре.

У ЛЮДИНІ БАГАТО БІОЛОГІЧНОГО

Світ — то вічна боротьба егоїстів із альтруїстами. Мої дослідження засвідчили: 56 % із 4 тисяч опитаних визнали, що основою етики (тобто нашої поведінки) є біологія,

МИКОЛА АМОСОВ. ЯК ЖИТИ, ЩОБ ВИЖИТИ

Слова, винесені в епіграф, узято зі щоденника, у якому робив записи в останні роки життя відомий хірург Микола Амосов. Катерина Амосова, дочка видатного академіка, в інтерв’ю одній із київських газет сказала: “Батько, звичайно, усвідомлював, що життя закінчується. Закінчується реально, адже йому було вже далеко за 80”.

Це спонукало мене звернутися до своїх записів, диктофонних касет, на яких кілька років тому записала в педагогічному університеті імені М. Драгоманова та в Національній спілці письменників цикл лекцій акад. Миколи Амосова для аспірантів. Коли розшифрувала все, була вражена: це ж про нинішній день, і сказано — ніби сьогодні. Великий лікар-гуманіст, філософ, психолог, соціолог усе ж устиг сказати найважливіше нащадкам, а від чогось і застерегти.

Заслуг Миколи Амосова не перелічити. Він створив Інститут серцево-судинної хірургії. Довгі роки був його незмінним директором. Врятував життя тисячам хворих. На собі поставив унікальний експеримент: як боротися зі старістю (інакше, певно, не прожив би 89 творчих років). Написав величезну кількість наукових робіт, десятки книжок.

суспільства, я зрозумів, що соціалізм — мало біологічний, а людство живе за біологічними законами. У природі нашій закладена передусім ініціатива. Щодо ідей соціалізму, то їх вдавалося втримати лише через диктатуру. Шкода, але я також якийсь час вірив у соціалізм “із людським обличчям”. Вірив, поки не переконався, що і комунізм, і соціалізм можуть триматися тільки в країнах із тоталітарними режимами. А там, де є терор, — дуже багато бідних.

У чому ще переконаний? Праця назавжди залишиться в житті людини, і її обсяги зовсім не мають бути мінімальними. І ще: суспільство не забезпечить людині щастя, якщо ця людина слабка й не здатна на зусилля.

ПРО СЕБЕ

Мене завжди цікавили різні сфери знання. Тим-то я не став таким собі ортодоксальним лікарем, який більше нічого не знає, крім медицини. Тому на певному етапі я повернувся до устремління молодості — до

Я, здається, зрозумів, як влаштований світ, якими законами живе суспільство. Шкода лише, що немає ні часу, ні можливості, ні штату співробітників донести все це до людей.
М. Амосов

техніки, захопився кібернетикою, потім — психологією, соціологією. І писати почав тому, що то була природна потреба самовираження. А настирно радив мені зайнятися цим видом творчості письменник Юрій Дольд-Михайлик. Я його лікував. Старше покоління пам’ятає його прекрасну книжку “І один у полі воїн”.

Отже, потрібно було виговоритися, а також залишити на папері те, що пережив, що може знадобитися іншим. Відчуття того, що я можу допомагати людям, — дивовижне відчуття. Але якщо хірургію можна назвати моєю любов’ю (53 роки оперував, із них 35 — на серці), то кібернетика — моє велике за-

що кількість егоїстів у 10 разів переважає альтруїстів (безкорисливих людей, здатних заради блага інших зректися власних інтересів), що 80 % егоїстів властолюбці... Нашому суспільству потрібна ідеологія, здатна захопити людей, пом’якшити їхній егоїзм і зменшити потреби, неадекватні можливостям Землі. Кожного, хто приходить у цей світ, слід виховувати. Коли суспільство високорозвинене (економічно, технологічно, культурно), тоді процес виховання відбувається автоматично. Склалися така організація суспільства, що кожен новий громадянин потрапляє у виховне середовище. А коли суспільство перебуває в занепаді (от, наприклад, як ми тепер), тоді він опиняється в дуже складному становищі. Ми ще тільки на початку капіталістичного шляху, але розшарування в суспільстві досягло страхітливих масштабів. Контраст між прибутками багатих і бідних досягнув різниці у 25—30 разів. У високорозвинених країнах цей показник — 5—6. Отже, бідне суспільство стимулює активізацію негативних природних рис людського характеру: заздрощів, зла, агресивності, пощадливості.

У людині так багато біологічного, вродженого, тому далеко не до кожного треба було застосовувати радянське правило: не вмієш — навчимо, не хочеш — змусимо. Кожен вид тварин, продовжуючи свій рід, дає популяцію, де 25 % новонароджених ніколи в майбутньому не будуть здатні самостійно вижити.

Так відбувається у звірів, птахів. А як у людей? Біологічні закони ті самі. Тільки людей таких народжується не 25 %. А приблизно 20 % — людей слабких, нікчемних, у яких ніколи не виникає бажання працювати, щось творити. Кожна країна опікується такими на свій розсуд, пам’ятаючи про гуманність. І ніякі індивідуальні бесіди, трудові колективи, товариські суди не примусять їх працювати. Саме такі й поповнюють лави бомжів.

ЛІДЕР І ЗАГАЛ

Мої досліді у відділі біологічної кібернетики переконали: у наших вчинках голов-

ну роль відіграють почуття. Вони вирішальні, а інтелект лише скеровує дії. Так, людина піддається вихованню, але обмежено, лише наполовину. “Викреслити” інстинкти, агресивність, заздрощі, лінощі, пощадливість неможливо. А притлумити можна. Найкраща пора для виховання — раннє дитинство. Найінтенсивніше розвивається мозок у дітей дошкільного віку. Якби ж дорослі пам’ятали про це!

Кілька слів про характер. Він — провідний у людині. Найважливіша складова особистості — саме характер, за яким поділяю людей на **сильних, середніх і слабких**. Таким чином, співвідношення — 1:7:2. Відповідно працездатність сильних порівняно зі слабкими наші експерти оцінили як 3:1. Ось така арифметика. Для суспільства важливі сильні лідери. Вони, а не маси (колектив), визначають прогрес. Владні лідери — найчастіше амбітні, жадібні здирники. Бувають і сильні творці. Більшість лідерів егоїстичні. І все ж зрідка трапляються герої і подвижники. Влада для людини — це втілення лідерства. А слухняність перед владою — від страху й залежності. То яка ж вона — людина? Вирішуйте самі.

У світі скрізь так: усталена група (колектив) складається з лідера і підлеглих. Усередині групи лідери керують підлеглими деспотично. Або демократично. Прогрес формування людських угруповань (самоорганізація!) був не однаковим. Із тисяч племен перетворилися на цивілізації всього близько двадцяти — решта щезли.

А висновок такий: треба, щоб у суспільстві визрівала достатня кількість індивідуальностей, готових до самостійного мислення, до самостійних не тільки рішень, а й дій.

ФІЛОСОФІЯ ЗДОРОВ’Я

Можливо, я надто вимогливий, однак, мені здається, потрібен ширший погляд на проблему здоров’я.

Старіти почав, коли виповнилося 79. Саме тоді я перестав оперувати хворих, тільки консультував. Як відчув старість? Хитає, коли йду, слабкість, погіршується пам’ять. Але книжки пишу й видаю.

1. У більшості хвороб “винна” не природа, не суспільство, а тільки сама людина. Найчастіше вона хворіє через лінощі й пощадливість. А часом і через нерозумність.

2. Не покладайте надій на медицину. Вона лікує багато хвороб, але не здатна зробити людину здоровою. Навіть більше: бійтеся потрапити в полон до лікарів. Вони схильні перебільшувати людські слабкості й могутність своєї науки, “створюючи” в людей уявні хвороби.

3. Людина, на щастя, така довершена, що майже завжди їй можна повернути здоров’я. От тільки для цього потрібні зусилля.

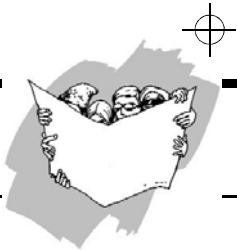
4. Для здоров’я потрібні чотири умови: фізичні навантаження, обмеження в харчуванні (їсти в режимі поганого апетиту), загартування, уміння відпочивати.

5. Природа милосердна: вистачить 20—30 хвилин фізкультури щодня, але такої, щоб спітніти і щоб пульс удвічі почастишав. Якщо цей час подвоїти, то взагалі буде чудово.

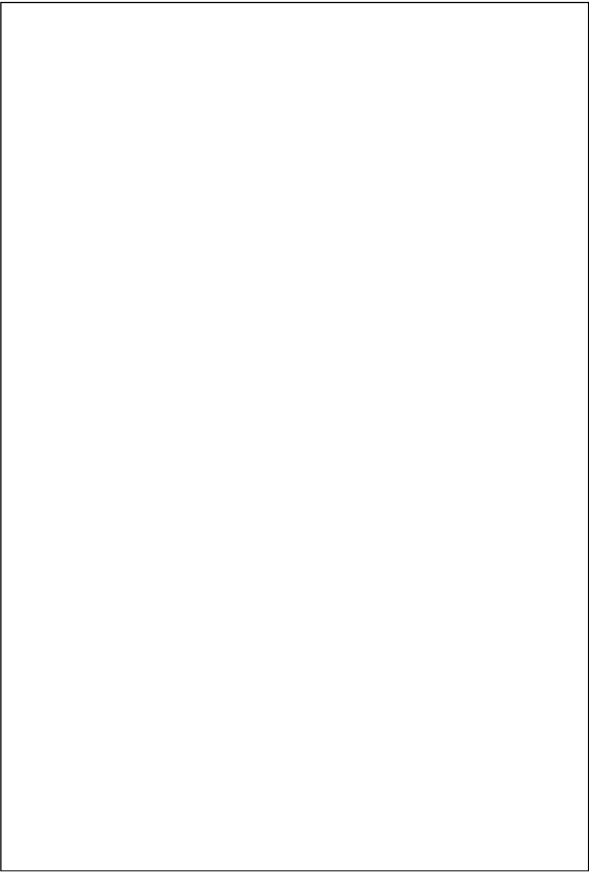
6. Здоров’я — це обмеження себе в харчуванні. Корисне те, що несмачне.

Від далеких предків ми успадкували не лише тіло, яке потребує тренування, а й психіку, точніше, біологічні відчуття, здатні перетворюватися на вади, чи делікатніше — на недоліки. Перший — лінощі, їх не треба й тренувати. Другий недолік — жадібність до їжі. Задоволення від неї — одне з найголовніших. Воно виробляється, якщо вживати смачну їжу — смажену, добре підсолену, із соусами. За задоволення розкішно й смачно попоїсти й почати відпочивати раніше, ніж втомилася, людина платить хворобами. Не можна сподіватися, що для збереження здоров’я всі дотримуватимуться суворого розпорядку, та можна спробувати бути поміркованими.

Закінчення на с. 6

ПИТАННЯ РУБА

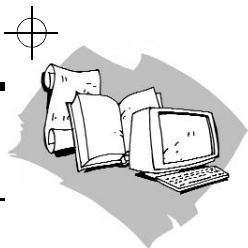

З 2004 року у “свідоцтвах про народження”
графу національність відсутня

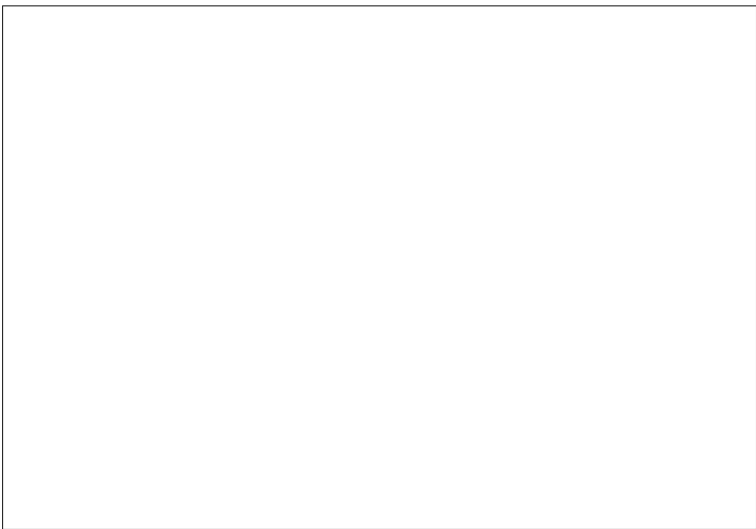
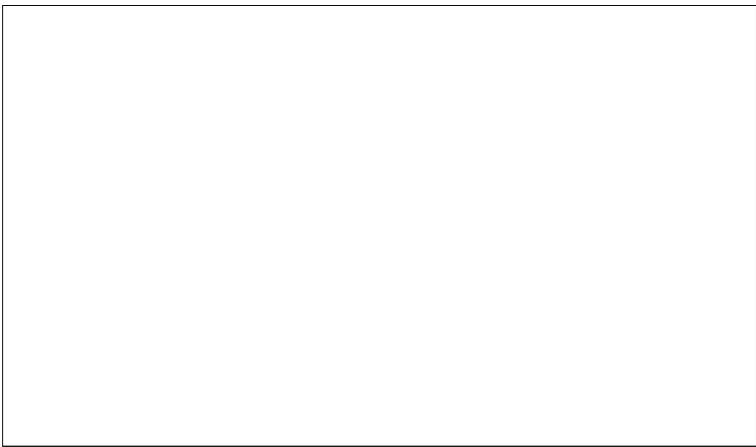
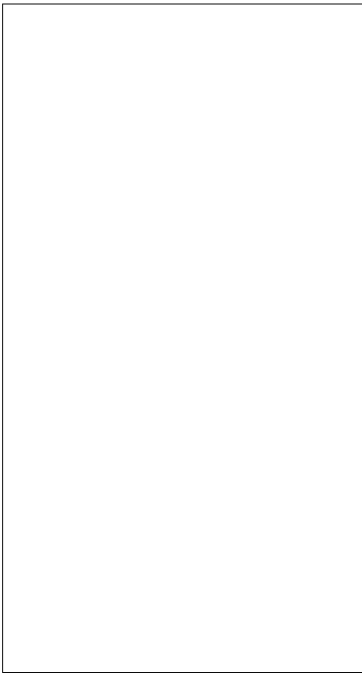
•

“КРУГЛИЙ СТІЛ”

•

СВЯТВЕЧІР

ПОЖЕРТВИ НА ТАРАСОВУ ЦЕРКВУ	
<i>Продовження. Поч. у ч. 39–52 за 2003 р., ч. 2–9, 11–14, 16–18, 20–2, 28, 30, 32, 34, 37, 39, 41, 43, 45, 51 за 2004 р., ч. 3, 6, 7, 9, 11, 14, 15, 20, 22, 26–28, 29, 32, 35, 39, 42, 45, 52 за 2005 р.,</i>	
Блашак Л. О., м. Тернопіль	50,00
Болсуновський Ю. В., м. Тернопіль	10,00
Гусаченко Л. Т., м. Київ	50,00
Данилюк В. О., с. Тростянець	
Івано-Франківської обл.	10,00
Жванська середня школа	
Мурованокуриловецького р-ну	
Вінницької обл.	50,00
Співробітники Київського міського пологового будинку № 2 (ч/з Кирпенка О. М.)	
Керівний склад	
Пехньо Т. В., головний лікар	50,00
Крижанівська А. М., головний бухгалтер	20,00
Брусенцева Т. Б., заст. головного лікаря	20,00
Тригуб В. Я., економіст	20,00
Сальников С. М., лікар	20,00
Гогисванидзе Д. З., лікар	20,00
Незговорев, лікар	20,00
Ткаченко В. А., старший фельдшер	20,00
Шостак О. В., програміст	5,00
Ярмола О. М., лікар	25,00
Власенко Н. В., лікар	25,00
Кулаєва А. В., лікар	20,00
Кисель А. Т., лікар	20,00
Петрова Л. Я., заввідділу	20,00
Савіцька І. В., заввідділу	50,00
Писаренко І. Ш., начальник мед. сл.	30,00
Нерода Г. Ф., заввідділу	50,00
Кошова Г. О., заввідділу	20,00
Кривенко С. В., старша акушерка	10,00
Закордонець О. П., лікар	25,00
Кондратенко В. Я., заввід. обсерв.	50,00
Службовий персонал (від. обсервації)	100,00
Ігнатенко Є. В., лікар	25,00
Козиренко Л. М., заввідділу	25,00
ВСЬОГО:	690,00
Лабораторія, харчоблок, медгази	
Грохотова О. Є., зав. лабораторії	20,00
Левченко С. В., лікар-лаборант	20,00
Максименко Г. Л., медсестра	5,00
Митанова Г. Г., лаборант	10,00
Савенок Н. П., лікар-лаборант	10,00
Бездільна І. В., лаборант	10,00
Заїка Н. В., ст. лаборант	20,00
Наумова Л. В., медсестра	10,00
Гречко К. О., лаборант	10,00
Андрухович О. А., медсестра	5,00
Бондарь К. П., лаборант	5,00
Манькова Н. В., лаборант	10,00
Кириченко Н. В., лаборант	5,00
Михалевська В. Н., діет-сестра	10,00
Соловійова В. І., комірник	5,00
Дехтяр А. Н., повар	5,00
Почтова О. В., повар	5,00
Скурська В. І., повар	5,00
Шелудько О. Н., працівник кухні	5,00
Шумейко Л. М., працівник кухні	5,00
Ліхнер Є. П., слюсар медгазів	10,00
Гура О. А., слюсар медгазів	10,00
Гуменюк І. М., слюсар медгазів	10,00
Ткаченко М. І., двірник	10,00
ВСЬОГО:	220,00
Гінекологія № 1, ГОП. ЦСВ та ін.	
Уніченко О. Д., заст. голов. лікаря	20,00
Кирпенко Р. П., оператор котельні	10,00
Кикоть М. П., сантехнік	10,00
Дядечко І. М., заввідділу	10,00
Соколовська К. К., ст. медсестра	5,00
Медведчук А. Н., медсестра	5,00

Жос О. І., м. Лисичанськ	
Луганської обл.	30,00
Клименко Я., м. Дніпропетровськ	10,00
Коваленко Н. Д., м. Кам'янка	
Черкаської обл.	90,00
Литвинова Л. Л., м. Суми	150,00
Лісіцький О., с. Бурдяківці	
Борщівського р-ну	
Тернопільської обл.	50,00
Мельник Л. І., м. Київ	50,00
Остюк І. П., м. Львів	300,00
Співробітники Київського міського пологового будинку № 2	
(ч/з Кирпенка О. М.)	1190,00
Степанова Л. С., м. Київ	100,00
Усенко Р. Ф., м. Київ	100,00
Фурса А. Н., м. Дніпропетровськ	300,00
Шнуренко Ж. В., м. Київ	400,00
Якимець В. П., м. Луганськ	10,00
Якимець О. В., м. Луганськ	10,00
Бескровна Н., медсестра	5,00
Книш-Книщенко С. В., мол. медсестра	5,00
Дорошенко Т. В., мол. медсестра	5,00
Шульга В. М., мол. медсестра	2,00
Москаленко Л. А., мол. медсестра	5,00
Курко Є. І., буфетниця	5,00
Захурдаєва Л. Д., лікар	10,00
Боднарчук С. В., ст. м/с ЦСВ	5,00
Боднарчук Л. А., мол. м/с ЦСВ	5,00
Астаф'єва О. В., рентген лабор.	10,00
Корнієнко В. В., охорона м. Лубни	5,00
ВСЬОГО:	122,00
Відділ патології вагітних	
Калинчук Ю. О., старша акушерка	4,00
Мельник С. П., сестра-господарка	4,00
Бардашова С. В., акушерка	2,00
Тригуб Т. В., акушерка	2,00
Охрименко О. В., акушерка	2,00
Федюк В. Р., акушерка	2,00
Романченко О. Л., акушерка	2,00
Дудченко О. А., акушерка	2,00
Жолуденко І. М., акушерка	2,00
Лілецька О. А., акушерка	2,00
Іванченко О. М., мол. медсестра	2,00
Шкуренко В. І., мол. медсестра	2,00
Антоненко Г. В., мол. медсестра	2,00
Підлісна Л. М., мол. медсестра	2,00
Ніколаєнко С. М., мол. медсестра	2,00
Машкевич Т. І., мол. медсестра	2,00
Овсієнко О. Г., мол. медсестра	2,00
Клебан Л. М., мол. медсестра	2,00
ВСЬОГО:	40,00
Акушерсько-фізіологічне відділення	
Кононенко А. Г., мол. медсестра	5,00
Кацімон Л. А., акушерка	5,00
Гуровець І. В., акушерка	5,00
Безпала О. А., акушерка	5,00
Маціон В. В., акушерка	5,00
Кухарчук В. О., акушерка	5,00
Купрієць В. К., акушерка	5,00
Гончаренко Т. М., акушерка	5,00
Моїсєєва В. С., акушерка	5,00
Скрипніченко М. В., акушерка	5,00
Янута Г. С., акушерка	5,00
Кубицька М. П., акушерка	5,00
Спічак С. І., акушерка	5,00
Троцька Т. П., акушерка	5,00
Тельнова Л. А., мол. медсестра	5,00
Соловей Л. М., мол. медсестра	5,00
Стовбун В. С., мол. медсестра	5,00
Коваль Н. Я., мол. медсестра	5,00
Прокоф'єва Л. О., старша акушерка	10,00
Наконечна Г. А., сестра-господарка	5,00
Гераськевич Л. І., мол. медсестра	5,00
Клименко А. Г., акушерка	5,00
Стражник Т. Г., мол. медсестра	5,00
Химич Є. І., лікар	5,00
Закордонець Г. Є., гол. медсестра	5,00
ВСЬОГО:	130,00

ФЕСТИВАЛЬ

ЧУДОВИЙ МАГАЗИН

Сотні найменувань українських книг. Тисяча найменувань касет, компакт-дисків і відеофільмів — усе це у просвітянському магазині “Добра книга” в Чернігові.

Місто рясніє кіосками і лотками з книгами, аудіо- та відеопродукцією. Здається, вибір величезний. Але то так здається. Варто уважніше придивитися до цих розцінюваних книг, переважно російськомовних, виданих у Росії, як переконалися: величезну частку займають штаповані, серійного виробництва, як на конвеєрі, романи і романчики жаків, псевдодетективи, яким далеко до справжньої класики жанру, мильні опери. Не краща ситуація і з касетами та дисками: старанно розкручувані так звані “зірки”, блатний шансон та інше. У цьому морі попси лише як вкраплення можна розшукати справжню музику, і сучасну, і класичну. Причому вам можуть не просто сказати, що українських касет майже нема, а складеться таке враження, що їх не існує в природі.

Якою ж несподіванкою буде для чернігівця, гостя міста, в тому числі іноземця, котрий погано орієнтується в царині нашої культури, потрапити до магазину “Добра книга”, що розташований в самому центрі Чернігова за адресою вул. Шевченка, 9. Це неподалік драмтеатру, П’ятницької церкви, нашої історичної перлини — давнього валу. Згадує про це “географію” не випадково, адже саме тут, а не на задвірках, як це, на жаль, буває, і має бути такий осередок духовності.

Три з лишком роки тому Чернігівська обласна “Просвіта”, після тривалих і непростих клопотів зуміла відкрити в місті цю книгарню. “Просвіта” і до того займалася книготоргівлею, завозячи книги з київських, львівських видавництв. Займалась у міру своїх

ДОБРА СПРАВА «ДОБРОЇ КНИГИ»

скромних можливостей, просто в офісі обласного товариства, на вул. Воровського, 10. Діє і книжковий клуб “Просвіти”, тобто торгівля книгами, поширення їх поштою.

Магазин “Добра книга” одразу задумувався не лише як суто книжковий, а як своєрідний духовний, просвітнянський центр. Тому тут працює і філіал просвітнянської мистецької галереї “Круті сходи”. Вона вже 8 років діє в Чернігові, теж у будинку “Просвіти”, на другому поверсі. Унікальні роботи народних майстрів — кераміка, вишивка, різьба, картини художників — користуються великою популярністю у чернігівців і гостей міста. Ця продукція також зайняла чільне місце в магазині.

Що ж запропонує вам “Добра книга” сьогодні? Дуже великий

вибір найновіших книжкових видань України. До речі, цим спростується ще одна байка: мовляв, української книги нема. Є, ще й скільки! Звісно, хотілося б ще більше, але й те, що видається, цікаве і різне. Треба лише не лінуватися заводити, пропагувати цю книгу. Художня література, історія, народознавство, довідкові видання, підручники і посібники, дитяча книга — все це видане на сучасному рівні, гарно ілюстроване. Перлини світової літератури в українському перекладі. Та ж класика детективу, чудово перекладена українською.

Гордість магазину — музика і фільми. Виключно українські. Якщо в кіоску чи на розкладці вам зазедве знайдуть кілька українських касет, то тут, у магазині, ми нарахували понад 400 (!) найменувань аудіокасет. Стільки ж

компакт-дисків. Фольклор, церковна музика, естрада — від класичної (Назарій Яремчук, Дмитро Гнатюк) до суперсучасних солістів і гуртів (наприклад, ціла колекція “Рок України”). А ще — касети для дітей: музика, казки. А ще — літературні твори, інсценізації. Інструментальна музика. Авторська, бардівська пісня. Список зайняв би не одну газетну сторінку.

Нарешті, фільмотека: українські фільми на відеокасетах і дисках. Знамениті кінокартини: “Тіні забутих предків”, “Камінна душа”, “Вир”, “Легенда про княгиню Ольгу”, “Вавилон ХХ”. Виходить, і українське кіно існує, попри всі його проблеми, часто викликані неухвагою до нього, нерозумінням, наскільки воно важливе. Але вже те, що шедеври народжуються, свідчить: наше кіно нічим не гірше від іншого європейського.

Загалом кількість касет, компактів, фільмів наближається до тисячі найменувань. Є й покупці. Особливо коли люди хочуть щось комусь подарувати або їдуть у гості, в подорож. Що може бути краще від такого музичного подарунка, фільму чи гарної книги? Охоче “отоварюються” іноземні туристи, гості з ближнього і дальнього зарубіжжя. Особливо цікавлять твори місцевих митців, чернігівців. Серед такої нової продукції — касети і компакт-диски Чернігівського державного хору ім. Бортнянського (керівник — Любомир Боднарук) — це переважно церковна музика. А також касети і диски заслуженого артиста України, кобзаря-лірника Василя Нечепи, шойно відзначеного Державною премією України ім. Т. Шевченка.

Добру справу робить “Добра книга” для міста і області, для української духовності.

● **Петро АНТОНЕНКО**, м. Чернігів

ЧИМ ЖИВЕМО

МОЛОДІЖНА СПІЛКА

Нині молодь часто захоплюється сумнівними розвагами, іграми, конкурсами... Після змін у державі згасає дух запалу, котрий був на МАЙДАНІ. Прекрасна половина молоді — себто юні дівчата захоплюються конкурсами краси й мало не найбільшою трагедією життя вважають свою поразку на подібних конкурсах.

У прикарпатському містечку Долини люблять не лише конкурси краси. Небайдужі до долі України молоді люди створили тут Спілку націоналістичної молоді ім. М. Міхновського. Я поцікавилася в однієї із засновниць Спілки, бібліотекаря Долинської Центральної бібліотеки Марії Креховецької, яку мету ставить перед собою їхня організація й для чого вона створена.

— Наша організація, а точніше Спілка зареєстрована минулого року, ми (голова Спілки націоналістичної молоді Віталій Юсип і співзасновники — я та Надія Кушнірчук) давно прагнули заснувати молодіжне угруповання, якому не було б аналогів. Відбулася презентація нашої Спілки в “Просвіті” м. Долина. Наша мета — виховання молоді в національних традиціях, що дуже важливо сьогодні. Тільки свідомо вихований українець цінуватиме свою мову, культуру, розумітиме всі здобутки й помилки історії, не допустить наруги над святинями.

У майбутньому спілчани мріють відшукати родичів М. Міхновського, побувати на його могилі в Києві та встановити йому в Долині меморіальну дошку. А ще Спілка прагне додати впевненості в завтрашньому дні всім, хто вже зневірився у діях різних політичних сил в Україні.

● **Надія ДИЧКА**, письменниця, член НСПУ

АНТИЗВАННЯ

УТОПІК ШУКАЄ ГЕРОСТРАТА РОКУ

На жаль, пам’ятки історії та культури в Україні продовжують руйнувати, а руйнівники зберігають анонімність. У кращому разі стає відомою фірма-замовник, що забудовує заповідні історичні території, нищить пам’ятки. Проте ніхто не назве вам власника фірми. А це відомі в країні підприємці, за сумісництвом народні депутати, урядовці або наближені до влади люди. Майже ніколи в скандальних історіях не фігурує прізвище посадовця, який дозволяє руйнувати культурну спадщину.

Але країна повинна знати своїх “героїв”. З цієї метою Українське товариство охорони пам’яток історії та культури (УТОПІК) оголошує конкурс на звання “Герострат року”. Це звання присуджуватиметься творчим групам і окремим особам, чия діяльність або рішення призвели до знищення чи спотворення об’єктів культурної спадщини, їхнього історичного оточення.

Подання на здобуття звання здійснюються місцевими організаціями УТОПІК, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, творчими спілками та засобами масової інформації.

Обговорення кандидатів відбуватиметься із залученням громадськості та висвітлюватиметься в ЗМІ.

Матеріали надсилати до 15 листопада поточного року на адресу Українського товариства охорони пам’яток історії та культури: 01015, м. Київ-15, вул. Січневого повстання, 21, корпус 19. “Комісії з присудження звання “Герострат року”.

Перелік лауреатів оприлюднюватиметься у ЗМІ.

Положення про звання “Герострат року” опубліковано в журналі УТОПІК “Відлуння віків”, № 2 за 2005 рік.

● **Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ**, м. Ірпінь Київської обл.

ПЛЕКАЄМО ТАЛАНТИ

Щодня поріг Центрального Палацу культури міста Чернівці переступають понад тисячу людей різного віку і професії.

Робітники і вчителі, лікарі і викладачі, інженери і юристи, студенти й учні, — всі вони поспішають на заняття в численні аматорські колективи Палацу, серед яких такі знані в місті, як народний ансамбль танцю “Юність”, народна опера студії, народний вокальний ансамбль “Марічка”, народний театр естрадних мініатюр та публіцистики “ТЕМП”, естрадно-спортивний клуб “Алівенс”, народний ВІА “Карпати”, драматичний театр та інші.

Поряд із дорослими в 30-ти дитячих аматорських колективах проводять заняття 25 кваліфікованих керівників і педагогів, які протягом навчального року знайомлять близько 800 хлопчаків і дівчат із чудовим святом занурення в світ мистецької краси.

Протягом навчального року для всіх охочих без обмежень віку і творчих здібностей відчинені двері дитячої циркової студії “Капітошка”, численних танцювальних ансамблів, спортивних клубів, студій музичного, образотворчого та прикладного мистецтва, драматичного гуртка.

Приємно, що за останні роки майже всі дитячі аматорські колективи отримали звання лауреатів і переможців багатьох міжнародних, національних, обласних і міських конкурсів, фестивалів. Чотири колективи носять звання “Зразковий дитячий колектив” і “Народний дитячий колектив”.

Переможцями Міжнародного фестивалю естрадно-циркових та юнацьких колективів “Понтійська арена” у місті Севастополі стали учасники дитячої циркової студії “Капітошка” (керівник Є. Айзіков).

Керований В. Хомицьким та З. Хомицькою народний ансамбль спортивного бального

танцю “Промінь” двічі ставав віце-чемпіоном та завойовував звання чемпіона України в латиноамериканській програмі. 2000-го року колектив став третім призером чемпіонату України в Європейській програмі. 2002-го “Промінь” виборов головний приз у номінації “Спортивні бальні танці” — “Золотий Аплаус” на традиційному Міжнародному фестивалі пісні і танцю в польському місті Конін.

Протягом двох останніх років перемагає в обласному конкурсі сучасного танцю народний дитячий хореографічний ансамбль “Алегро”

ЧАРІВНА СИЛА МИСТЕЦТВА

під керівництвом С. Марчак, що 2003 року отримав бронзовий аплаус в двох номінаціях.

Дитячі аматорські колективи Палацу у складі делегацій майстрів мистецтв і художніх колективів Буковини неодноразово виступали на сцені Національного Палацу “Україна” в Києві. Без участі наших дитячих колективів неможливо уявити численні міські фестивалі, конкурси, тематичні вечори, виставки, розважальні, ігрові програми та інші масові заходи.

У рамках благодійної діяльності проводяться концерти юних артистів для багатодітних матерів; шефські виступи перед вихованцями обласної школи-інтернату для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської опіки; організовуються для них спільно з Товариством захисту дітей-інвалідів концерти, дитячі ранки, вогники та розважальні програми.

Для багатьох наших вихованців заняття в самодіяльних колективах стають початком самостійного шляху в професійне мистецтво. Так, недавні випускники циркової студії Ганна

Чуйко, Марія Беженар, Олена Іванова та Олександр Громов успішно працюють у професійних цирках України; керівниками дитячих студій бального танцю стали наші колишні вихованці Оксана Дичко, Андрій Піскарєв, Ілона Сіра, Дмитро Дрогомирецький.

Але є і проблеми. Щороку колективи поповнюються новачками. Дякуючи батькам маленьких артистів за фінансову підтримку, яку вони щорічно надають палацу, хотілося б привернути увагу відповідних організацій, а також відділів міської ради до проблем, які неможливо розв’язати самостійно.

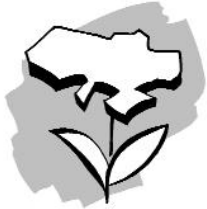
Сьогодні матеріально-технічна база колективів дитячого відділу незадовільна. Колективи з року в рік розростаються, для них не вистачає репетиційних залів, тому деякі гуртки вимушені не набирати новачків.

Не всім подобається черга для роботи на сцені великого залу Палацу. Особливо бідує без відповідного приміщення для занять зразкова циркова студія “Капітошка”, яка, до речі, протягом року дає найбільше виїзних самостійних концертів.

І насамкінець про поганий стан зі сценічними костюмами. Для артиста гарний костюм — це вже 50% успішного виступу на сцені. На жаль, можливості костюмерної ЦПК майже вичерпано, а пошиття гарного сценічного одягу для дітей багатьом батькам не по кишені.

Але попри всі перепони і негаразди дитячі самодіяльні колективи міста Чернівці працюють, а їхні артисти своїми виступами дарують радість маленьким і дорослим мешканцям обласного центру і населених пунктів Буковини в надії, що в свою чергу не залишаться без уваги і фінансової підтримки відповідних міських організацій.

● **Григорій ЗАСЛАВЕЦЬ**, м. Чернівці

ПРИПИНЯЄМО НАДАННЯ НЕЗАКОННОЇ ПЕРЕВАГИ ЗА МОВНОЮ ОЗНАКОЮ!

БОРІТЕСЯ — ПОБОРЕТЕ!

Серед певних кіл української громадськості не припиняються ремствування щодо нехтування державною мовою з боку працівників державних установ, органів місцевого самоврядування, закладів освіти, пошти, інших державних організацій. Часто доводиться чути, що влада нічого не робить для впровадження державної мови. Не припиняються заклики щодо прийняття нової редакції Закону України “Про мови”.

Автор цих рядків стверджує, що чинна законодавча база цілком достатня, щоб забезпечити мовні права українців. Усе залежить від нашого знання законів і вміння ними користуватися. Жоден закон сам не запроцює.

Пропоную скористатися Законом України “Про боротьбу з корупцією”, “Про звернення громадян” і “Європейською Хартією регіональних мов або мов меншин”, яку ратифікувала Верховна Рада України.

Стаття 10 Конституції України визначає спеціальний статус української мови як державної. Інші мови мають рівні права на використання. Тобто мо-

ві жодної національної меншини Конституція та чинне законодавство України переваг не надає. Не надає такої переваги й “Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин”.

Таким чином, відмова державного службовця, працівника місцевого самоврядування, працівника пошти, освіти, залізниці, міліції, ДАІ, митниці, пенсійного фонду, інших державних закладів та установ, закладів та установ місцевого самоврядування надавати інформацію державною мовою може бути розцінена зацікавленим громадянином як надання незаконної переваги за мовною ознакою. Так само — будь-який публічний виступ посадової особи органу влади, державного закладу й установи, посадової особи органу місцевого самоврядування, закладу й установи місцевого самоврядування не державною мовою теж — надання незаконної переваги за мовною ознакою.

Адміністративні санкції за надання незаконної переваги передбачені Законом України “Про боротьбу з корупцією”.

Згідно із Законом України “Про звернення громадян” відповідь

надсилається тому громадянину, чий підпис стоїть першим. Тому не має значення, скільки підписів стоїть під листом. Чиновник, який готуватиме відповідь, впише у звітність кількість підписів, а відповідь надішле одну. Тому краще надіслати десять листів від десяти громадян, ніж один лист від десяти громадян. Ефективно надсилати ті самі листи в різні інстанції, не вказуючи, що це копії.

Ефективно надсилати рекомендовані листи до:

Президента України, Секретаріат Президента України, вул. Банкова, 11, м. Київ, 01220.

Прем’єр-міністра України, Кабінет Міністрів України, вул. М. Грушевського, 12/2, м. Київ, 01008.

Секретаря Ради національної безпеки та оборони України, Секретаріат РНБОУ, вул. Командарма Каменєва, 8, м. Київ, 01133.

Голови Верховної Ради України, Верховна Рада України, вул. М. Грушевського, 5, м. Київ, 01005.

Ефективність буде більшою, якщо лист надіслати на всі ці адреси. Це чергова акція, яку пропонується провести в межах акцій “Спільна дія — Сонячна мережа”. Кожен учасник акції переконається в ефективності такого способу дій.

● **Сергій САВЧЕНКО**, голова Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка

ПЕРЕВИЩИЛИ ПОВНОВАЖЕННЯ У ПОЛІТИЧНОМУ ЗАПАЛІ

Органи прокуратури Криму винесли сім протестів на рішення органів місцевого самоврядування з оголошення їхніх територій вільними від НАТО.

Два з них уже задоволено, повідомила прес-служба прокуратури автономії. Депутати двох місцевих Рад, задовольнивши протести органів прокуратури, визнали, що рішення про допуск чи не допуск підрозділів військових сил інших держав на територію країни, а також порядок їхнього перебування є виключною прерогативою Верховної Ради України, як це записано в п. 23 ст. 85, п. 2 ч. 2. ст. 92 Конституції України.

Три місцеві Ради ще не розглянули прокурорські протести. “Феодосійській міськраді й Старокримській райраді, які відхилили протести прокурора, прокуратура пред’явила позови в суд про визнання рішень, що йдуть урозріз із Конституцією України, недійсними”, — сказали в прокуратурі.

● **Віктор ХОМЕНКО**, Крим

ГАРЯЧА ТЕМА

ЕЛІТНІ КОТЕДЖИ НА ЕЛІТНИХ ВІНОГРАДНИКАХ?

Якщо землі Національного виробничого об’єднання “Масандра” будуть продані, то збиток держави може скласти мільярди доларів, підрахували в кримському Рескомземі.

В об’єднанні, яке плекає понад 10 тисяч га унікальних виноградників, остерігаються, що замість елітних сортів винограду на узбережжі з’являться елітні котеджі.

Першим про те, що НВО “Масандра” може бути розпродано, а тисячі гектарів південнобережних виноградників, що йому належать, знищені, заявив глава Рескомзему Криму Микола Голубев. Привід до цього — лист міністра АПК України О. Баранівського, адресований Мінфіну країни, в якому сказано: щоб змінити збитковість виноробної галузі, потрібно приватизувати частину підприємств, зокрема “Масандру”. Хоч укладене на весь світ об’єднання цілком успішне. Міністр АПК відкинув звинувачення, але М. Голубев показує підписаний ним документ, де “Масандра” є в списку на приватизацію. Гендиректор об’єднання Микола Бойко заявив: спроби розчленувати підприємство тривають давно. “Перший крок до цього — зміна статусу підприємств, що входять в об’єднання. Вони стали юридично самостійними, а в цьому стані — практично ізольовані, об’єднані тільки ідеєю сортової політики й технологією. Це може стати шляхом до розчленування за старим принципом “розділяй і владарюй”. Директори дев’яти підприємств, що входять у об’єднання, заявили протест проти пропонованої приватизації та проти спроб збанкрутувати ці заводи, які нині активізувалися. Адже знищені фінансово підприємства легко продати.

Про потребу зберегти національний статус науково-виробничого об’єднання “Масандра” й захистити цей унікальний виноробний комплекс від посягань заявив і голова Верховної Ради автономії Анатолій Грищенко. “Адже статус національного в 1999 році об’єднанню присвоїли якраз для оголодження від посягань на його земельні території, розташовані на Південному березі Криму в унікальному гірсько-природному масиві. Однак в указі не було визначено механізму збереження територіальної цілісності підприємства й дії заборони на приватизацію його земель”, — наголосив А. Грищенко. На його думку, органи центральної влади мали ухвалити з цього приводу спеціальне рішення. У Мінгосполітиці України, за його словами, безпідставно вважають, що підприємства виноградарства і виноробства нерентабельні й підлягають приватизації. Але, зокрема “Масандра” щороку перераховує у бюджет близько 20 млн. грн. Вона — одна з провідних у світовому виноробстві, візитівка не лише Криму, а й України, — зауважив голова ВР АРК, — і потрібно вибрати оптимальні заходи національного скарбу.

Стурбований ситуацією навколо “Масандри” і Постійний Представник Президента України в Криму Геннадій Москаль. Він звернувся до глави держави, Кабміну з проханням не включати Національне виробничо-аграрне об’єднання “Масандра” у перелік підприємств, які підлягають приватизації, та зберегти унікальне виробництво.

● **Віктор ХОМЕНКО**, Крим

МАНДРІВКИ ІСТОРІЄЮ

Найдавніші сліди людини в Криму з часів елеоліту знайдені в печері Кіік-Коба, де протягом тривалого часу було стійбище ашельської доби. Тут знайдено скелети неандертальців. Відкриття пізньопалеолітичних часів у Кизил-Кобі, Сюрєні свідчать, що тодішнє населення — кроманьйонці — за фізичним типом наближені до сучасного. На матеріалах стоянок Фат’ма-Коби, Мурзак-Коби, Заміль-Коби часів палеоліту й мезоліту заснована версія, що гірську частину Криму заселяли люди, які займалися скотарством, а за часів неоліту вони розселилися у Присивашші.

У мідно-бронзовий вік у Криму жили землеробсько-скотарські племена ямної й катакомбної культури. До пізніх часів цього віку в гірській частині знайдені пам’ятники кизил-кобинської культури, пов’язаної з племенем таврів, які переважно займалися землеробством, а також скотарством і рибальством. Від них походить колишня назва півострова — Таврика.

Глибини етнотаврійської культури засвідчують зародження її в Оріані (Україні). Один із глибинних фактів, що сягає палеолітичної доби, коли євроазійська культура ще не відокремилася від африканської, й *Ра* означало *Сонце*. *Ай-Ан* — *Небо*, *Урай* — *Дух Сонця*. До сьогодні збереглося цілісне поняття — *Вурій* (Світ і Творець), а ще *Урай* чи *Рай*. Назва античних шумерських міст Ур, Урук відзначена літописом Кам’яної Могили. Шумерія існувала на території сучасного Іраку з IV тисячоліття до Р. Х. і окрім вказаних міст там ще виникли давні міста Кіш, Лагаш, Умма. Подібні назви міст мали й античні кimmerійці, що жили на території Таврії. До грецького вторгнення (VI ст. до Р. Х.) вони назвали свої міста — Кокур, Укрух і Ор (теперішній Перекоп) із кореневою спільністю, що походять від священного *Урая*.

На індоєвропейську основу античних племен вказують однозвучні й притаманні багатьом родовим гілкам імена й прізвища — Палак, Палазга — Параска.

Трагедія корінного народу Криму розпочинається з грецької

ЕТНІЧНІ КОРЕНІ КРИМУ

колонізації. Вона для автохтонного населення була жорстокою. Корінний етнізм на території Криму не сприймає грецького поневолення, адже греки почали таврувати своїх рабів. Корінні мешканці Криму, кimmerійці, що пішли від старовинного оріанського племені — айдайнянців (у перекладі — діти неба і гір), поступово стають рабами і змінюють свою етнічну назву — таври. Для протистояння робовласницькій експансії племена оріанської галузі міцніше об’єднуються в Скіфську державу. В VII ст. до Р. Х. частина Криму увійшла до складу Скіфської держави, а політичним центром у III ст. до Р. Х. став Неаполь. В об’єднанні вступили скити, поляни, гали, борисфени, саги, роксолани, айдайнянці та ін., що іменували себе скелотами, тобто об’єднаними (сколотитися докупі).

Сколотська держава, яку Геродот назвав Скіфією, під час поневолення греками кimmerійців розділилася на невеликі царства. Роздроблення далось взнаки. Греки почали зазіхати на міста Скіфії і захопили скіфську твердиню Напіт. Завойовник насаджував аборигенам — айдайнянцям свою мову, культуру, державність. Айдайнянці (вони ж кimmerійці чи таври) дожили до нашого часу в асимільованому вигляді в корінній українській, частково в крим-

ськотатарській та грецькій народностях.

Пізніше, у V ст. до Р. Х. Пантікапей (Керч) об’єднує грецькі колонії-міста Керченського і Таманського півостровів у Боспорське царство, а в III ст. до Р. Х. у Понтіїське царство з греко-перським правлінням із посиленням робовласницької експлуатації.

Про заселення Криму праукраїнцями розповідає “Велесова книга”:

“Коли наші пращури Сурож творили почали, греки приходили купцями до торжищ наших, прибутки шукали і, землю нашу, розглядаючи, посилали до нас багато своїх юнаків і будинки будували, і гради обміну та торгівлі. І ось одного разу побачили воїнів їхніх при мечях озброєних і скоро нашу землю прибрали до рук своїх. Отак наша земля, яка чотири віки була наша, стала грецька”.

Клинописні ассирійські джерела згадують державу Скіфію з початку VII ст. до Р. Х., а столицю айдайнянців — Телепілу (нині Севастополь) на століття раніше грецького Херсонеса (VIII ст. до Р. Х.). Про це пише і Гомер в “Одіссей”. Тож найстарішим є Сурож, створений нашими пращурами на початку X ст. до Р. Х. Місто декілька разів перейменовувалося. Греки називали його Cigazios, генуезці — Судак, інші етноси — Сурдак, Судок, Сорда, Суренград.

● **Володимир ПРОЦЕНКО**, голова Севастопольського міського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

ЖИТТЯ СТУДЕНТСЬКЕ

Як сумно, коли отримуєш листи від зовсім юних читачів, які вже мають певний негативний життєвий досвід. Адже брудний осад від чужої нетерпимості, злостивих кпинів, життєвих випробувань може залишитися в серці назавжди. Тож не можемо не надрукувати жалібно-саркастичного листа студентки Київського національного університету культури та мистецтв, що оповіла про свої гуртожиткові митарства.

“Я часто згадую свій перший день у гуртожитку. Комендант видав мені велику тумбочку (доставивши до кімнати), відчинив двері мого нового дому й кудись швидко зник. Сиджу я посеред кімнати зі своїм майном і розгублено дивлюся на розлучених моєю появою старших від мене сусідок. Облуплена стеля, засмальцьовані шпалери, неймовірна кількість меблів, тут же ступити ніде. Де ж я житиму?”

Перші тижні були справжнім пеклом. Я хочу дому! Весь час — удень і вночі. Від сильної ностальгії врятувати не могло ніщо! Після тихого спокійного життя в рідній Софіївці мене бентежило гамірне місто. Та згодом я звикла. Наш гуртожиток — окрема частинка шумливого Печерська. Тут свої правила, свій стиль життя, незалежний від Києва. Доля подарувала нам п'ять чудових років у столиці, кожен проводить їх по-своєму, кожен сам вирішуватиме, залишатися тут чи ні. Дехто захоується в Київ із першого погляду, прагне будь-що тут залишитися, а хтось мріє швидше повернутися додому. Пам'ятаю, як моя сусідка по кімнаті, втішаючи мене, сказала, що сумує за гуртожитком навіть улітку. Божевільна! А ось мені, певно, тут ніколи не сподобається.

Сподобалося, та ще як! Оті дівчата, які вперше мене вельми непривітно зустріли, з часом стали моїми найкращими подругами.

ДИТЯЧЕ ПИТАННЯ

УЧНІВСЬКІ “ГРІХИ”

“Здав би до “Музею” погані звички мого товариша. У школі хлопець як хлопець, буває навіть сентиментальний. А вдома — тиран. Б'є сестру, кричить на матір, ображає бабуся. А вони мовчать або плачуть”.

“У цьому “Музеї” я залишила б таку погану звичку моєї подруги, як жадібність. Любить подарунки. А сама страшенна скупердяйка”.

“Як непотріб викинув би почуття помсти до своїх кривдників. Воно у мене дуже сильне. Я з ним лягаю спати і прокидаюся”.

“Боюся смерті, війни і двох учителів”.

“Маю погану звичку час від часу комусь нашкочити і спостерігати за реакцією. А ще здав би звичку ніколи не вибачатися, хоча й винен”.

“Кажу у вічі правду, хоч би якою гіркою вона була. І товаришам, і батькам, і вчителям. Але потім дуже страждаю. Не хочеться жити в цьому світі. Можливо, мені саме в “Музеї гріхів” місце. Який експонат правдолюбця!”

БАТЬКІВСЬКІ “ГРІХИ”

“Я здав би безкінечні й багаторічні батьківські докори: “Ти повільно все робиш”, “Ти не маєш друзів, як інші”, “Ти егоїст, індивідуаліст”, “Кому ти потрібен такий?”. Я й сам страждаю від цього вже давно”.

“У батьків ніколи не вистачає часу поговорити зі мною, вони завжди

ТРИМАЙ СВОЮ ТЕРИТОРІЮ!

Кімната стала першою по-справжньому власною оселею. Принаймні я так відчувала, доки комендант не сказав, що моє тут лише ліжкомісце. Ну і нехай, зате моє!

Мабуть, на все життя запам'ятаю, як ми з дівчатами чаювали. Як весело нам було. Ми говорили годинами, а деколи цілими ночами. Слухали музику, самі співали... раділи, як тільки дозволяла фантазія. Ми відчували себе вільними, молодими і надзвичайно щасливими. Та за надмірні веселощі була тяжка розплата. Мій перший залік. Аж досі страшно згадувати. Дочекавшись до останнього, я ввечері сіла вчити свою економічну теорію, мої ж однокімнатниці, немов здурівши, почали співати, танцювати, слухати музику, а на мої зауваження — весело реготали, а згодом ще й книгу з конспектом забрали. Після кількохгодинних сварок, які ні до чого путнього не привели, я ображено лягла спати. Уранці мені урочисто повідомили, що, виявляється, в гуртожитку традиція така — не давати першокурсникам учити перший залік. На щастя — минулося, залік отримала автоматом.

Загалом, перший рік минув весело і без проблем. Мої сусідки, закінчивши університет, виїхали з кімнати. Я лишилася сама. Разом із ними минув період мого веселого і безтурботного життя в гуртожитку. Я була найменша і, мабуть, тому дівчата мені багато в чому допомагали й радили, зрештою, було просто сумно, адже ми були дружною і веселою кімнатою. У нас існувало неписане правило: розповідати одна одній усі проблеми, переживання чи просто цікаві події зі свого життя. Багато проблем ми намагалися вирішити разом, радили одна одній від широкого серця. Кажуть, жіночої дружби не існує. З прихильниками цієї думки можна посперечатися, адже між нами в кімнаті не було жодних заздрощів ні через хлопців, ні через одяг, ні через успіхи. Ми були різні, але кожна ставилася з повагою до інтересів

Фото О. Литвиненко

іншої. Майже з перших місяців свого життя в Києві я поринула в громадське життя столиці. Постійні мітинги, збори, переживання, пов'язані з різними заходами, безкінечні розповіді про свою “Просвіту” — цим щодня я надокучала однокімнатницям. І вони не тільки вислуховували мене, а й намагалися допомогти порадою. Деколи згадую свій перший просвітянський захід у нашому університеті, здається, це був показ і обговорення “Пропалої грамоти”, мене тоді охопив панічний жах, що ніхто не прийде, а дівчата, покинувши всі свої справи, прийшли та привели своїх друзів. На мою думку, один із феноменів гуртожитку — здатність часом перейматися проблемами сусідок більше за власні. Я і зараз в усіх деталях пам'ятаю Лесині фільмування. Це автоматично ставало проблемою номер один для нашої кімнати.

Але той щасливий час сплив, і що далі буде? Яких дівчат до мене підселять? Рекламу фразу “тримай свою територію” я почала сприймати буквально. Мене дуже дратувало,

як нові сусідки кладуть речі на полиці моїх подруг, прагнуть щось змінити у нашій ідеальній, на мій погляд, кімнаті. Обурила мене й кількість моїх однокімнатниць — нас п'ятеро. Двоповерхові ліжка, наче в казармі, місця катастрофічно не вистачає. Як так жити можна? По-моєму, над нами просто знушаються! Уявіть собі, п'ятеро полярно різних людей замкнули на 5 років у маленькій кімнаті, розрахованій на трьох. Ми говоримо різними мовами, у нас різні уподобання, ми слухаємо різну музику. Зрештою, що може бути спільного між інтересами майбутнього юриста й хореографа, менеджера та співака, логічно, що між нами виникають конфлікти. Я не можу весь час слухати російську попсу, розповіді про походеньки по барах, розмови про постановки танців. Декого не влаштовує мій стиль життя. Ми різні і змінюватися ніхто не хоче. З першими сусідками ми навчилися пристосовуватися одна до одної, з теперішніми — ні.

Я гадаю, щоб полегшити життя собі та своїм студентам, наша адмі-

ШКІЛЬНИЙ «МУЗЕЙ ГРІХІВ»

Вісім років я була шкільним практичним психологом і викладала людинознавство — у середніх класах та-психологію — у старших. У які лише драматичні історії не доводилося втручатися! Переконана в одному: учені-психологи, психіатри, медики частіше повинні нагадувати, що дитина не сприймає великої кількості наказів, та й узагалі наказової форми, категоричності.

...Наша Державна художня середня школа ім. Тараса Шевченка гуманніша за масові. Я в цьому переконана, та й учні це підтверджують. Гуманніша. І все-таки...

Учні 6-х і 10-х класів відповідали на одне й те саме запитання: “Якби у школі був “Музей гріхів”, який непотріб ти там залишив би?”. Відповіді примушують багато над чим замислитися.

“при ділі” або роздратовані. Ніде разом не буваємо. Навіть улітку відпочиваємо окремо”.

“Мій вітчим Саша ставився до мене як до доньки лише перші три місяці. А потім як уже не догоджала (варила їсти, мила посуд, прала), бачила його тільки незадоволеним і злим. Одного разу, коли я допізна готувала композицію на художню раду, він підійшов, довго роздивлявся, похвалив і сказав: “Що тобі мама наказувала перед від'їздом у відрядження?” — “А я й роблю все, як мама веліла”. — “Ні, не все. Вона ще стелила постіль і залишалася зі мною”. Допоможіть влаштуватися в якийсь далекий монастир, бо коли я розказала мамі про все, вона відповіла, що в мої 12 років треба вести себе пристойно не провокувати дорослих на “всьяке таке”. Виявляється, Саша їй розповів усе так, як йому вигідно. Жити не хочеться, допоможіть”.

“Дуже страждаю, коли ображає батько. Хочу навіть помститися. Але поки мене щось стримує”.

“Чому вони такі байдужі? Жодних запитань тобі, нічим не цікавляться. Лише зрідка: “Ну, у тебе все нормально?” Починаю розповідати. Ба-

чу, їм не цікаво. Навіть не помітили, як вийшла з кімнати...”

“У мене вдома не знають різниці між критикою і образою. Називають поганими словами. В нашій оселі, мабуть, назавжди поселилися маленькі війни”.

“Чим більше критикують батьки, особливо при свідках, тим більше роблю наперекір. Я їх ненавижду. І посилаю мовчки прокляття”.

“Про концтабори я раніше тільки читав. Відтоді, як у нас з'явився вітчим, зрозумів: наглядачами в концтаборах працювали такі, як він. Завжди злий, не розмовляє, а свариться (нецензурно), бешкетує. Можливо, тому до мене чіпляються всілякі хвороби. А молодша сестричка частіше перебуває в лікарні, ніж удома, хоч мама — лікар “швидкої допомоги”.

“Якби до Верховної Ради обирали підлітків, ми б розповіли, як нестерпно буває жити. Можливо, тоді законом обмежували б права батьків”.

“Здала б до “Музею” лайливі (нецензурні) слова тата і мами. Вони не сваряться, а завжди так спілкуються”.

“Як на мене, батьки бояться любити дітей, щоб не “зіпсувати”. Така ось дивна логіка. Йй, безумовно, місце в незвичному “Музеї гріхів”.

УЧИТЕЛЬСЬКІ “ГРІХИ”

“Моя школа — і вчителі, і педагоги-художники — так вигідно відрізняються від двох попередніх, де я вчився раніше, що “Музею гріхів” у нас не може бути...”

“Я здала б до “Музею” звичку викладачів усіх навчальних закладів думати, ніби ходіння до школи — найбільша радість для дітей”.

“По-моєму, то гріх, коли учитель полюбить нагадувати про помилки та вчинки, скоєні колись. Помилки, які я й сам не хочу згадувати”.

“Я відправив би до “Музею” звичку вчителів, які вміють “дуже чемно” “прищемити дверима пальці”. На класній годині йшлося про людські вчинки, про подвійну мораль. Я кинув репліку-запитання: “Чи можна називати учнів і вчителів також людьми з подвійною мораллю, якщо вони українською розмов-

ністрація має проводити хоча б елементарне анкетування при поселенні в гуртожиток щодо кола інтересів, розпорядку дня, особливо болючого питання мови та ін. Це б значно зменшило конфлікти в кімнатах.

Виникають непорозуміння на мовному ґрунті. Цькування з боку російськомовних студентів досить часті і закономірні. “Що ти мені там кажеш, української не розумію, будеш говорити російською, бо ти вже не в своєму забитому хуторі, а в Києві”, — приблизно так вони аргументують власну позицію.

Дехто за такі слова дасть по пиці, а дехто заговорить російською. Навіщо свідомо створювати конфлікти, краще розселити по різних кімнатах, тим самим оберігаючи українськомовність першокурсників. Може, це звучить дивно, але перевірено досвідом — відсотків 90 моїх українськомовних однокурсників під кінець першого курсу заговорили російською мовою. Звичайно, не факт, що, живучи з українськомовними людьми, ніхто не заговорить російською, але хоча б у власній кімнаті не забудуть рідної мови.

Останнім часом у нашому гуртожитку почастишали міжнаціональні конфлікти. Скільки б нам не розповідав ректорат, що всі люди рівні, незалежно від кольору шкіри й віросповідання, расистів не меншає, і наші іноземні гості досить часто ходять битими. Не знаю як, але адміністрація повинна вирішити ці болючі питання, бо мовчазне спостереження за тим, хто кого перемаже, ні до чого доброго не призведе.

Тож життя в гуртожитку виявилось не таким уже безтурботним і веселим, як мені колись здавалося. З часом щоденне свято набридли, інколи просто хочеться тиши та спокою, що в гуртожитку буває досить рідко. Набридли, ні, краще сказати остогидли вічний бруд, завжди несправний душ і перегорілі конфорки на плитці.

Проте до всього звикаєш і пристосовуєшся...”

● **Софія,**
студентка КНУКіМ

ляють тільки на уроках і все. На перервах, поза школою спілкуються лише російською?”. Вчителька відповіла: “Це зовсім не заважає їм бути патріотами і не меншими, ніж ти зі своєю широю українською.” — “Так вона ж може загинути, якщо нею не спілкуватися,” — не втримався я і на підтвердження процитував поручика Лукаша: “Залишилось чехами, але ніхто не повинен про це знати. Я — також чех”. Це і про нас писав Ярослав Гашек, коли створював свого Швейка і писав у Києві у такі ж непевні часи.

Відтоді (з тих зборів) моє шкільне спокійне життя скінчилося. А попереду ще 11-й клас”.

“Відправила б до “Музею гріхів” поганий характер учителів, бо ніколи не усміхаються”.

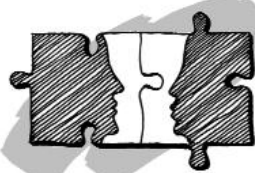
“У деяких учителів звичка неохайно одягатися, постійно скажжитися нам на скруту. А чи добре це?”

“Чому викладачі обирають собі “любимчиків” і ставлять їм гарні оцінки? Цьому явищу місце в “Музеї”.

“У нас багато вчителів, у яких добре розвинене почуття гумору. А у двох педагогів, не гумор — сарказм, бо сміх дуже дошкульний! Над собою сміються легко, не злобливо, а учням таке слівце можуть припекти, що воно надовго тобі псує настрої, стає прізвиськом. Куди дітись від цього?”.

До якого висновку дійшла я в своїй практиці (а понад 90 учнівських робіт це підтвердило)? Тепло і ніжність не розбещують дітей, як було заведено думати. Милосердя — найцінніше, що є в педагогіці.

● **Таїса МОСТОВА,**
м. Київ

НЕБЕЗПЕЧНА ТА ЗАГАДКОВА

Улітку 1998 року на Кременчуцькому нафтопереробному заводі пролунав вибух велетенської сили. Вибухнув “десятитисячник” — великий резервуар для зберігання нафтопродуктів, який вміщає до 10000 кубічних метрів бензину чи інших продуктів нафтопереробки. Він був майже повністю зруйнований, оскільки в нього влучила кульова блискавка, яка проплавилася його товсту металеву поверхню. Не допомогла сучасна система захисту від блискавок, встановлена на заводі. Пожежу вдалося локалізувати й ніхто не загинув лише тому, що “десятитисячник” був недозаповнений бензином. У ЗМІ повідомлялося також про загибель військовослужбовців унаслідок вибуху на складі боеприпасів та про пошкодження літака-богатиря “Руслан”, що ледве не призвело до катастрофи. Обидва випадки були спричинені влучанням кульової блискавки. І вони — не поодинокі, кульова блискавка доволі часто руйнує важливі об’єкти, які вважаються надійно захищеними від блискавок громовідводами. Не кажучи вже про побутові “зустрічі” людини та вогняної кулі. Зовсім недавно, у листопаді 2005 року вона знищила цілу будівлю в селі Ялтушків Барського району Вінницької області, позбавивши помешкання родини 12 співробітників науково-дослідницької станції, розташованої неподалік. У Новосілки-Опарські, що на Миколаївщині, вогняна гостя завітала двічі. У хаті родині Мельників налякала дітей, бо з шипінням проповзла по стіні, повибивала внутрішні шибки, спалила і поворивала “з м’ясом” усю електропроводку, розетки, вимикачі, вивела з ладу новенький телевізор, “підсмалила” килим. Справжній гармидер непрошена гостя вчинила на горіщі — вирвала балку, до якої кріпився “стілець”, навіть повитягала цвяхи з дерева. Дах кілька секунд ходив ходором, немов під час землетрусу. І лише тоді, коли небесна bestія зсередини протаранила покрівлю і вирвалася на волю, “Армагеддон” припинився.

Під час тих “візитів” довкола довго й голосно вили собаки, а перелякані коні падали на землю... Таких історій багато відбувається по всьому світу. Інколи людям здається, що кульова блискавка з’явилася їх покарати. Так, одного разу вона “наздогнала” грабіжників і змусила їх кинути крадене.

Опитування в “Інтернеті” виявило цікаві результати: на нього відгукнулося чимало людей. Скажімо, з подивом помітили кульову блискавку.. у фотоателє, отримуючи надруковані фотографії: знімали на плівку звичайні блискавки, а на фото зафіксувалася кульова, що існувала якусь мить, тож для людського ока лишилася непомітною. А от дівчинці Наталі, можна сказати, пощастило — вона бачила кульові блискавки 3 рази, і жодного разу не постраждала. За її словами, вони просто собі летіли десь на відстані 50 метрів від землі.

У Харківському районі Києва, на проспекті Бажана, кульова блискавка з’явилася в підземному переході, перелетіла крізь нього і вилетіла з іншого боку.

А от у Тайланді, на березі ріки Нага, щороку відбувається яскравий, наче салют, парад кульових блискавок. Вони з’являються у той день десятками — жовті, помаранчеві, малинові, і нікого не чапаючи, здіймаються в повітря. На це загадкове явище приїждить подивитися чимало цікавих з усього світу.

Але все ж таки, більшість зустрічей кульової блискавки і людини небезпечні. Приблизно 9 % випадків зустрічі людей із вогняною кулею закінчуються трагічно: контузіїми, каліцтвами, інколи смертю (1,3 %). Тому важливо виконувати поради фахівців: якщо побачите кульову блискавку — поверніться до неї обличчям і заміріть. Опустіть руки і киньте все, що ви тримаєте. Якщо їдете транспортом, то зупиніть його і приберіть руки з керма — це підвищує шанси вижити.

ПРИМХЛИВА ТА МІНЛИВА. ЯКА ВОНА БУВАЄ?

Відомо, що фізична природа звичайної, так званої лінійної блискавки була встановлена близько 250 років тому, коли В. Франклін в Америці та М. Ломоносов у Росії виконували свої відомі дослідження з атмосферною електрикою. Вони встановили, що блискавка має ту саму природу, що й електрична іскра, яку тоді вже навчилися одержувати в наукових лабораторіях.

Але виявилося, що кульова блискавка має зовсім інші властивості, ніж звичайна блискавка. Найвразливіші люди, фантазери й фантасти схиляються до того, що кульова блискавка створена іншопланетянами або нечистою силою.

Кульова блискавка як явище природи, пов’язане з грозою, згадується ще в роботах давньогрецького філософа Арістотеля (IV століття до нашої ери). Вважають, що першим ученим, який безпосередньо зустрівся з кульовою блискавкою і загинув від неї, був Г. В. Ріхман, який спільно з російським ученим М. В. Ломоносовим у 1753 р. досліджував атмосферну електрику.

Перша збірка спостережень кульової блискавки (близько 30 випадків) міститься у книзі французького астронома та фізика Ф. Араго “Грім і блискавка” (1838 р.). Але перший систематичний опис властивостей цього явища з’явився лише у XX сторіччі, коли В. Бранд у книзі “Кульова блискавка” (Гамбург, 1923 р.) проаналізував 215 свідчень із відомих йому 600 випадків спостережень вогняної кулі (ос-

Кульова блискавка
(малюнок невідомого художника XIX ст.)

7 % — складну внутрішню структуру (хаотичний рух усередині кулі яскравих крапок або ниток та ін.).

Колір кульової блискавки може бути помаранчевим (24,8 %), жовтим (19,9 %), білим (18,2 %), червоним або рожевим (17,1 %),

блакитним або фіолетовим (12,4 %), зеленим (1,4 %) або це може бути суміш кольорів (6,2 %).

Яскравість кульової блискавки порівнюють із яскравістю електричної лампочки, потужність якої може бути і меншою за 10 Вт, і більшою за 500 Вт, але в середньому вона наближається до 100 Вт.

Про відчуття тепла повідомляє лише незначна частина свідків, біля яких проходила кульова блискавка. Разом із тим, інколи повідомляється про опіки від кульової блискавки (навіть під одягом), подібні до дії ультрафіолетового або м’якого рентгенівського випромінювання.

Інколи свідки відчують різкі запахи (сірки, озону, окислів азоту) та слабкі звуки (шипіння, потріскування, свист).

Кульова блискавка може плавити й випаровувати метал, розщеплювати колоди, нагрівати воду і т. ін., але може й не залишити слідів. Енергію кульової блискавки оцінюють у середньому значенням 30 кДж, але іноді вона сягає до 5 МДж і більше.

Імовірність появи кульової блискавки визначити чи не найважче, бо значна її частина лишається непоміченою. Останнім часом цю імовірність оцінюють значеннями 2—200 випадків на 1 кв. км поверхні Землі за рік. Для деяких районів це може перевищувати ймовірність удару лінійної блискавки у Землю.

НАУКА: ГІПОТЕЗИ ТА МОДЕЛЮВАННЯ

Звідки вона з’являється й куди зникає? Чому може вбити на відстані, а може доторкнутися й не завдати жодної шкоди? Чому здатна рухатися проти вітру й проникати крізь скло, не пошкоджуючи його? Чому іноді зникає непомітно, а іноді — з потужним вибухом? І звідки вона бере свою енергію?

Лише у другій половині XX століття почалося наукове дослідження цього природного феномену.

Було запропоновано близько 300 гіпотез щодо фізичної природи кульової блискавки, але жодна з них не могла навіть наближено пояснити її властивості. У монографії Дж. Баррі (1980 р.), де проаналізовано низку гіпотез, список літератури з проблеми кульової блискавки містить близько 2000 найменувань.

Із усіх гіпотез можна виокремити лише дві невеликі групи, які підкріплені експериментами й дозволяють пояснити певну частину властивостей цього явища. Перша група розглядає кульову блискавку як електричний розряд, а друга — як хімічний процес (наприклад, горіння).

Найбільш досліджена гіпотеза лауреата Нобелівської премії, академіка Капіци (1955), який спочатку вважав, що джерелом енергії кульової блискавки є електромагнітні хвилі дециметрового діапазону, що виникають при електричних розрядах у хмарах, відбиваються та фокусуються поверхнею Землі. При цьому утворюються стоячі хвилі, у пучковостях яких унаслідок високої напруженості електричного поля існує плазмова куля. Незважаючи на те, що споряджена ним у гори Кавказу спеці-

альна наукова експедиція (1967 р.) не зафіксувала дециметрових хвиль, тривалість та інтенсивність яких були б достатніми для підтримки кульової блискавки, Капіца не відмовився від своєї гіпотези. Але в Нобелівській лекції (1978 р.) він сформулював гіпотезу ширше: кульова блискавка — явище, що створюється високочастотними коливаннями, які виникають у грозових хмарах після звичайної блискавки.

Суттєве заперечення проти всіх гіпотез, що розглядають кульову блискавку як електричний розряд, висловив І. П. Стаханов (1985 р.): аналіз властивостей кульової блискавки дозволяє зробити висновок, що вона рухається як автономне тіло, не пов’язане із будь-якими струмонесучими чи хвильоведучими каналами.

Тому значний розвиток одержали гіпотези, що розглядають внутрішнє хімічне джерело енергії, переважно — процеси горіння. У лабораторіях вдавалося одержувати вогняні кульки, що вільно рухались. У цьому напрямку найбільш відомі роботи Дж. Баррі (1980 р.), І. П. Стаханова (1985), Отсуки та Офурутон (1988), Б. М. Смірнова (1988, 1990). Але в межах цих гіпотез не вдається пояснити процес виникнення у вільному повітрі значних концентрацій речовин, які необхідні для горіння, а також пояснити багато із вказаних вище властивостей кульової блискавки (проходження крізь скло, рух проти вітру, виникнення “з нічого”, пошкодження електроапаратури та ін.).

Таким чином, незважаючи на певні експериментальні докази, жодна з вказаних двох груп гіпотез не могла бути покладеною в основу теорії кульової блискавки. Тривалий час ці групи гіпотез вважали альтернативними, що заперечують одна одну. Але нещодавно з’ясувалося, що ці дві групи гіпотез не суперечать, а доповнюють одна одну, і обидві частково можуть бути використані при побудові теорії кульової блискавки.

Разом із тим, головне питання у проблемі кульової блискавки — про джерело її енергії у природних умовах — лишалось нез’ясованим.

ШЛЯХ ДО РОЗГДКИ

Міжнародні симпозіуми, присвячені дослідженням кульової блискавки, проводяться з 1988 року по всьому світі. Були там вже представлені і доповіді українських учених. У Національному технічному університеті України “Київський політехнічний інститут” проведено дослідження, що розкривають сутність кульової блискавки. За розробками кандидата технічних наук Олега Степановича Ільєнка вона є замкненою електромагнітною хвилею — “електросолітоном”. Така хвиля здатна існувати тривалий час і може містити в собі необмежений запас енергії та інформації, поки що недосяжної для розуміння. Річ у тім, що численні невдачі побудови теорії, яка б не суперечила тій чи іншій частині фактів, описаних очевидцями, привела до тенденції відмови від спроб пояснити явище кульової блискавки загальною. Автори гіпотез почали свідомо моделювати лише окремі нюанси цього явища і аналізувати його окремі властивості. Але при цьому фактично ігноруються значна частина фактів, які не вписуються в дану гіпотезу.

І лише використання нового поняття про “електросолітон” дозволяє знайти шлях побудови теорії, яка вільна від протиріч зі свідченнями очевидців і не ігнорує жодну частину цих свідчень.

На жаль, наукові розробки вченого завершили на стадії вдало проведеного комп’ютерного експерименту і припинилися через відсутність фінансування. Ініціатива співробітників кафедри Техніки високих напруг НТУУ “КПІ”, де й працює Ільєнок, зі створення сучасного центру дослідження блискавок була згорнута з тих самих причин.

Поміж тим, неважко здогадатися, які практичні перспективи і вигоди криються за розвитком цих досліджень. По-перше, надійний захист від круглої шибениці. По-друге, розробку нового, альтернативного джерела енергії, що в часи енергетичної кризи може практично озолотити нашу країну. По-третє, використання руйнівної енергії феномену у оборонній галузі. Хоча наші мирно налаштовані вчені й не хотіли б іти цим шляхом. До того ж, на той час, коли у держави знайдуться кошти на фінансування науки, всі війни у світі, напевно, давно скінчатися...

● За науковими роботами
О. С. Ільєнка підготувала його донька

Кульова блискавка вражає Ріхмана
(малюнок свідка випадку)

танні свідчення Бранд вважав нереальними, ненадійними).

Сучасні уявлення про властивості кульової блискавки ґрунтуються на свідченнях кількох тисяч очевидців із різних країн. Кількість очевидців безперервно збільшується, що дозволяє підвищувати точність кількісного визначення параметрів кульової блискавки. Але це вже мало змінює сучасні уявлення про загальні властивості кульової блискавки, головні з яких такі.

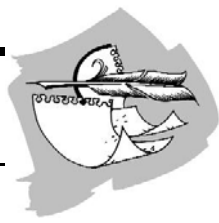
Діаметр кульової блискавки може бути як меншим за 1 см, так і більшим за

1 м, але в більшості випадків він лежить у межах 10—30 см. За час існування кульової блискавки її діаметр, як правило, майже не змінюється.

Тривалість існування кульової блискавки може бути і меншою за 1 секунду, і більшою за хвилину, але переважно вона лежить у межах 5—15 с.

У більшості випадків (близько 91 %) форма кульової блискавки нагадує сферу, але може бути й еліпсоїд (3,7 %), стрічка (1,8 %), груша (0,9 %), диск (0,6 %), кільце (0,4 %), циліндр (0,2 %) або й узагалі форма може бути невиразною (1,5 %). Іноді (6,5 %) кульова блискавка змінює форму, наприклад, куля перетворюється в стрічку або стрічка — у кулю, або куля деформується при підстрибуванні біля землі чи витягується в напрямку до провідника.

Кульова блискавка переважно сприймається як однорідне утворення, але близько 11 % кульових блискавок мають напівпрозору оболонку, близько 6 % — хвіст, близько

“Ще тоді, коли не було мені й п’яти років, я вже добре знав, хто я такий. Бу-вало, здибав мене на вулиці хто-небудь з великих, присяде передо мною, візьме за обидві руки та й спитас: “Ану, скажи, хто ти такий?” Я відразу вирівнювався, як москаль, та так і чesав: “Козак містечка Ічні!”

Степан Васильченко,
“З дитячих вражень” (1910)

“В школу записався боязким, сором’яз-ливим, непомітним хлопчиком, кінчив — кращим учнем, живим, ініціативним, із нахилом до протестанства, що трохи турбувало моїх учителів”

Степан Васильченко,
“Мій шлях” (1931)

Кришиться мармур, іржавіє залізо, та не втрачає шляхетності слово. Степан Василю-вич Панасенко (народився в січні 1879 р.) в українській літературі був не єдиним, чие слово, просякнуте силою народної мови, розквітло і власним цвітом, але був одним із найкращих. Любив Шевченка, шанував Го-голя, дивувався майстерності Толстого — і при тому в жодному творі не пробував топтати чужу стежку. Кожний письменник, писав Васильченко, відчуває на собі багато більших чи менших впливів; він складається з них, і кожного можна на ці впливи “розсмикати”; проте залишитися щось маловловиме, щось особисте і особистісне — “на що і слід було б критиці звернути найбільше уваги”.

СЕЛЯНСЬКИЙ СИН

З критикою і критиками Васильченкові не пощастило, бо ні до революції, ні після неї не написав бодай одного рядка з наміром ко-мусь сподобатися чи до когось долучитися. Не був відлюдком чи принциповим саміт-ником, але жив у творчій самотності. Ні “ті”, ні “ці”, ні “ще якісь” не могли оригінально-го письменника зарахувати до своїх або чу-жих, відтак або мовчали, або знехотя щось цідили кризь зуби. Така порожнеча ніяк не вплинула на світогляд Васильченка, проте його не покидало (й не покинуло) почуття недоконаності своїх літературних зусиль. У цьому контексті не гріх буде послатися на Шевченка:

*Либонь, уже десяте літо,
Як людям дав я “Кобзаря”,
А їм неначе рот заштомо...
Не похвали собі, громадо! —
Без неї, може, обійдусь, —
А ради жду собі, поради!*

Через життєві обставини і серцеву хворо-бу Васильченко рано помер, а за життя не зробив усього, на що був годен. “Ні, я ні-скільки не соромлюсь і не вагаюсь назвати осінь найулюбленішою добою [...] Я не бою-ся з цього скувати собі іноді коротке свято смутку” (“Лист до моїх читачів”, 1931). Мое ставлення до постаті Васильченка визна-чають, зрозуміло, насамперед його твори, але не лише вони. У дитинстві завжди кортіло бути хоч якимсь причетним до того, що нази-вається “історія” і про що сухо пишуть у під-ручниках. І ось з’ясувалося, що моя мама вчилася в тому ж Коростишівському (на Жи-томирщині) педагогічному училищі, в якому отримав учительське посвідчення й Васи-льченко... Я навіть якось по-іншому став див-итися на маму і на купу учнівських зошитів, над якими сиділа щовечора. Трохи бентежи-ла мене, сопливого атеїста, назва “вчитель-ська семінарія” (так називалося училище до революції), поки не довідався, що семінарія-ми в Росії були і духовні, і педагогічні нав-чальні заклади. Вчительська доля Васильчен-ка була типовою для тогочасної України: від молодой романтики і заповзятого культуртре-герства до усвідомлення упослідженості школи, яка навчала чужою мовою, і вчителя, котрий на свої заробітки не міг нагодувати й вивчити власних дітей. Яких тільки типів не надбиав Степан Панасович серед своїх колег: загальних попихачів; панських прихвоснів; таких, що віддають гроші на проценти, а най-більше — безправного, приниженого, гіркого працівника, що топить вільний час у горіл-ці... “Що може зробити для народу отой не-щасний?”

Друга обставина з життя Васильченка, про яку я довідався через багато років, була іншо-го гатунку: письменник мав військовий чин штабс-капітана. 1914-го року був мобілізова-

ний і закінчив школу прапорщиків. Майже три роки без перерви відбув на передових по-зиціях; пережив усі відступи-наступи в Гали-чині, довгі зими в окопах на Двінському, а да-лі на Румунському фронтах; дослужився до посади командира роти. Не був боягузом — про це свідчить просування по службі; не ге-ройствував безглуздо під кулями — про це свідчить те, що вижив; саме такі вміють бере-гти солдата. “Сплять мої товариші, як мерці, стонуть у сні — мучать їх мертвячі сні. Вста-ну в темряві і вигляну з своєї могили, помалу-малу, крадькома... Стиха, як злодій, запало-мій смуток синій, гарячий, оживлю на ньому серце, засвічу мисль. І буду думать, і буду пи-сать моє дрібне писання, і буде горіти в моги-лі живий вогонь, поки заспівають півні [...] На стеблах бур’яну чорніє під місяцем кривава марля, як червона квітка, спалена на попіл блискавкою [...] Голім кісткою одсвічує не-давно обтесаний сосновий хрест на свіжій мо-гилі” (“Чорні маки (з польової книжки)”, 1917). Після революції Васильченка посилали делегатом на з’їзди: в Білгород — на армій-ський, в Одесу — на фронтовий, а до Києва — на всеукраїнський військовий. “Далі заболіло в мене серце, і мене евакуювали в Святошино, в санаторій. Але підходили гарячі події, сана-торій було закрито; не долікувавшись, демобі-лізувався”. Після довгої перерви пішов знову за вчителя: тепер уже в нову, українську шко-лу. Протягом 1921—1929 рр. у київській шко-лі № 61 ім. Ів. Франка викладав українську мову й літературу, водночас опікуючись драм-гуртком і стінгазетою”. В ту пору, згадує один із сучасників письменника, глянувши на Ва-

туацій) породжувало безмежний потік прис-лів’їв, приказок і порівнянь-метафор, поміж яких багато важили романтичні й дидактичні мотиви, але — в українстві — панувала стихія іронії. Васильченко, всотавши силу рідних чорноземів, у цій стихії почувався вільно: *вражого виводу дитина; роса пече ноги; чи ти в своїй льолі?; темно, хоч бий в око; говорить, як на цимбалах вибиває; тільки почала з печі зла-зити, вже парубків принаджуєш?; говорить, як у дзвони кує; полівна, як піч*. Вочевидь, більшість із цих перлин знайдемо в словни-

СРІБНА ГОРА

сильченка, можна було подумати, що то є лю-дина замкнута в собі, сварлива і невжита. Але досить було познайомитися ближче, тро-хи поговорити, як розкривалася зовсім інша вдача; впадала в очі посмішка письменника — щира, приязна, з широким вишкіром білих і міцних селянських зубів. А в кімнаті (Василь-ченко жив у школі) було холодно, шибки взя-лися лисцями, і залізна “буржуйка” холодна, бо господар приготував дрова й сірники, та за роботою забув про все... За винятком кількох останніх років (коли літературні заробітки дозволяли Васильченкові не лише щоденні житейські витрати, а й лікування в Криму) протягом усього життя письменник бідувал у найпростішому і найжорстокішому сенсі цьо-го слова. Писав про дитинство: “Морози ве-ликі, а хата холодна, харч убогий, та чад, та брак одежі... Лежачи на полу під замурованим вікном, що з нього лізли льодові роги, марив про те, що, діждавшись тепла, я зроблю собі срібну гору. Мріяв так уперто, так довго, жагуче...” Свою “срібну гору” написав, розп’явши себе на перехресті старих, жебрацьких, і но-вих, кривавих, доріг.

У серпні 1932 р. Степана Васильченка по-ховали в Києві на Байковому кладовищі. Не дожив кількох місяців до Голодомору і кіль-кох років до лихой пори, коли він, штабс-капітан, став би реальною фігурою, щоб “очолити” міфічний терористичний центр.

МУЖИЦЬКИЙ АНГЕЛ

Перечитавши чи прочитавши написане Васильченком чи писане про нього, я вирі-шив у нарисі про письменника вивільнити достатньо місця для цитування зразків його мови, годних стати і музейними експонатами для ностальгічного замишування, і, сказати б, робочими кресленнями для всіх, причетних до словесності. “Цивілізація одноразового посуду” (в яку ми ментально вростаємо швидше, ніж оволодіваємо її матеріально-технологічними передумовами) передбачає прагматичні стандарти уніфікації — такі, що й визнає “універсальний споживач”, і на які активно формується мода. Це стосується, наприклад, одягу чи шлягерів, чи професій-них сленгів (а мова писаних текстів — літе-ратури — стає лише одним із них). Зрештою, усталені словосполучення (молодий козак, стара мати, чорні брови, коник вороненький тощо) протягом століть стійко трималися в піснях, казках і думках, що відповідало досить стійкому набору сюжетних колізій. Водночас щоденне життя (всупереч своїй “приземле-ності” і завдяки невичерпності побутових си-

ках із посиленнями на фольклор — як не викликає сумнівів і те, що автором пода-них зразків був саме письменник: *крадені сльози; діти такі малюсінькі, як пишно; свічею стояла зірка; із чиеїсь клуні визирає місяць; сві-тяться злидні; із хорошої панни починала вис-тигати молодиця, як корожев; немов жарина в попелі, вечірня зоря; був люто п’яний; од холоду мох на вустах; (місяць) відрхував кілька про-менів і навкіс сердито кинув у вікно; випурхнув кажан і чорним листком при’явся на стіні; пізній місяць — блискаучий, мов недавно кова-ний; (про іній) біла повісь пацюнками на дере-вах, пелехатим мотуззам — на людях; місяць червоний, великий, як діжа; квітки злодійкува-то повиставляли голівки з трав; рученята, як цівки, сама, як скрипка; (місяць) засіває сріб-ним пилом шибки*. Зрештою, визначаючи ав-торство, легко помилитися — і в цьому істи-на: Васильченко органічний, як трава чи ро-са. Але водночас він по-справжньому креа-тивний; власні здобутки письменника в мов-ній царині, зрозуміло, не суперечать стиліс-тиці рідних джерел, але й не лишаються од-нозначно тотожними їм: *білим сліпнем му-лить очі місяць; в хаті стояла зелена темрява; (слова) стукалися об серце, як об дерево; маяла біла правда; під очима випалено, а очі — фіал-ки; (про хлопчика) стояти на одному місці мо-же тільки догори ногами; закопались кожний у свої думки; сердито плюнув у темряву; під топчаном стояла, ніколи не проходила ніч; (прийшла смерть) вибрала Маріці очі; (вітряк) стояв, як велетенський жул, розчепірюючи чо-тири навхрест страхітні ноги; церквя із ті-нів із місячних збудована; (метелики) хитають крилами, як мальованими ворітьми; дні тепер стали менші, ніж колись були, стираються; п’тьма вовною випирала з того віконця; на ві-тах сидять пустуни, зривають сухе з дерева листя і пускають з вітром на естафети; на балконі лазить кленове листя; переорталися кленові пальці, мов малюнки з тінями рентге-ну; краючи повітря, як бляху, над головою зіс-но прошуміла черідка снарядів*.

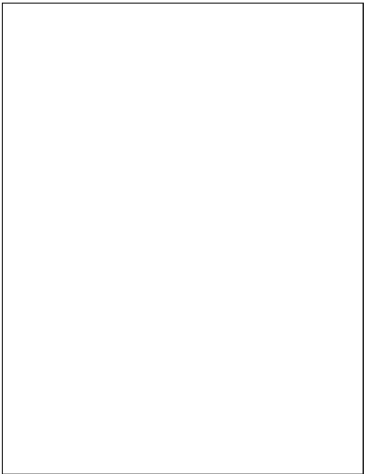
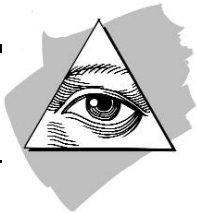
Кришиться мармур, іржавіє залізо, та не втрачає шляхетності слово. У жодного іншо-го письменника питомий словесно-образний традиціоналізм так щільно не поєднується (радше — переплітається) з модерністськими мотивами, як у Васильченка: “ічнянський козачок” ріс разом із рідною літературою, а вона сягала секулярної зрілості і його зусил-лями. У читачькому середовищі й серед кри-тиків еволюцію письменника не помічали (чи ігнорували). Його раннє творче амплуа сприймалося, зокрема, завдяки п’есі “На перші гулі” та іншим одноактівкам — живим,

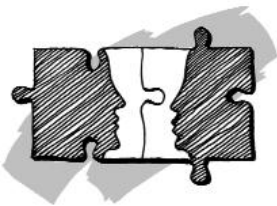
дотепним і практично завжди успішним на сцені, сповненим традиційних етнографіч-них мотивів, так добре знайомих за “Натал-кою Полтавкою” чи “Сватанням на Гонча-рівці”. Були люди, котрі шанували Васи-льченка лише як “селянського” письменника, були такі, що саме через “чорнозем” його не помічали. Відбувалася плутанина, якоюсь мі-рою фатальна для вразливого письменника: провідна **тема** його творчості — село — слугу-вала (начебто) непорушною гарантією того, що **стиль** Васильченка може і мусить бути ли-ше віддзеркаленням традиційної “малоро-сійської” прози. “Барабани епохи” гупали нові ритми, але письменник уперто гнув своє, мозольним писанням-переписуванням (яке завжди супроводжувалося скороченням текстів) сягаючи такої естетичної і сюжетної вагомості кожного слова, яку на той час мож-на бачити лише у Стефаніка. “Українські прозаїки, скільки я пам’ятаю, не зробили на мене великого впливу, ні Квітка, ні навіть Марко Вовчок [...] Я почав писати новели і мав наївність думати, що перший починаю в українській літературі цей стиль. Незабаром [...] прочитав оповідання Стефаніка “Кле-нові листки” — і побачив, що така робота по-чинається цілим фронтом” (“Мій шлях”). За формально-літературознавчими критеріями не всі оповідання Васильченка є новелами, але це, зрештою, не суттєво. Важко віднайти одну рубрику для “Чайки” (епос на 12 сторінках), “Віконця” (притча-алегорія) і “Приблуди” (істинна новела), але кожне з цих оповідань є скарбом у нашій словеснос-ті. Але скарбом на археологічному стенді. Чи

ні горщики “цивілізації” на ярмарку, критику (яка абстракції,

мов трава кризь нефалі), то пошлемося на те, що Васильченко, — кажучи м’яко, — дуже не любив Зерова, його друзів-неокласиків, а го-ловне — саме явище літературного неокласи-цизму. А Петров-Домонтович у своєму пере-ліку письменників, які наважуються писати, не маючи університетського диплома, не за-був назвати і Васильченка; Шевченка, шоп-равда, не згадав. Делікатний Зеров до таких “лобових” характеристик не вдавався, але го-ді шукати прізвище Васильченка серед тих, про кого схвально відгукнувся в своїх рецен-зіях. Мусимо розуміти, що йдеться не про особисті симпатії-антипатії, а про поціну-вання перспектив українського хлібороба як єдиного (і тоді, і сьогодні) органічного носія української мови-культури. *“Кризь бур’яни блимає низеньке віконце, блакиттю мальоване, у віконце шматок білої стіни видно в хаті, а на стіні на білій з-під чола позирає невеселий се-люк у шапці. Чорнобровцями заекітаний, у рушник прибраний, а сам думний та сумний...”* (“Чайка”, 1932). Шевченківська Україна була злиденна, але була — Україна; що далі? Неокласики (і Хвильовий з ними) кличуть у Єв-ропу, бо там — прогрес і культура; більшови-ки, власне, теж за Європу, бо там інтернаціо-нал і пролетаріат... Васильченко боїться того інтернаціоналу-пролетаріату, бо за війну, за революцію, за війну після революції надив-ився на всяке і знає, що то є людське бидло. Тичина 28.03.1922 року записує в щоденнику: “Зайшов Осьмачка. Казав: “Павлу Григоровичу треба взяти у торбину запасу та похо-дити по селах, а потім уже комінтерн виспіва-ти. А то добре, сидівши в Києві, обклавишсь книжками, бути революціонером”. [...] Чу-дак, їй-богу. Осьмаччі б треба було оттрях-нути прах з ніг, що дуже поналипав на селах”. Оттряхнули... Зеров перекладав із латини ан-тичних класиків усупереч більшовицькій культурній революції, а Васильченко бачив у цьому втечу від селянських (народних) проб-лем. Але і сам уже не міг робити того, що хо-тілося б. Написані в кінці 20-тих років повіс-ті “Авіаційний гурток” та “Олив’яний пер-стен” свідчать про спроби письменника за будь-яку ціну знайти якийсь позитив у житті тодішнього села, незважаючи на грізні пе-рестороги більшовицької диктатури; це був самообман; від того боліло серце, і Васи-льченко вмер. Був одним із останніх речників питомої України; їхнє місце посіли, обсіли й затоптали співці колгоспних ланів, лауреати і борці за мир. Велика хліборобська цивіліза-ція українців пішла на перегнй.

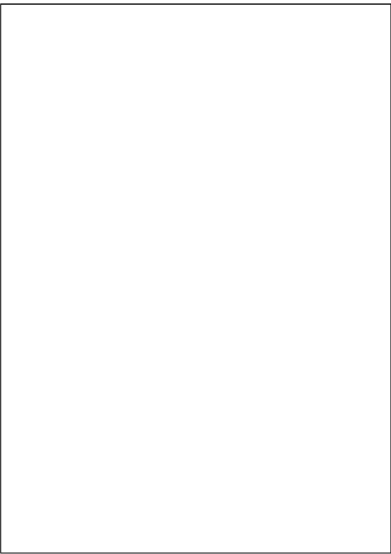
● Володимир ВОЙТЕНКО,
професор

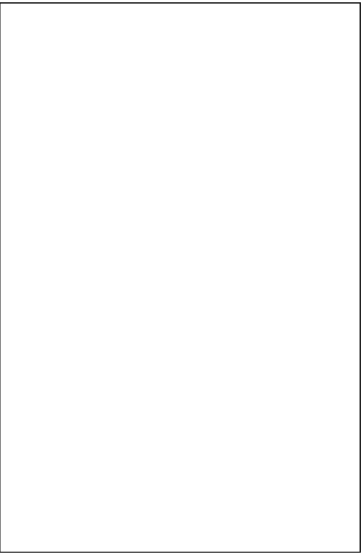
КОНФЕРЕНЦІЯ

ШТРИХ ДО ПОРТРЕТА

НЕЗАБУТНІ

9 травня у приміщенні львівської СЗШ № 99 відбувся Перший львівський дитячий Фестиваль художнього перекладу. Організаторами та засновниками його виступили Львівська обласна організація НСПУ, видавництво “Каменяр”, львівська СЗШ № 99, літературно-перекладацька студія “Голос”. У Фестивалі взяли участь 28 школярів із 11 навчальних закладів міста. Серед них були вихованці трьох літературних студій — “Галиця” (Зоряни Гладкої), “На горищі” (Оксани Копак) і літературно-перекладацької студії “Голос” (Наталі Трохим). Цей конкурс знайшов і добродіїв, які радо зголосилися надати чудові подарунки переможцям. Це обласне товариство “Просвіта”, видавництво “Каменяр”, фірма “Діал-Контакт”, політична артія “Батьківщина”, фірма “Галка”.

Учасники фестивалю подали на розгляд журі переклади з англійської, польської, німецької, чеської, французької та російської мов. У секцію перекладу з української на іноземну мову потрапило лише дві роботи, і це були переклади з української та чеської мов польською. Ціка-

МОЛОДЕ ГРОНО МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

во, що навіть серед наймолодших учасників знайшлися такі, які пробують перекладати з двох, а то й трьох мов: англійської, польської та чеської. Наймолодший учасник конкурсу було лише дев’ять років, найстарший — сімнадцять, тож роботи оцінювалися у трьох вікових категоріях: молодша — 4–7 класи; середня — 8–9 класи; і старша — 10–11 класи.

Фестиваль відвідали по-важні гості, серед яких були представники засновників Фестивалю — Дмитро Іванович Сапіга, директор видавництва “Каменяр”; Ліліана Косановська, секретар Львівської обласної організації НСПУ. Серед гостей були письменники, перекладачі, науковці, зокрема, Андрій Содомора, відомий перекладач античної літератури, письменник, поет, викладач ЛНУ ім. Франка; Богдан Чепурко, поет, літературознавець, автор чудового букваря “На білому світі”; Роман Дідула, письменник, заступник редактора журналу “Дзвін”; Тетяна Хоменко, поет, доцент ЛНУ ім. Івана Франка; Сергій Зверев, перекладач, науковець, видавець; Зоряна Гладка, поет, керівник літературної студії “Галиця” при Львівській обласній Малій академії наук; Оксана Копак, письменниця, керівник студії “На горищі” тощо.

Фестиваль проходив у два етапи. Спершу учасники по-

давали на розгляд журі власні переклади разом із оригіналами, а 9 травня відбувся заключний етап, на якому діти виступали зі сцени зі своїми перекладами і журі виставляло остаточні оцінки, враховуючи ще й артистизм учасників. Хотілося б назвати абсолютних переможців у кожній номінації. В молодшій віковій категорії (4–7 класи) І місце посіла Юлія Анатольова, 4 клас СЗШ № 99 (перек-

Ярина Черняк — переможниця конкурсу

лади з польської). У середній віковій категорії (8–9 класи) І місце — Петро Рудик, 9 клас, СЗШ № 100 (переклади з англійської). У старшій віковій категорії (10–11 класи) І місце — Ярина Черняк, 11 клас, СЗШ № 99 (з англійської, польської, чеської польською).

На фестивалі панувала тепла атмосфера. Дорослі й

діти уважно й зацікавлено слухали виступи, широко раділи знахідкам, охоче аплодували. Було багато гарних і зворушливих моментів. Усі: і учасники, і гості, і члени журі — відзначали високий рівень дитячих перекладів. Адже всі розуміють, що виплекати скрипалю-віртуоза можна лише в тому разі, якщо почати його вчити змалку. А художнім перекладом у нас чомусь починають цікавитися аж у студентському віці й пізніше, хоча цілком логічно припустити, що й перекладачів-віртуозів легше виплекати з 9–10 річних дітей.

Переважає більшість юних (щоб не сказати малих!) учасників фестивалю перекладачів — це творчі діти, які пишуть власну поезію і прозу, співають, танцюють, малюють. Може, в цьому і криється розгадка успіху фестивалю. Марія Габлевич, член журі фестивалю, людина досвідчена й вимоглива, сказала: “Тут немає неталановитих дітей. Я не чула жодного бездарного перекладу”. Звичайно, це дуже доброзичлива оцінка, — але правдива. Бо справді, жоден текст, не залишив нас байдужими. Бо діти не вміють бути байдужими, і коли вони роблять щось охоче, то це виходить цікаво, а щоб виходило по-справжньому добре — треба вчитися. Тому в заключному виступі кожен, хто брав слово, — і Андрій Содомора, і Богдан Чепурко, і Галина Крук, і Марія Габлевич, — говорив про гарні враження від фестивалю і про потребу подальшої праці в цьому напрямі.

● **Наталія ТРОХИМ**, організатор фестивалю

ЯКИЙ ЖЕ В ЛОНДОНІ АЕРОПОРТ — ХЕТРОУ ЧИ “ГІТРОУ”?

Про особливості перекладу та правопису деяких власних назв

У сучасних газетах, журналах чи інтернет-виданнях, на екранах телебачення нерідко натрапляємо на камінь спотикання, що обтяжує сторінки багатьох засобів масової інформації та вуха й очі слухачів. Ідеться про неузгоджені, кострубаті й часто суперечливі назви іноземних компаній, що подаються українською мовою.

ЗМІ відтворюють назву відомого англійського аеропорту (Heathrow Airport) так, що можна вхопитися за голову. Скажімо, “5 канал” і телекомпанія “Ай-Сі-Ті-Ві” лондонський аеропорт називають “Хітроу”. Інтернет-видання “Кореспондент” і “Британські обрії” подають назву *Хітроу* (без лапок, хоча “Кореспондент” час від часу вагається, вживаючи це слово й у лапках). Телекомпанія ж “1+1”, а з нею “Дзеркало тижня” та “СТБ” вважають, що варто писати *Гітроу* (без лапок, з іншою літерою на початку слова). Лишень кілька видань, зокрема, львівська суспільно-політична газета “Високий замок” та інтернет-видання “Львівська газета” написали “Гітроу”. “5 канал”, щоправда, вагається, поєднуючи в одній статті дві різні назви одного й того самого аеропорту: в заголовку — “Гітроу”, далі у тексті — “Хітроу”.

Як бачимо, в сучасних засобах інформації годі натрапити на еталон, гідний наслідування. Адже навіть коли видання й подає назву правильно, все одно виникають сумніви через наявність варіантів. То який же в Лондоні аеропорт?

Для того, щоб поставити крапку над “і”, звернімося до сучасного правопису української мови. Передусім з’ясуємо, як передається англійська літера “H”. На початку слова, як правило, літерою “Г”: Гельсінкі, Гвінея, гіпотеза, гандбол. Кажемо Гарвардський університет (Harvard University), а не Харвард тощо. Винятками є *хобі, хоккей, хол*; вирішується доля Хемінгуея — чи бути йому Гемінгвеем. У будь-якому разі, пріоритет надається літері “Г”. Отже, англійську назву “Heathrow” слід передавати “Гітроу”. Англійський дифтонг “ea” подаємо українською “і” (а не “е” — Гетроу), бо саме так він звучить мовою оригіналу. Як відомо, сучасний переклад тяжіє до транскрибування й наближення до такого звучання, яке є в першотворі (Айрін, а не Ірен тощо).

Виникає наступне питання: у лапках чи без? У тому ж правописі чітко зазначено, що назви іноземних фірм, компаній, банків і т. ін. беруться в лапки, за винятком номенклатурного слова (або “родового означення” чи “загального елемента” — компанія, аеропорт), що пишеться з малої літери. Таким чином, має-

мо аеропорт “Гітроу”, а з ним і компанію “Соні”, корпорацію “Майкрософт”, телекомпанію “ТЕТ” і т. ін.

Дивують заяви про те, що “спостерігаються тенденції написання іноземних компаній без лапок, а то й літерами іншої мови”, наприклад: компанія Соні й компанія SONY; корпорація Майкрософт і корпорація MICROSOFT... Такі “зразки” є навіть у деяких підручниках... Що ж, українська мова таки передбачає написання певних назв без лапок, але йдеться тільки про іноземні телеграфні агентства, не про аеропорти!

На якій підставі з’явилася така тенденція? Як відомо, саме англійській мові властиво не брати назву в лапки — для цього існує означений артикль *the*, а в сучасній англомовній публіцистиці автором статей достатньо виділити назви курсивом. Усі ж номенклатурні слова (загальні елементи) у складі назв, як і самі назви, пишуться з великої літери. Тому й читаємо англійською: SONY Corporation (корпорація “Соні”), The CNN Channel (телеканал “Сі-Ен-Ен”) і т. ін. Стає очевидним, що тенденція виникла на кшталт англійської мови і не має жодного стосунку до української!

Наша мова має свої особливості й закони правопису власних назв. Отож перекладачам і журналістам слід дбати, аби власні назви звучали й писалися по-українському.

Чи мають право іноземні назви, що передаються англійськими літерами, взагалі з’являтися на сторінках українських видань? Коли йдеться про елементи графіки — емблеми, логотипи, фірмові знаки і т. ін., тобто коли іноземна (чи навіть українська) назва сприймається як складова графічного об’єкта, то так. Наприклад, назва газети “Народознавство”, обрамлена калиною чи орнаментом, не братиметься в лапки, бо це графічний об’єкт. Прапорець із написом “SMS”, що вискакує на якомусь сайті, очевидно, не потребує лапок. До того ж, відоме правило: в заголовках, на обкладинках і титульних сторінках друкованих видань назви в лапки не беруться. Отже, пишемо: журнал “Всесвіт”, видання “Таймз”, роман “Собор”, але на обкладинках і титульних сторінках подаємо ці назви без лапок.

Отже, коли назва вживається в писемному мовленні, то пасивне калькування іноземних конструкцій та ігнорування особливостей рідної мови неприпустимі. В українських текстах будь-які іноземні назви мають підпорядковуватися законам української мови.

● **Олесь ДМИТРЕНКО**, перекладач, м. Київ

ШЕВЧЕНКІАНА

Допоки політики Києва сварилися та з’ясовували стосунки в численних судах, політики в місцях тихцем прийняли “регіональні закони” про надання російській мові статусу другої державної... Звісно, читач уже знає, про які області йдеться. Що ж, помененьку “розвалюємося” морально, роз’єднуємося на ласі шматочки для сусідів. Аби легше нас було потім “бити”. А що накажете західним регіонам? Областям, що сусідують із Польщею, — запровадити польську другу державною? А чому б і ні? Поляків лише в Долинському районі Івано-Франківщини стільки, що... Діти з Долини безкоштовно навчаються у Варшаві, співають у хорі при костелі, польський священник проводить численні турне по сусідній країні, Долина й Опілля дружать повітами. Іздимо в гості до них, вони — до нас... Закарпаття ж може претендувати — на угорську, Верховинський район Прикарпаття — на румунську... Є за кого дбати, чи не так? Окрім самих себе...

Кожен наш необачний крок саме нині стане непоправним і катастрофічним завтра. Як той Чорнобиль, 20-ліття якого ми відзначили недавно. Сумне “свято”. Трагічне. То невже на честь цього сумного 20-ліття ми почнемо закладати основи руйнування нації? Адже про духовний Чорнобиль говорять давно, та до катастрофи глобальнішої, вважаю, вестимуть саме дії тих, хто править і правитиме нині. Як би там не було, слово, як відомо, не горобець. Особливо в руках (чи вустах і руках одночасно) липких, неширих, воно (слово) ще й набуває не лише мінливого змісту, а й мінливого... статусу. А що говорили перші люди нації — керівники блоків і партій колись? Як приклад — цитати деяких політиків про Т. Г. Шевченка з книги “Шевченко в моєму житті” (Київ, “Фенікс”, 2004), упорядником якої є письменник О. Шарварок. До речі, про

А СЛОВО — НЕ ГОРОБЕЦЬ...

цю книгу свого часу писала газета “Слово Просвіти”. Так-от, саме зараз не зайве нагадати, що говорили народні депутати про мову й Шевченка, в тому числі й нинішній Президент Віктор Ющенко, який тоді ще не був президентом. Цитую: “... 20 рукописних сторінок, поданих до цензурного комітету, стали Шевченковим проектом національної ідентичності українців. Він говорив до свого народу як Єзекіїл до сухих кісток, розсипаних на долоні: “Я введу у вас духа — і ви оживете!” Його книга поставила питання не про українську мову, а про українську державність...”

Рационалісти вважають, що море, яке розступилося, і гори, якими рухає віра, є лише поетичними образами. Вони ніколи не збагнуть, що віра поета створила незалежність України” (Віктор Ющенко, 2002 рік).

А ось слова іншого нардепа Олександра Мороза (з наведеної вище книги про Шевченка): “... Поза всяким сумнівом, найважливішою з ознак тональності є знання мови. Хто нею пристойно володіє, не зміг би обійтися без Т. Шевченка, бо “Кобзар” — як коріння калини, що не дозволяє замудитися мовній криничці, як саме джерело в ній. ...Вгамуймося в демонстративних турботах про мову та робімо: книговидавництво, кінематограф, телевізю, радіо. Не чудуймо людей віднесенням Гоголя до зарубіжної літератури, але запроваджуймо нормальну українську мову повсюдно, розпочинаючи з першого кабінету, де її найбільше бракує. Оце й було б по-Шевченковому” (Олександр Мороз, квітень 2003 р.).

Письменник Шарварок зібрав у своїй книзі докупи еліту нації не лише аби ми говорили про Шевченка і “заговорювалися”. Посилання на цю книгу ще будуть, і в часі не загубляться. Та хто їх почує, коли

всі наче поглухли? А в передмові до книги “Шевченко в моєму житті” народний депутат, поет Б. Олійник на початку наголошує: “Хоч би як ми крутили чи вертіли, але коли йдеться про Шевченка, то не обминемо питання національне”.

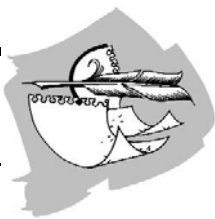
Тож бо й воно! Травень чи червень, вересень чи січень, весна чи осінь, літо чи зима, — мова, як і національне питання, завжди актуальні! І слово — такі не горобець! Хоча... Ми вже так звикли “пурхати” словами, вчинками, дешевими анекдотами, брудною лайкою, що... За промовистою трикрапкою годилося б трохи помовчати й подумки помолитися. За здоровий глузд новообраної Верховної Ради також. А ще... Знову прочитати Шевченка. Бо як наголосувати народний депутат, поет, голова “Просвіти” Павло Мовчан: “...Його слово нас адресує до вічності, до минулого часу і в безмірність майбутнього. Саме тому наше Слово — безсмертне, але воно потребує постійного вібрування, доторкування нашого артикуляційного апарату до Слова Т. Шевченка: потрібно його декламувати, співати, читати, охоплювати думкою, чуттєво його забарвлювати.

І кожне нове покоління прочитує це Слово по-своєму. Озвучує його по-своєму, трактує його по-своєму, співвідносячи свій час із Великою національною Позачасовістю” (Павло Мовчан, “Шевченко в моєму житті”, 2004 р.).

Додам, що, як відомо, і Б. Олійник і П. Мовчан — лауреати Національної премії України ім. Т. Шевченка.

То хай же такі слово і розбудить, і полюбить, і розрадить, і порадить!.. Бо хто ж ми без Нього?

● **Надія ДИЧКА**, член НСНУ, м. Долина Івано-Франківської обл.

ПОЛЬСЬКИЙ РЕПОРТАЖ

Король Казимір Великий

Чергове й останнє перед літніми канікулами заняття нашої школи журналістики в Польщі було присвячене темі історії та культури. А де його ще можна провести краще, аніж у духовному центрі Польщі — Кракові. Місто, якому понад тисячу років. Місто, яке кілька віків було столицею Польщі. І навіть після офіційного перенесення столиці до Варшави протягом наступних століть поляки резонно вважали, що це друга столиця їхньої держави. Саме тут проходила коронація всіх королів, тут їх і ховали в майже тисячолітньому королівському замку Вавель, — історичному серці Польщі.

Звичайно, організатори програми нашої школи, а це Південно-Східний інститут наукових досліджень у Перемишлі, Генеральне консульство США в Кракові, Фундація для едукції (Варшава) і медіа-програма “Партнерство для демократії”, прагнучи показати зміни в Польщі після вступу до ЄС, тему занять сформулювали так: “Модерне управління культурою”. Але йшлося про всю духовну сферу. Тим паче, що Краків сотні років перебував на перехресті східної і західної, північної і південної культур. А ще — завжди був осередком інтелектуальної свободи. Не випадково тут жили і живуть найвидатніші вчені, літератори, митці, духовна еліта Польщі. Наприклад, обидва сучасні лауреати Нобелівської премії з літератури поети Чеслав Мілош і Вєслава Шимборська — краків’яни. Один із найвидатніших кінорежисерів Польщі й світу Анджей Вайда теж мешкає в Кракові, щойно відзначив 80-річчя. Адам Міцкевич. Юзеф Пїлсудський. Папа Римський Іван Павло II. Усе це — в історії Кракова.

Про це йшлося на відкритті нашої програми в Міжнародному центрі культури, річний бюджет якого — 5 мільйонів злотих, з яких 70 % надходить із державного бюджету. Решту центр заробляє сам. 15 років існування. 100 виставок, які відвідали 330 тисяч осіб, 76 міжнародних наукових конференцій і семінарів — така коротка статистика. Численні друковані видання. Багатюща бібліотека, в тому числі з українським відділенням. Щоправда, близько 90 % цих українських видань присвячені одній-єдиній області — Львівській. І так практично в усьому: решта 24 регіони України для Польщі — ніби біла пляма. Хто винен? Поляки чи ми самі?

ТЕАТР У ЗАВОДСЬКОМУ ЦЕХУ

Історія і сучасність, традиції і модерн. Досить оригінальне поєднання цього ми побачили в наступному пункті програми. Для цього поїхали в Нову Гуту. Я запитав у організаторів, чому в програмі Нова Гута названа “прокляттям Кракова”. І тут ціла історія. Нова Гута — це промисловий район Кракова, збудований кілька десятиліть тому, в найглухіші часи соціал-комуністичного режиму в Польщі. Власне, збудований був величезний металургійний комбінат ім. Леніна, а задля цього заводу — і сам район міста. Чи, скоріше, місто при місті, як щось неорганічне для Кракова. Смісл був не економічний, а політичний. Краків як центр духовної свободи залишився вогнищем вільнодумства, інтелектуальної опозиції і в часи соціалізму. Ось і виник задум “розбавити” інтелектуальний, духовний, урешті, релігійний Краків соціалістично-пролетарською масою. Так виріс комбінат і Нова Гута, куди приїжджали з усієї Польщі новітні пролетарі з учорашніх селян. Усе на кшталт радянської індустріалізації в СРСР, на

КРАКІВ. У СЕРЦІ ІСТОРІЇ

Щомісяця у складі групи з 15-ти журналістів України я їжджу до Польщі на так звані “Варшати дзеннікажські”, цебто школу журналістики. Мета цієї програми під назвою “Партнерство для демократії” — показати, що змінилося в Польщі за останні роки зі вступом країни до Євросоюзу.

Краків. Старе Місто

кшталт індустріальних конгломератів Донбасу. Типові московські “Черьомушки” з сірими 4—5-поверхівками. Типовий уклад життя від заводського гудка до гудка. У “соціалізації” Нової Гути, а відтак Кракова, дійшло до того, що в цьому пролетарському місті у місті було заборонено будувати костьоли. І це у всуціль релігійній католицькій країні.

Усе це вже позаду. Металургійний комбінат, як і подібні монстри в СРСР, дихає на ладан. Але життя триває. У Новій Гуті, тепер одному з районів Кракова, досить просторому, зеленому, число мешканців уже перевищило 200 тисяч (загалом у Кракові 800 тисяч). Саме тут виник дивний театр “Лазня Нова”. Точніше, театр переселився сюди торік із Казиміжу — центральної історичної частини міста. Цей професійний і приватний театр існує 7 років. Із нами зустрівся його керівник Бартош Шидловський. Молодий режисер, директор і водночас шеф театрального товариства “Лазня”. А товариство — це не лише театр, а й цілий спектр культури. Виставки, свята, навіть започатковується власна кіностудія.

Бартош Шидловський з натхненням розповідав про мистецький задум, явно протилежний металургійно-соціалістичному. Зруйнувати імідж Нової Гути як району п’яниць, бандитів, району бездуховності. У сміливості експериментаторам не відмовиш. Бартош і його молоді колеги, такі ж ентузіасти, якщо не сказати фанати Нової Гути, розмістили театр... у заводських цехах. Точніше, у виробни-

чо-навчальній базі колишнього профтехучилища при комбінаті. Цех переобладнується під зал для вистави. Під однією зі стін — імпровізована сцена. У залі розставляють стільці для глядачів. Калейдоскоп декорацій, гра світла, музичне оформлення. Грають цілком професійні актори із солідних краківських театрів — за ангажементам. Але до гри залучаються і мешканці Нової Гути. Є навіть спектакль без професійних акторів. Ще цікавіше — пропозиція до мешканців приносити в театр свої сюжети з життя. Так народився хіт минулого сезону — спектакль “Едіп”. Так, отой самий, за класичною давньогрецькою трагедією. Але дійство химерно переплітається з долею реального польського підлітка, який проходить непростий шлях від тюремної камери до нормального життя. Сюжет із життя, цей хлопець і зараз мешкає в Гуті. На цей спектакль у залі виставляється рівно 270 місць, і щоразу — аншлаги.

ТУРИСТИЧНА ПОДОРОЖ У СОЦІАЛІЗМ

Ми ще трохи затримаємося в Новій Гуті, щоб побачити, як у країні, що першою із соціалістичного блоку рішуче порвала з соціалізмом, можна робити бізнес на соціалістичній історії. Випускник юрфаку Краківського Ягеллонського університету Міхал Островський створив своєрідну туристичну фірму, побудовану на одному проекті: “Тур у соціалізм”. Почалося з того, що Міхал кілька років тому

Королева Ядвіґа

на прохання свого знайомого з Англії зробив йому маленьку екскурсію по Новій Гуті, дещо показав і розповів, як жило покоління його батьків при соціалізмі. І тут народилася ідея: створити такий туристичний маршрут. Саме по Новій Гуті. Міхал орендував звичайну квартиру в звичайному сірому будинку, понашому “хрущовці”. Тут тепер його офіс і тут один із головних “експонатів” туру — сама квартира. Звичайна, двокімнатна. Але не зовсім звичайна. Усе — в стилі 70-х років: меблі, картинки на стінах, навіть посуд, навіть керамічні сувеніри з Болгарії — єдиної країни, куди тоді могли їздити польські туристи, окрім СРСР.

Міхал продає і сувеніри. Наприклад, червоні бюсти Леніна, які йдуть по 40 злотих (60 гривень). Або шапка, в якій ходили польські робітники у Новій Гуті. Коштувала на теперішні гроші півзлотаго (75 копійок), тепер охоче розкуповується за 50 злотих.

По Новій Гуті розроблено 2-годинний і 4-годинний маршрути. Туристів возять “драбантами”, примітивними, але популярними в 70—80-ті роки легковими авто з НДР (Німецької Демократичної Республіки, хто вже забув). Маршрут передбачає відвідини ресторану “в стилі Герека”, це був керівник польської компартії. Туристів розважає музичний гурт “із сільського весілля”. Словом, від іноземців немає відбою. Переважно туристи з Англії, Німеччини. Трапився якось із Росії. З України Міхал не пам’ятає.

Я розповів Міхалові, що для нас, українців, це ще не історія. В Україні мільйони людей жили і живуть у таких самих квартирах і ще не так далеко відскочили від отого самого соціалізму, який для людей з інших країн, як і для самих поляків, стає екзотикою.

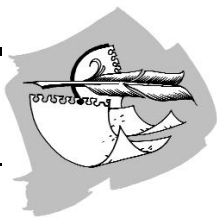
НА ПЕРЕХРЕСТЯХ КУЛЬТУР

Знову ми в старовинній центральній частині Кракова. Наступний блок програми присвячений синтезові культур світу, яким завжди було відоме місто. Журналіст і фотограф з Англії Кріс Шваж своїм коштом і зусиллями створив “Музей Галіції”. Провідна тема музею, а тим паче недавно відкритої тут виставки “Сліди пам’яті” — єврейська культура Галіції. Зауважу, що цей географічний термін тут трактується досить розширено, до Галіції зараховують і західноукраїнські землі, і східні та південно-східні польські.

Кріс Шваж пройшов із фотоапаратом слідами проживання євреїв у Східній і Південній Польщі. А саме в цій країні була найбільша за численністю єврейська громада в Європі. Була до Другої світової війни, яка, власне, й почалася нападом Німеччини на Польшу 1 вересня 1939 року. За роки окупації було знищено не лише мільйони поляків, а майже повністю — єврейську громаду в країні. Сумнозвісний Освенцім — теж на краківській землі. А ще були тисячі освенцімів у містах, містечках і селах. Залишилися руїни. Руїни осель, синагог, кладовищ. Усе це — на виставці. А ще — розповідь про тисячі поляків, українців, людей інших національностей, які, ризикуючи власним життям, врятували від знищення життя тисяч євреїв. Тепер вони відзначені званням “Праведники світу”.

Потім була цікава екскурсія старовинним районом Кракова — Казиміж. Назва на честь короля Польщі Казимира Великого. Цей

ТА КУЛЬТУРИ

Старе Місто. Сценки вуличного життя

один із найвидатніших монархів держави (правив у 1333—1370 рр.) зміцнив державу після десятиліть міжусобних війн, пишався тим, що, подібно до римського імператора Августа, прийняв столицю, Краків, дерев'яною, а залишив її мурованою, створив розвинене правосуддя. Між іншим, закони великого короля захищали насамперед простих людей, за що він був прозваний “королем холопів”. А ще Казимір на руїнах створив могутню економіку держави. Він першим призначив міністром фінансів єврея, котрий вірою і правдою служив Польщі і багато зробив для її економіки. А король спорудив поряд із Краковом спеціальне місто — Казиміж. За однією версією — для євреїв, яким він усіляко сприяв, за іншою — як те, що нині звуть “вільною економічною зоною”. Тепер це старовинний район Кракова.

Вілла “Деціюш” на околиці Кракова — старовинний 400-річний палац, типова садиба багатого й знатного польського роду. Таких дворянських обійсть у Польщі — сотні. Збережені, відреставровані, перетворені в дитячі будинки, туристичні об’єкти чи центри культури. Цей палац у власності комерційної структури “Товариство Вілла Деці-

юш”. Директор Данута Гльондіс із гордістю повідомила, що кілька років тому в палаці Віктор Ющенко, тоді прем’єр-міністр, зустрічався з польським керівництвом. Такі візити тут не рідкість. Але головне, звісно, інше. Це Літня академія мистецтва, численні семінари, конференції, фестивалі, в тому числі Дні української культури в Польщі. Щодо “модернового управління культурою”, цебто функціонуванні “Деціюша”, то тут усе на комерційній основі.

Нарешті, ще одне перехрестя культур — відвідини Центру японського мистецтва й техніки. Модерновий палац на березі Вісли, якраз навпроти Вавелю. Дітище Анджея Вайди. Історія така. Свого часу Вайда отримав кінопремію в Японії. Грошовий еквівалент — 360 тисяч доларів. Із симпатії до Японії, до мистецтва Сходу, Вайда вклав кошти у створення центру. Уряд Японії також допомагав фінансувати проект. І ось виріс центр. Виявляється, ще понад 100 років тому в Кракові були фанати японського мистецтва, які зібрали чималу його колекцію. Частина її експонується тут. А головне — центр став осердям польсько-японських контактів, насамперед у царині культури. Кожен артист чи колектив з

Японії обов’язково виступає в центрі. Виставки, наукові контакти, видавнича справа — все це також робота центру.

НІЧ МУЗЕЇВ У КРАКОВІ

А що ж власне польська культура, особливо історія? Для цього в нас з вами попереду ціла ніч. Це свято так було й назване — “Ніч музеїв у Кракові”. Щорічне велелюдне свято проводилося втретє. З сьомої вечора до другої ночі десятки музеїв міста — і державні, і приватні — відчинені, і вхід туди безкоштовний. Коли нам вручили програму “Ночі...”, то заохотилося побігти одразу в десятки боків одночасно. Але почали з офіційного відкриття в самісінькому центрі, на Ринку Гловнім, у Музеї історії Кракова. Президент міста відкрив свято, повідомивши, що кількість відвідувачів музеїв цієї ночі може досягти 80 тисяч осіб, цебто по кілька тисяч на музей.

У цьому я пересвідчився дуже швидко. Посеред центральної площі, в палаці “Сукенніца” (очевидно, колись виробляли або продавали сукно) розміщений ще один музей — польського мистецтва XIX століття. Але до картин Яна Матейки та інших майстрів стояла вже така черга, що на моє запитання “чи на дугу та колейка”, мені пояснили: на годину. Стояти в “колейце” не хотілося, і я побрів вечірнім Краковом, переповненим людьми. Усе-таки встиг побувати в кількох музеях. Окремо скажу про Музей кардинала Краківського Кароля Войтили. Ви, звісно, знаєте, що цей кардинал відомий світові як Папа Римський Іван Павло II. Саме з краківської кафедри він пішов на Ватиканський престол, де правив 27 років. Народившись неподалік, у містечку Вадовіце, саме в Кракові Кароль Войтила жив, навчався в знаменитому Ягеллонському університеті, почав і продовжив свій шлях служіння Богові і людям. У Музеї — все життя видатної людини планети, від народження до упокоєння рік тому.

Побачив я і знаменитий Ягеллонський університет. Заснувала його королева Ядвіґа за сприяння її чоловіка — короля Владислава Ягайла, засновника династії Ягеллонів. Це кінець XIV століття, понад 600 років тому. Важко повірити, але в Музеї університету повністю збережені студентські аудиторії більш як півтисячолітньої давнини, навчальне приладдя. Наприклад, те, яким користувався студент університету, ще один знаменитий поляк — астроном Миколай Коперник.

ВАВЕЛЬ — У СЕРЦІ ПОЛЯКІВ

Не знаю, з чим порівняти Вавель. Королівський замок, що на височезному пагорбі, домінує над містом. Щось схоже на Московський Кремль? Але менш помпезне й еkleктичне. Принаймні компартійний Палац з’їздів тут збудувати нікому б не спало на думку. Червоні кам’яні стіни в багатьох місцях вищі від кремлівських. Башти з бійницями, редути — справжня фортеця, якою і був Вавель мало не тисячу літ.

Домінує над замком, над містом Вавельська катедр — головний костіол замку, а відтак і королівства. До дому Господа примикають королівські пала-

Центральна площа Кракова — Ринок Гловний. Величний Маріїнський костел

ци. Тут мешкали владики Речі Посполитої, однієї з наймогутніших держав середньовічної Європи. Тут вони й поховані. Десятки королівських усипальниць у підземеллях Вавельського замку.

Вавель як головна святиня Польщі — раз головний музей країни. Він структурований на кілька музеїв: окремо усипальниця монархів, окремо їхній палац, музей катедри, скарби корони польської — всі регалії, найцінніші державні реліквії, коштовності, окремо — королівські сади. За день усе докладно оглянути неможливо.

Мене вже не дивує, як усе це можна було зберегти протягом періодів лихоліть, які пережила Польща в самісінькому центрі Європи. Збережено, бо це — найцінніше, найголівніше, це душа і серце народу.

І знову сумна аналогія з нашою історією. Немає могили Богдана Хмельницького. На чужині, невідомо де, похований Іван Мазепа. Немає пантеону наших видатних князів і гетьманів. Немає княжих і гетьманських палаців. Єдиний в Україні гетьманський палац у Батурині “реставрується” чи то 20, чи то 200 років. А самого господаря палацу, нашого останнього гетьмана Кирила Розумовського ще в 20-ті роки тут же, в Батурині, було викинуто з могили. Ось де наша “історична пам’ять”.

Найвидатніший поет Польщі Адам Міцкевич помер і був похований 1855 року в Парижі, та в 1890 році Польща перепоховала свого великого сина тут, на Вавелі, в підземеллі кафедрального храму. Там, де упокоїлися Казимір Великий, його батько, збирач польських земель Владислав Локетек, юна 25-річна королева Ядвіґа і її чоловік, син Великого князя Литовського і король Польщі Владислав Ягайло. Їхні серця там, де зараз серце кожного поляка.

...Я стояв біля високих стін Вавеля. Вийшов із замку, в який уже поспішали натовпи туристів із Польщі й усього світу. Таблички на стовпчику сповіщали, що звідси до Парижа, Буенос-Айреса чи Токіо стільки-то кілометрів і що 750 кілометрів до Києва. До столиці нашої держави, нашої землі, яка така ж красива, як і польська земля, і народ якої вартий нормального життя, якщо, звісно, цей народ не забуватиме, хто він і яке коріння пов’язує його з цією чудовою землею.

●

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

Вавель — історичне серце Польщі

Якщо скористатися мовою літописця, то слава про Сергія Архипчука пройшла по всій Україні. Його творчий діапазон вражає. Він досвідчений діяч фестивального руху в Україні, керівник та ідеолог колективу поетичного театру “Мушля”, викладач Університету культури й мистецтва. Він уміє ставити оперні й драматичні вистави, фестивалні дійства, концерти, ювілейні свята і церемонії. І це, певно, не від всеїдності, а від творчого азарту й широкого кола уподобань.

У Сергія гарний родовід (він народився 1960 року на хуторі Ганнівка на Рівненщині в сім’ї сільських трударів) і чудова освіта — Дніпропетровське державне театральне училище (актор драматичного театру) і Московський державний інститут театрального мистецтва ім. А. Луначарського (режисер музичного театру).

Сергій Архипчук — лауреат Міжнародного конкурсу режисерів естради (Москва, 1989 р.); “Режисер року” (фестиваль “Нові зірки старого року”, 1994 р.); Вагнерівський стипендіат (Байройт (ФРН), 1997 р.).

Серед розмаїття його постановок “Юланта” П. Чайковського і “Набукко”, “Отелло” Верді (Донецьк), “Мачуха Саманішвілі” Г. Канчелі, (Дніпропетровськ, краща вистава 1987 року), “Пан Коцький” М. Лисенка (Коломия, 1991 р., лауреат I Міжнародного конкурсу ім. М. Лисенка), “Аїда” Верді (Львів), “Пігмаліон” Б. Шоу (Ніжин), шоу-вистави з Гуцульським естрадно-фольклорним театром-студією “Заграва” (головний режисер, гастролі в містах: Вроцлав, Москва, Монреаль, Торонто та інші) тощо.

“НАЙБІЛЬШИЙ ПРОКОЛ — ЦЕ РОБОТА, ЩО НЕ ДІЙШЛА ДО ЛЮДЕЙ”

— Сергію, цікаво дізнатися, яким є Ваш режисерський конёнок? У чому Ви найбільш потужно почуваетесь?

— Є так звані кордони і береги, які відокремлюють Сергія Архипчука від іншої режисури. Є знакові речі в різних жанрах, — це опери “Аїда” і “Набукко”, рок-фестивалі “Мазепа-фест” і “Тарас Бульба”, фестиваль авторської пісні та співаної поезії “Оберіг”, авторський вечір поета Павла Мовчана тощо, в яких проглядається мій почерк. Як за кісткою можна зрозуміти, що це динозавр, або засць, або мамонт, чи якась інша істота, так, мабуть, можна сказати, що це я, а не хтось інший.

Для мене найважливішими є національна визначеність, глибинне й чітке усвідомлення того, на якій землі я живу і хто зі мною поруч стверджується. Мені здається, що цей нерозривний зв’язок, жива судинна система відчутна в різних моїх постановках, які зроблені в різних формах і різних жанрах.

А взагалі я дипломований оперний режисер, але завжди готовий до будь-якого іншого матеріалу. Життя привчило мене до того, що треба казати тільки те, що можеш сказати тільки ти, незалежно від матеріалу: чи то мелодрама, дитячий твір, поетична вистава тощо. І цим ти будеш цікавий.

— Чому оперний режисер узався за рок-фестивалі? Це замовлення чи Вами рухає внутрішнє знання жанру?

— Тут інше. Для мене це питання більше культурологічної справедливості, тому що при абсолютно безпардонній, безапеляційній ситуації з окупованим інформаційним простором в Україні, рок і бард-фестивалі були громадянськими вчинками. Наприклад, полтавський “Мазепа-фест” заснований колишнім дисидентом Миколою Кульчинським, мною і музикознавцем Олександром Євтушенком. Для нас ідеологія фестивалю — оприлюднити те, що є сьогодні цікавим у часі, є образом цього часу, формує цей час. Ми вивели на світло ті гурти, які існують, але яких ніби немає.

— Чим Ви пояснюєте змову мовчання навколо них?

— Тим, що відбувалося і сто років тому: національною розмитістю, продажністю, зацикленістю на сусідському городі. Політики,

певні мас-медійники, приходячи додому, заглядають у власний холодильник, а не в сусідський, але на інформаційному городі вони порпаються у сусіда, а той тільки радий, бо просуває свою продукцію за наші гроші.

Поруч із нами живуть угорці, австрійці, поляки, німці, словаки, румуни, які мають свою неповторну культуру, а ми відверто зациклені на старшому браті. “Зачаровані на Схід”, — сказав колись Тичина, ці чари досі багатьох надихають, вони дивляться через зачаровані окуляри, і найгірше, що ті окуляри на серці й у голові.

— Якими роботами Ви найбільше пишаєтеся? Чи траплялися провали?

— Мене вельми тішить одна з останніх робіт — “Заповітне” Миколи Вінграновського в поетичному театрі “Мушля”. Ми безупинно говоримо про відродження, хоча є речі, котрі

був жажливий ляп, особливо з огляду на зміст задуманого. Я б не побажав такого нікому з режисерів.

Найбільші ляпаси — у снах. Мені досі сняться режисерські сні про те, що все зривається: декорації, світло й звук вийшли з ладу, ведучі або захворіли, або не вивчили тексту. Сон повторюється у різних варіаціях і чомусь пов’язаний із фестивалем “Тарас Бульба”.

“КОЛИ ТИ НЕ Є, ЦЕ ЗНАЧНО ТЯЖЧЕ, НІЖ КОЛИ ТИ Є”

— У мене складається враження, що Україна потерпає від дефіциту режисерів. Наприклад, більшість провідних театрів очолюють літні режисери, які часто запрошують для постановок молодших колег з інших країн, наприклад, із Росії, Грузії, Італії. Ваша думка з цього приводу?

— Можна узагальнювати і не узагальнювати. Якщо говорити про Національний театр опери та балету імені Шевченка, то там ситуація з режисурою більш ніж кризова. Замість того, щоб вирощувати, підтримувати своїх фахівців, вірити в них, театральні керівники намагаються взагалі обходитися без постійних режисерів, як це донедавна було в Львівській опері, як нині є в Донецьку, в Одесі, схожа сумнівно-непевна ситуація в Харкові, в Дніпропетровську...

СЕРГІЙ АРХИПЧУК: «ДЛЯ МЕНЕ НАЙВАЖЛИВІШОЮ Є НАЦІОНАЛЬНА ВИЗНАЧЕНІСТЬ»

Сцена з опери Д. Верді “Аїда”

вже не можливо реанімувати, а от щодо поетичного театру, традиція якого існувала впродовж багатьох десятиліть, я нутром відчуваю, що цю прогалину треба засівати, і мені здається, те, що ми зробили, дозволяє побачити й наш час, і наші проблеми, і по тому, як глядач реагує на певні моменти, можна зрозуміти чимало про самого глядача.

І найголовніше те, що від Рівного до Донецька, від Полтави до Києва, незалежно від мови і традицій, цей поетичний колаж Вінграновського сприймався людьми, він потрібен, і саме в такій динамічній сценічній формі.

Пишаюся постановкою опери “Аїда” у Львові, пишаюся фестивалями, які мали своє обличчя, драматургію, сценографію, концепцію, стилістику.

А щодо провалів і проколів... Це ж найкращі наші вчителі! Найбільший прокол — це втрата роботи, коли вона не відбувається взагалі. А відверті провали я забув (сміється).

Хоча... Згадую таке. Ше за радянських часів ми робили дуже трагічне дійство, пов’язане з десятиліттям із дня смерті й сорокаріччям із дня народження Володимира Івасюка. Тоді було дуже багато опору, чимало кадебістів нишкли в залі. Дирекція театру імені Заньковецької дала нам на поміч дещо невірноважену жіночку. Вона відкрила завісу в невідповідний момент, коли на сцені не все ще було готове, хтось зопалу побіг тощо. Це

Театр — це велика розкіш, і совєтська ідеологічна машина дбала про своїх монстрів, криголамів-велетнів, якими були оперні театри. Тепер це не справа честі держави і, осільки змінилася система пріоритетів і незалежна Україна дає можливість працювати ліктями на власне “я”, на власну кишеню, ситуація така, як ми її бачимо. Ось і все.

А те що театрами керують літні керівники, то, можливо, річ не у вікові, а в таланті, якби ці літні керівники були талановитими режисерами...

На жаль, в Україні не створено такої ситуації, коли б система вартісних мистецьких пріоритетів була справді очевидною. Часто недолуге, аматорське пробиває собі дорогу, а професійне, талановите затоптується...

— А чи не на заваді клановість, коли своїх молодих і талановитих відпирають заради чужих?

— Тут знову-таки я далекий від узагальнення, треба говорити конкретно. Те, що найкращий театр України — академічний, орденів слави, дружи народів, трьох орденів Леніна і Клари Цеткін перебуває у Верховній Раді, це очевидно. Причому він двомовний театр, який до того ж управно використовує ненормативну лексику. Ні столичні театри імені Лесі Українки, імені Франка, імені Заньковецької, інші провідні драматичні театри України не в змозі сьогодні змагатися з

цим театром. Він багатожанровий, там панує російська трагікомедія, латиноамериканська й індійська мелодрама, італійська комедія, американські бойовики тощо. Український театр, і режисура в тому числі, часто-густо живе не тим життям, яке вирує в приміщеннях цього космополітичного театру. Як легко, наприклад, була затоптана вистава Галини Тельнюк “УБН” (“Український буржуазний націоналізм”) у театрі імені Заньковецької. Можна сперечатися щодо вартості драматургічної, акторської, музичної, але те, що ця вистава була найактуальнішою для мене за всі роки незалежності, — це факт (слава Богу, вона досі йде у Львові). Але дуже легко й швидко київські псевдознавці від театру, люди в червоних халатах і з великими тесаками її зарубали й затоптали.

— Є думка, що українська драматургія слабка, інакше б п’єси наших авторів ставилися по всьому світові.

— Не треба робити зі “всього світу” супераргумент. Колись Катерина II дала добрячий “сармак” французьким літераторам, щоб вони писали про Московію, а інший російський можновладець дав гроші, щоб утворити назву Росія, а не Московія. Це все можна купити і зробити. У світі підробних цінностей, імітації коштовностей не так уже важко роздуть бульку на весь світ.

Із другого боку, згадаймо, як п’єси Коломійця, Корнійчука, Левади, Канівця йшли в театрах по всьому СРСР — це була ідеологія. А те, що зараз відбувається, — теж багато в чому ідеологія: дехто не хоче визнати український театр.

— Сергію, Вас часто можна побачити у філармонії, на виставках художників, на книжкових ярмарках, в опері, в драматичних театрах тощо. Це від всеїдності, чи відбувається акумуляція певних ідей?

— До всеїдності далеко, я б значно більше хотів бачити, ніж можу, до того ж баланую між навалюю інформації і внутрішніми табу, щоб не переїсти тієї інформації.

Під час навчання в ДІТІСі однією з “технологій” було ведення щоденника вражень. І коли мій художній керівник курсу побачив, що один день я в цирку, другий — на концерті італійського співака Джанні Моранді, третій — у Дюссельдорфській опері, четвертий — у драматичному театрі Марселя Марішала, далі — на камерній виставі, на джаз-фестивалі, він сказав: “Я не можу зрозуміти, де ти, а де не ти”. А потім промовив: “А-а, вибач, скільки тобі років? Вісімнадцять?”

Тепер мені далеко не вісімнадцять, але намагання відчувати різні мистецтва не згає, бо вони щільно поєднані з життям. Це як закон сполучних судин. Якщо одну судину підняти, то рівень рідини в іншій обов’язково зреагує. Рок-фестивалі цікаві не тільки як стихія, а як частина життя мого народу, молоді, виникає намагання зрозуміти й підкласти своє вміння, досвід, і не тільки тому, що є біла пляма у висвітленні цього явища, а й тому, що йти незанимає шляхами цікавіше. Ось, наприклад, Андрій Жолдак, вельми яскравий режисер, і той, хто піде його шляхом, буде приречений повторювати. Є люди, які постійно щось повторюють. Для мене цікаво йти своїм шляхом. Є така французька приказка: “Я п’ю з маленької чарочки, але зі своєї”. Я не знаю розмірів моєї чарки, але мені є що сказати і як сказати, і це може бути почуто.

Для того, щоб побачити всі хити, відхилення, нахили і ракурси режисера або актора, для цього не треба в нього брати інтерв’ю, треба, щоб відкрилася завіса, і ви почали всотувати дійство. Справжнє мистецтво — найбільша винагорода, найбільший гонорар для митця, це той трунок, який не зрівняється з ніякими алкогольним напоями й допінгами.

— А що таке режисура?

— Режисура — це культура. Коли її немає, це відчувають усі. А коли є, режисуру можна не помітити, всі подумують, що це так природно: людина вихована, все злагоджено працює. Я люблю вислів Довженка, де йдеться про його мрію поставити такий фільм, щоб у глядача було враження, що сценарист не писав сценарію, режисер не керував знімальним процесом, оператор — камерою, актори не вчили ролей. А все вийшло ніби само по собі, як яблуко, котре росло, дозріло, пригрілося на сонечку і впало.

Спілкувався
Володимир КОСКІН

ВУЗЛИКИ НА ПАМ'ЯТЬ

“Я БУВ ЧЛЕНОМ КПЗУ...”

“Територія, де я проживав (с. Пасіка Грубешівського уїзду Люблянського воєводства), була зайнята німцями, коли ж почала на польські війська наступати Червона армія, німці в цей час відступили. ...Вже коли встановлювався державний кордон СРСР, місцевому цивільному населенню, яке брало участь у сільських комітетах і сприяло Червоній армії, запропонували виїздити в її тил. У жовтні 1939 нас, біженців, повантажили в залізничні вагони, і ми попрямували в Україну. 10 листопада наша сім'я (йдеться про Йосипа Лукасюка, його дружину Ніну та сестру Марію, синів Антона і Анатолія, старенька мати та трирічна донька Лукасюків залишилися у рідному селі) прибула в радгосп Рози Люксембург, що в Бобринецькому районі”.

Дуже схожа історія прибуття у наші краї і родини Полюхів: “Коли під час військових дій польську армію розбили і вона втекла, у нас виявилось безвладдя, по селу ходили різні банди, грабували населення. Їх ніхто не переслідував. Нам стало відомо, що недалеко (йдеться про с. Мачте того ж Грубешівського уїзду) перебувають частини Червоній армії, громада вирішила послати туди делегата, аби отримати допомогу для наведення у селі елементарного порядку. Делегат Антон Копач, повернувшись, сказав, що треба організовувати місцевий комітет, збирати зброю, боротися з бандами. Після цього ми, організувавшись, обеззброїли кілька банд, Червона армія всіляко нам сприяла. Тоді із села в СРСР виїхало більше 50 сімей, з них десять — у радгосп Рози Люксембург”. Із великої родини Полюхів багато хто лишився у Західній Україні, але крім нього ще дві сестри з чоловіками теж виїхали до СРСР.

Не можна сказати, що Лукасюкам і Полюхам так уже сутужно жилося за старого ладу. Йосип вів своє господарство, мав шість десятин землі, дві коняки, корову, телицю, хату, сарай. Але при цьому, очевидно, був небайдужий до соціалістичних ідей, бо ще 1931 року (розповідав під слідством) його односельці, як виявилось, члени КПЗУ Йосип Грицюк, Леонтій Мазниця та Володимир Марамон часто зверталися до нього, аби він допомагав їм у партійній роботі (цікаво, чи жалкував про те?). За дорученням Грицюка 1932 року сім днів переховував у себе працівника окружкому партії. Якось у його оселі проводили парт-

ВОЗЗ’ЄДНАННЯ. БОБРИНЕЦЬКИЙ ВАРІАНТ

Про золотий вересень 1939 сказано й написано чимало. Тоталітарна система, опанувавши Західну Україну, відразу ж почала підганяти її під свій копил: нищила тисячі людей, цілими селами виселяючи їх до Сибіру, розстрілюючи інтелігенцію, не один рік борячись із УПА, доки так-сяк пристосувала вільнолюбних західняків до себе. У тих краях теж було чимало таких, які беззастережно вірили комуністичній ідеї, всіляко намагалися допомагати Червоній армії, добровільно переселялися у тодішню Радянську Україну. Але й вони, трохи поживши у соціалістичній дійсності, часом виявлялися “ворогами”, — комуністична система не могла сприйняти їхні життєві мірки, розуміння суспільних статусів, урешті, наявність елементарної людської гідності.

Серед таких переселенців до Бобринецького району опинилися і двоє теслів — Йосип Лукасюк та Олександр Полюх.

збори. Але офіційним членом КПЗУ, хоча й стверджував це, Лукасюк не був, мабуть, просто співчуваючим. Пізніше, як і Олександр Полюх, став членом місцевого комітету. Але ж у Західній Україні вони тоді створювалися швидше не з ідейних міркувань, а для наведення елементарного порядку. До речі, те, що Олександра обрали членом такого комітету, цілком логічно, адже він свого часу три роки був сільським старостою. Жив також небідно — мав хату, два сараї, чотири десятини землі, троє корів, свиней, гусей, курей.

ХТО Ж ЗНАВ, ЩО СОЦІАЛІЗМ — ЦЕ ЗЛИДНІ?

“Спочатку ми працювали, як належить, — пояснюватиме слідчому Йосип Лукасюк, — а потім вирішили виїхати, бо адміністрація радгоспу не створила для нас, переселенців, жодних умов для життя і праці. Більше того, мали місцеві факти просто нелюдського ставлення до нас. Я зі своєю родиною і Ядилюк Микола зі своєю (всього 12 осіб) розміщались в одній квартирі, неблагоустроєній, холодній, звідки зимою доводилося сніг виносити. Моя дружина була на останньому місяці вагітності і мала народжувати. Коли їй стало зовсім погано, я поїб до директора радгоспу, аби допоміг відправити її в лікарню. Однак автомашини він не дав, дозволив узяти коней. Дружина народила в дорозі, і дитина померла. Інша дитина у мене хвора — гостре малокрів'я. Я не раз просив директора радгоспу виписати нам за готівку якихось жирів, але він відмовив. Топлива абсолютно не було, навіть соломи, аби набити матра-

Фото О. Литвиненка

ци, ніде було взяти. Попросив директора залізну пичку — немає, коней, аби підвезти глини та хоч трохи поремонтувати те приміщення, — не дає”.

Не можна сказати, що приїжджі не знали, що таке злидні. Очевидно, і в їхніх краях бідних людей було доволі, але щоб людина не могла розпорядитися заробленим, своїм власним, придбати те, що життєво необхідне — це було їм незрозуміло. Як і те, що заробітну плату не видавали вчасно. Про це на слідстві говоритиме Олександр Полюх: “Я зарплати не отримав ще за грудень 39-го. А наші гроші, які ми мали в польських злотих, можна було обмінити у Держбанку, але для цього треба було поїхати у Кіровоград, а директор радгоспу не дозволяв доти, доки обмін не припинився, і наші гроші пропали. Топлива не було — за весь час я зміг придбати тільки чотири відра вугілля, доводилося

після роботи розгрібати сніг і діставати бур'ян, щоб хоч трохи протопити. Житло холодне, їсти нічого. Найближчий базар у Бобринці, це 12—15 кілометрів від радгоспу”.

Але були й такі, хто вважав: переселенці із Західної казяться з жиру. Їх, мовляв, прийняли, як належить, забезпечили, три дні годували безплатно, дали житло, меблі, а вони... Місцеві мешканці свідчать, що сім'я Лукасюків, продавши двох своїх коней, жила добре — мали перини, подушки, ковдри, постільну білизну. Ймовірно, що так воно і було. Але наявність цих елементарних речей, які для будь-якого європейця не були ознакою достатку, для наших земляків-степовиків, тодішніх будівників соціалізму, забитих і пригнічених, пограбованих і опущених несамовитою більшовицькою владою на саме дно людського виживання, здавалася розкішшю...

ської гідності і люмпенської свідомості та передаванні останньої у спадок наступним поколінням, а також її вплив на формування суспільства, його внутрішньої культури, конфліктності, протиріч майбутніх нерівностей. Але, мабуть, Бог вирішив, що українці настільки сильні, що зможуть і це пережити, перемолоти, подолати...

Більшість свідків у справі Лукасюка і Полюха підкреслювали, що вони, оцінивши наші чорноземи, дуже хотіли, аби їм дали по кільканадцять десятин. Але таке в Радянському Союзі було неможливо, тому вони, мовляв, і казали, що життя в СРСР гірше тюрми і що далі так жити не можна, треба повертатися додому.

Як би там не було, але коли в середині січня Йосип отримав листа від свого двоюрідного брата Василя Дудки, такого самого переселенця, працівника станції Хирівка Знам'янського району, який повідомляв, що біженців із Західної України відправляють назад, але для цього треба їхати до Києва, чимало людей вирушило пішки до Кіровограда. Там, на вокзалі, зустріли ще кількох братів по нещастю, з якими разом поїхали до столиці. У Києві їм нібито пояснили, що слід повернутися у Кіровоград і через обласну владу отримати дозвіл. У Кіровоградському облвиконкомі вони звернулись до якогось Омельченка, який записав усі прізвища і пообіцяв, що до 1-го лютого їх відправлять. Не дочекавшись цього, десять сімей найняли підводи і поїхали на станцію Долинська, аби вирушити звідти до Києва. До речі, попередили про своє рішення директора радгоспу, здали все надане їм (ліжка, столи), сподівались отримати і розрахунок, але не дочекались. Радянська влада з тими, хто хотів жити інакше, розраховувалася по-своєму. Квитків їм не дали, три дні вони пробули на станції, аж доки Лукасюка і Полюха, очевидно, як призвідників, заарештували.

Звинувачення стандартні — саботаж, антирадянська агітація. Вини своєї вони не визнали, весь час твердили одне: просто хотіли мати для своїх сімей людські умови проживання. Для тодішньої влади це теж було злочином...

● **Світлана ОРЕЛ,**
м. Кіровоград

ПРО-ЧИТАННЯ

Історія України в радянські часи була безликою. З неї викинули імена борців за волю народу, починаючи від гетьманів і закінчуючи “дисидентами”, позначивши їх ярликами “націоналістів”, “сепаратистів”, “ворогів”.

Не вдалося оминати цієї долі й багатьом українським компартійним керівникам. Із 153 членів і кандидатів у члени Політбюро ЦК Комуністичної партії України, 47 були репресовані або доведені до самогубства сталінським режимом, їхні імена були віддані комуністичній анафемі й забуттю. Нині вони, за винятком двох, реабілітовані, їхні імена повернуто історії, незалежно від їхнього місця і ролі в долі українського народу. Поява книги “Політбюро ЦК Компартії України: історія, особи, стосунки (1918—1991)” В. Лозицького, кандидата історичних наук, директора Центрального державного архіву громадських об'єднань України, несе цікаву й корисну інформацію завдяки осмисленню документального історичного матеріалу. Є й галерея персоналій найвищої партійної верхівки Ра-

дянської України, аналізуються рецепти політичної “кухні”, в якій готувалося “вариво”, що ставало сутністю республіканської політики — за цими найважливішими науковими параметрами праця є унікальною, за що дякуємо київському видавництву “Генеза” (2005 р.).

ІСТОРІЯ ЗБАГАЧУЄТЬСЯ

Пізнавальне значення праці полягає й у тому, що багатий документально-фактологічний матеріал дає можливість глибше зрозуміти сутність політики, яку проводив В. Ленін, а потім Й. Сталін щодо України. Особливо актуально звучить сьогодні розкриття автором цілеспрямованої політики Кремля на викорінення в Україні будь-яких “самостійницьких ухилів”, на витравлення самого духу “націоналізму”. Як свідчать наведені в книзі документи, для цього використовувалися різноманітні методи — організаційні й навіть репресивні щодо окремих керівників і всього українського народу. Варто навести хоча б окремі з них. Ось Політбюро ЦК РКП(б)

своєю постановою від 20.03.20 р. розпустило склад ЦК КП(б)У, законно обраний IV конференцією КП(б)У (березень 1920 р.).

Причина? Делегати конференції не підтримали списку членів ЦК КП(б)У, підготовленого й запропонованого Москвою. Вказане рішення Політбюро ЦК РКП(б) невдовзі було проштамповане пленумом ЦК РКП(б). Серед інших організаційних заходів, які розкриває автор, була “допомога” Москви в “зміцненні” української парторганізації. Під приводом цієї “допомоги” вже в травні 1920 р. ЦК РКП(б) направив із Росії в Україну на постійну роботу 674 комуністів. Подібна “допомога” Москви Україні російськими кадрами мала постійний характер, вона здійснювалася до кінця існування КНРС, а її сутність полягала в русифікації України, посиленні впливу російського елементу в Україні.

Як свідчать архівні документи, аналізовані В. Лозицьким, для тис-

ного прив'язання української парт-верхівки, комуністів республіки до есересерівської імперської колісниці, утвердження в суспільстві тотального жаху перед Москвою, Сталін і його поплічники не зупинялися навіть перед масовим терором. Ідеться про штучний голод, органі-

зований Сталіним у 1932—1933 рр., що став справжнім геноцидом проти українського народу.

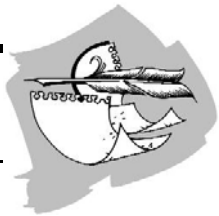
Можна було б зупинитися й на інших подібних аспектах проведення В. Лозицьким наукового дослідження. З них видно, що Ленін, Сталін, верхівка КНРС із самого початку створення КПУ крок за кроком обмежувала, звужувала її внутрішньопартійні права, перетворювала і таки перетворила її на звичайну обласну організацію Російської Федерації. Цей статус КПУ був закріплений і в Статуті КНРС. Як свідчать документи, наведені в книзі, в цьому Москві активно допомагала частина росіян, що були в КПУ, і зрусифіковані українці.

Історичні факти, що аналізує автор, переконливо свідчать: національна політика Кремля щодо України була далеко не “братерською”.

Книга подає науковцям важливий документальний матеріал для заповнення “білих плям” на історичному тлі України, допомагає глибше побачити ту тяжку “національну” й іншу спадщину, яку отримала незалежна Україна, й оцінити масштаби й складність роботи. Вона допомагає зрозуміти “політику зигзагів” в українсько-російських відносинах та їхні справжні причини, розпізнавати сутність демагогії керівників нинішньої КПУ.

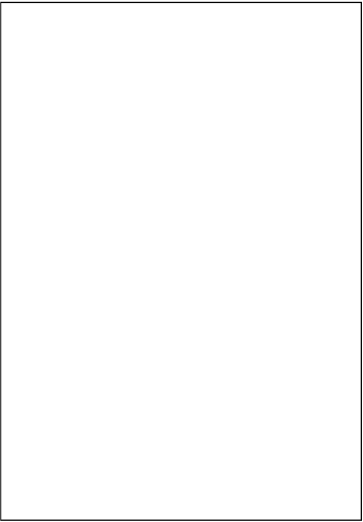
Та В. Лозицькому не все вдалося, зокрема хотілося б знайти на сторінках його книги відповідь на питання, чому компартійна верхівка України не стала на бік незалежної України. Автор, по суті, обійшов мовчанням ту негативну роль, яку відіграв В. Щербинський (досить згадати його заподадливе проведення русифікації української освіти, науки тощо). Але вказане не зменшує наукової та інформаційної цінності видання.

● **Олексій ГАВРИЛЮК,**
кандидат історичних наук

ПОЕЗІЯ

Закінчення. Початок на с. 11

СПОСТЕРЕЖЕННЯ І ВИСНОВКИ

Інколи хочеться, аби політики просто замовкли — екологія б поліпшилась.

Споживацтво охопило всі сфери — мова політиків звузила свої функції до знаряддя примітивної комунікації і політиканства. Знаряддями прагматично обмінюються, як валютою чи партійною належністю задля досягнення мети. Мовний бруд летить потоками — аби лиш зрозуміли. Мовна форма втратила сенс — панують вторинні смисли, які видають за базові. Чому? Розхитано до краю національно-державницьке існування через знищення україноцентричних духовних пріоритетів: Схід і Південь регіоналізуються через виокремлений статус мови-окупанта, Захід — маргіналізується через всюдисущий суржик — “потворне дитя двомовності”. Він на всіх рівнях — від фонетики до синтаксису. Фонетика — музика нашої мови, синтаксис — гігієна мислення. Замість музики маємо какофонію, себто “гидкозвуччя”, замість українського синтаксису — брязкучі ланцюги недоладно поєднаних слів. Майже так, як недоладно дібраних людей при владі. Мова — лише дзеркало нас самих. Зазирнімо до нього, як у власну душу. Що побачимо, себто почуємо?

Передусім **наголошені** слова по-чужому — це так ніби говорити чужим голосом: **нового, самі, одинадцять, чотирнадцять, бюлетні, страшного** (треба: **нового, самі, одинадцять, чотирнадцять, бюлетені, страшного**). Крім російського наголосу, у сесійній залі Львівської обласної ради звучить наголос рідної говірки: зберемо, не було, внести, одна одній (це так зберемо, не було, внести, одна одній) — це так ніби прийти на роботу у хатньому одязі...

Найбільше прострелений **лексичний** рівень. Перший тип помилки — вживання слів у невластивому значенні. Хіба дивно, що такі мовці невідповідно діють. Мова ж бо регулятор поведінки. Найтиповіші з них: **приступити до голосування** (треба: розпочати, бо приступити до чогось), **включили озвучення** (треба: увімкнули, бо включили до списків), **рішення прийнято** (треба: ухвалено, бо прийняти можна на пляшки), **настоює комісія** (треба: наполягає, бо настояти можна вино), **вийти з положення** (треба: зі становища, бо положення географічне), **пряме відношення** (треба: стосунк, бо відношення одного до двох), **попустили кошти в об’ємі** (треба: надійшли кошти на суму, бо попустити можна хіба комусь шмат городу, а об’єм посудини, а не коштів), **займаємось профанацією, не господаркою ми займалися, займалися виборами** (треба: профануємо, бо зайнятися може заграв або копія сина; господарювали), **вірно чи не вірно подається подання, якщо бути більш вірним** (треба: правильно подають, бо вірно можна кохати), **знаходиться в розшуку** (треба: перебувати в розшуку, бо знаходиться те, що загубилося), **скринька знаходиться** (треба: є, бо вона нікуди не шезала), **я рахую** (треба: думаю, вважаю, гадаю, міркую, а рахувати можна гроші), **зробилося дурно** (треба: зле, бо дурно можна ходити на такі сесії), **прийняти участь** (треба: взяти, бо прийняти можна аналізи), **виглядав би наступним чином** (треба: був би такий, бо виглядати можна через вікно), **далее різне** (треба: далі, бо даліше, ніж хтось), **пропонує наступну версію** (треба: таку версію, бо не про наступну йшлося), **наступним чином** (треба:

таким чином, так), **повинна носити інший характер** (треба: мати інший характер, бо носити треба одяг), **три чоловіки в залі** (треба: три особи, людини, бо чоловік обов’язково має дружину).

Другий тип помилки — це фонетично пристосовані росіянізми, радше церковно-слов’янізми: **у противному випадку** (треба: у протилежному), **залежить виключно від депутатів** (треба: лише, тільки), **відмінені законодавством** (треба: скасовані), **площадки під технопарки** (треба: майданчики), **в тому числі** (треба: серед них), **бувчий голова** (треба: колишній), **слідуюче запитання** (треба: наступне або таке), **поставити галочку** (треба: замість галочку пташечку), **з довідки слідує** (треба:

ЛЮДИНУ ВИДНО ПО СЛОВАХ, БИКА ПО РОГАХ, А ДЕПУТАТА... (СУРЖИКОВІ НОТАТКИ З СЕСІЙ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ)

випливає), **по мірі поступлення** (треба: у міру надходження, як надходить), **поставити відмітку** (треба: позначку), **приділити увагу** (треба: надати, звернути), **на останньому місці** (треба: на останньому), **в пункті говориться** (треба: у пункті йдеться), **пред’явлення посвідчення** (треба: подання посвідчення), **повинна відноситися** (треба: має належати), **в порядку поступлення** (треба: у міру надходження), **заборгованість порядку 80 тис.** (треба: близько 80 тис.).

Третій тип помилки — надмірність слів при убогості думки: **ні на секунду не жалю; розмову почали говорити; не є проєматично; питання вдозонку розглядалося; що ставиться в провину**; тавтологічні сполучення: **на сьогоднішній день** (треба: на сьогодні), **взаємостосунки** (треба: взаємини або стосунки).

Уражений і **словотвірний** рівень: найперше щодо вживання активних дієприкметників, які в нашій мові мають із десятків способів заміни до типової старослов’янської моделі на **-учий, -ючий, -ачий, -ячий**, що всеохопно панує в російській мові: **діючий регламент, законодавство** (треба: чинний, -е), **головуючий** (треба: голова), **керуючий справами** (треба: керівник справ), **вражаючі факти** (треба: приголомшливі), **доповідаючий** (треба: доповідач), **візуючий** (треба: візувач), **виступаючі** (треба: виступальники), **декларується всіма сидячими в залі** (треба: декларують усі в залі); **озвучка** (треба: озвучення), **розробка заходів** (треба: напрацювання чи розроблення), **розшифровка** (треба: розшифрування); **тезисно** (треба: тезово); **протипоставлення** (треба:

протиставлення); **партійна належність** (треба: належність); **погляди співпадають** (треба: збігаються).

Понищено українські слова і в їхній **граматичній формі**: найчастотніша помилка — утворення спонукальної форми дієслова з допомогою **“давайте”**, яке в нашій мові має буквальне значення, тоді як у російській — ще і значення спонукальної частки. Саме тому росіяни кажуть **“давайте выпьем”**, а українці кажуть **“будьмо”**. Аби природно вживати ці форми, досить пригадати звичну для нас вітальну формулу у час Різдва: **“Христос народився” — “Славимо (або славіте) його”**. Ми не аж так помосковшені, щоб відповідати: **“Давайте будем його славить”**. Однак чомусь кажемо: **да-**

ЛЮДИНУ ВИДНО ПО СЛОВАХ, БИКА ПО РОГАХ, А ДЕПУТАТА... (СУРЖИКОВІ НОТАТКИ З СЕСІЙ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ)

вайте ставимо на голосування (треба: поставмо), **давайте будемо говорити** (треба: поговорімо), **давайте зробимо так** (треба: зробімо так); **два протеста, чотири тижня** (треба: протести, тижні); **один з кращих, десяток кращих районів** (треба: найкращих); **на самому демократичному рівні** (треба: на демократичному), **сама нижча** (треба: найнижча); **їх пропозиція** (треба: їхня); **менше прожиткового мінімуму** (треба: менше ніж прожитковий); **в міру необхідності** (треба: у разі потреби).

Володіти мовою — це знати не так значення слів, як уміти їх сполучати. Граматично таке мистецтво називається синтаксисом. Тому перекладають не слова, а тексти. В іншому випадку маємо українські слова, але російську мову. Таке збочення найочевидніше у вживанні так званих пасивних зворотів (форм на **-ний, -т-ний, -но, -то** плюс дійова особа в орудному відмінку): **много скликано, вами поданий, нагороджений Олійником, подані виборцями** (треба: я скликав, ви подали, Олійник нагородив, подали виборці). Правильне вживання не творитиме комічних ситуацій, коли чуємо **“убитий міліціонером”**, бо такі краще вбивати зброею, **“дорогу викладено робітниками”**, такі краще — бруківкою... Варто пригадати і корінь цього “пасивного” зла: 3 травня 1933 року комісія НКО “з перевірки роботи на мовному фронті в справі граматичній” ухвалила відповідну резолюцію, де зазначено **“вороже пролетаріатові спрямування розвитку української літературної мови”**. “Ворожість” полягала у вживанні форм **“я зробив”**, замість **“зроблено мною”**. Резолюція припинила “шкідницьку націоналістичну роботу” і наголосила на потребі вживати орудний відмінок дійової особи при пасивних дієприкметниках та безособових дієсловах на **-но, -то: задано вчителем, адміністрацією школи видано**. Так через московсько-комуністичний терор народився політично-граматичний закон. Чому теперішні владоможі так пильно його сповідують? Може, тому, що ментально в тому часі zostалися?

Якоюсь пошестю офіційно-ділових паперів та усного мовлення депутатів є 3-тя особа однини чи множини пасивного дієслова на

-ся при орудному відмінку особи: **якщо сесія не скликається головою обласної ради на протязі кварталу** (треба: не скликає голова... впродовж, бо на протязі може хіба продути), **депутати повідомляються секретаріатом** (треба: депутатів повідомляє секретаріат), **протоколи підписуються всіма членами комісії** (членами не варто підписувати протоколи, треба — ручками), **проект готується президією ради** (треба: готує президія ради). Звороти з пасивними дієсловами на **-ся** у нашій мові мають здебільшого активне, а не пасивне значення, на зразок **сміятися, одягатися**, однак зовсім суперечить нашим синтаксичним законам: **проект закону обговорюється по пунктах** (треба: обговорюють за пунктами), **слово надається** (треба: слово надаю або надаємо), **голова не запрошується** (треба: голову не запрошують чи не запрошували), **рішення приймаються з процедурних питань** (треба: ухвалюють), **вносяться на розгляд ради** (треба: винесено), **затверджується рішенням** (треба: затверджують рішенням), **у посвідченні зазначається** (треба: зазначено).

Очевидно, депутати перейняті такими глобальними проблемами, що нормативне вживання службових частин мови — прийменників — поза їхніми можливостями. Вони найбільше уподобали прийменник **по**, звичайно, у російському значенні. Натомість у нашій мові він має з десяток відповідників: **по даному питанні** (треба: з цього питання), **по регламенту** (треба: за регламентом), **по завершенні** (треба: після завершення), **заступник по сільському господарству** (треба: із ...господарства), **виділити премію по максимуму** (треба: максимально), **по дев’яти адміністраціях** (треба: у дев’яти), **по заступникам, по комісіям** (треба: про заступників, про комісії); **на наступній сесії** (треба: наступної сесії); **раз у рік** (треба: раз на рік); **згідно доручення** (треба: згідно з, відповідно до, за дорученням); **при відкритті сесії** (треба: під час відкриття); **при необхідності** (треба: коли необхідно, за потреби); **за погодженням з головою** (треба: погодивши з головою).

Мова — одне з найнебезпечніших благ: вона нещадно викриває кожного і відображає загальну тенденцію суспільного безладу повернутих стосунків: сила закону не важить — ні морального, ні юридичного, ні економічного, ні граматичного. Латиняни казали, що граматичі підкоряються навіть імператори, але ж не наші депутати... Почуте на сесіях — це недомова, як і недодержано. Депутати — захисники народних прав. Чи може захиститися від них **Мова**, як, зрештою, і від цієї влади, що безпомічна, інфантильна і небезпечна в своїй мовній політиці? Думаю, що ні. Мова завжди буде лише копією людини і держави: роздвоєно-суржикової, постсовецько-двомовної і постколоніальної або ж монолітно української; держави, де закони поки що — теорія без практики, а закони мови — без реальних мовців при владі. Влада — це сила за кону. Внормована мова — одна з базових сил цієї влади. Влада ще не вміє цього розуміти, тому й говорить так, як думає: неправильно, некрасиво і напів українською.

● **Ірина ФАРІОН**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Національного університету “Львівська політехніка”

МАРГІНАЛИ

Без мови рідної, юначе, Й народу нашого нема.

В. Сосюра

Політичне життя в південно-східних регіонах України все частіше нагадує колоритні сцени з театру абсурду. Котиться хвиля мовних суверенітетів, спровокована сепаратистами, що взяли на озброєння гасло з Кремля: територія Росії там, де є територія російської мови. У параді антиукраїнськості вирішили взяти участь і депутати-херсонці. Та оскільки на міському рівні пропозицію надати російській мові статус регіональної не підтримала більшість депутатів, то обласна рада вирішила перенести розгляд цього делікатного питання, щоб “проконсультуватись”. Хоча справа цілком очевидна, і кожному зрозуміло, що йдеться про підготовку безпардонного порушення Конституції України, чим уже відзначились харків’яни й донецчани, дніпропетровці й луганці, севастопольці й миколаївці.

Шановним депутатам місцевих рад, мабуть, невідомо, що протягом останніх майже чотирьох століть українську мову планомірно й цілеспрямовано нищили і царсько-російські, і московсько-більшовицькі урядовці. Було прийнято понад 250 усі-

ської книги?” Дівчина засміялась і показала полицку, де сором’язливо притулились українськомовні видання. Тобто, може, один, а може, й піввідсотка від книжкового загалу в крамниці, представленого російськомовною продукцією. І ще в ко-

Депутати Верховної Ради та місцевих Рад! Візьміть за приклад законотворчість і політичну діяльність російських колег у царині утвердження і захисту своєї державної мови. Не топчійт прав української мови як державної на теренах України, бо ніде в

АНТИДЕРЖАВНІ АКЦІЇ ВІД ЧИНОВНИКІВ

ляких заборон щодо мови, освіти, культури українського народу і 54 з них були особливо вивченими. Ці заходи знайшли продовження і в часи незалежності, насамперед за кучмівського режиму, коли процеси відродження в Україні різко загальмувались, і захурделилася традиційна тотальна русифікація у всіх царинах життя. Це саме спостерігаємо і на Херсонщині, де конституційні права більшості населення (а за переписом 2001 року в нашій області українці становлять 82 %) і сьогодні всіляко порушуються. Якось я зайшов до однієї з херсонських книгарень, аби купити необхідну для наукової роботи книжку, і запитав дівчину-продавця: “А де тут відділ україн-

гось вистачає совісті говорити про потребу захисту в Україні російської мови! Дехто посилається й на Хартію меншинних чи міноритарних мов, що діє в окремих країнах Європи і передбачає захист зникаючих, умираючих мов. То захистімо кримськотатарську, караїмську чи гагаузьку мови! Але до чого тут мова російська, носіїв якої на планеті понад 280 мільйонів? Невже й вона вмирає? У цьому нас хочуть переконати прихильники надання російській мові статусу регіональної. Та в тій же Росії діє “Закон о государственном языке”, і росіяни не дозволять нікому з 160 народів і народностей Федерації зазіхати на права своєї державної мови.

світі вона не зможе бути захищеною, а тільки в Україні.

Відрядно, що серед херсонців знайшлися патріотично налаштовані люди, які прийшли до Херсонської обласної ради, щоб стати на захист державної мови як запоруки збереження української державності. Ця акція нагадувала події 1989—1990 років. Навіть обличчя були ті самі — відомі херсонські науковці, письменники, художники, педагоги. Тішило те, що було багато молоді — студентів Херсонських університетів, які не байдужі до наступу антиукраїнських сил і намагаються йому протистояти. На жаль, що благородну акцію в окремих публікаціях було представлено у спотвореному, викривленому світі.

Зокрема на сайті “Політична Херсонщина” з’явилася стаття Д. Белого “Пікет з антисемітським нахилом”, у якій названу акцію, підготовлену рухівцями й діячами “Просвіти”, Конгресом української інтелігенції і Спільною письменників, КУНом та іншими організаціями, репрезентовано як примітивне маргінальне дійство з форматом образ і лайки (це при тому, що шановного автора й близько не було на майдані перед обласною радою, і події він оповідав-фантазував на основі почутих пліток).

Сподіваємось, в середовищі депутатів-херсонців і їхніх колег із південно-східних регіонів переможе здоровий глузд, і вони не підтримають хвилю спекуляцій із боку антиукраїнських сил. Віримо, що місцеві мовні суверенітети знайдуть належну оцінку з боку Генеральної прокуратури України і будуть припинені як антидержавні акції.

● **Іван НЕМЧЕНКО**, член правління Херсонського обласного осередку Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Т. Шевченка